

**III.2. ANÀLISI DEL DISCURS DE
LES DISCUSSIONS EN GRUP SOBRE L'INDIVIDU ACTUAL**

V. B.
Reina

III.2.1. PRESENTACIÓ DELS TEMES

A nivell de contingut temàtic, trobem que de la lectura de les entrevistes apareixen una sèrie de temes que es repeteixen en totes elles amb més o menys freqüència i que, abans de passar a analitzar amb més detall per tal de veure com es sostenen i funcionen en el discurs, voldríem assenyalar per indicar on se situa la problemàtica. Així, doncs, observem que a partir de la primera consigna, "que parlin sobre com veuen l'home i la dona en aquests moments", surten els aspectes següents:

- a) La qüestió del canvi de la situació de la dona en la societat (aquest punt funciona com a "motor" en totes les discussions i és a partir d'aquí que es van plantejant d'altres problemàtiques).
- b) La reorganització i transformacions de les definicions tradicionals del masculí i el femení.
- c) El masclisme.
- d) Els dubtes i inseguretats en les 'identitats'.
- e) La situació de la igualtat de sexes en aquests moments.
- f) La crisi dels valors tradicionals i els nous valors: el predomini de l'aparença sobre l'essència.
- g) L'individualisme.
- h) La desimplicació del polític i el públic i l'interés pel quotidià i el privat.

Per a tal de poder-nos aproximar a les construccions que aquests temes reben en les entrevistes, com són explicats i destriar-ne quins possibles efectes se'n poden derivar, hem optat per dividir l'anàlisi en dos grans blocs, el primer fent referència a les relacions de gènere (Bloc 1, tema 1), i el segons a la crisi de valors i l'individualisme (Bloc 2, tema 2), però contemplant en ambdós apartats quines construccions de la identitat i de l'individu' (tema 3) en sobresurten. Cada un dels apartats es troba al mateix temps organitzat al voltant d'uns nuclis temàtics que pretenen exposar d'una banda, els temes que van sorgint i que ens permetran d'establir-ne relacions amb les construccions sobre la "condició postmoderna" i, de l'altra, treballar cada un d'aquests apartats temàtics com entitats més o menys autònomes, pel que fa al que els dóna coherència explicativa. Cal afegir, però, que tanmateix en cap moment es presenten deslligats dels supòsits generals que guien cada un dels blocs i que presentem a l'inici de cada bloc.

Una altra cosa a considerar és que l'ordre d'aparició dels temes en les discussions varia en funció del que hagi sortit primer com a tema, després de la consigna, "que parlin sobre com veuen l'home i la dona ens aquests moments", i com continua el discurs i, també, pel que s'ha fet sorgir si hi ha algun aspecte dels que ens interessaven que no s'ha parlat.

Una característica de l'inici de gairebé totes les entrevistes és l'expressió que no es pot generalitzar, de quin home o de quina dona parlar, són molt diferents d'un lloc geogràfic a un altre o d'un nivell socio-econòmic a un altre, etc. Finalment, però, s'acaben fent certes generalitzacions per extensió a qui consideren semblants a ells/elles mateixos/es, això vol dir universitaris, habitants (nascuts o no) en una gran ciutat, del medi intel·lectual, etc., o bé com a contraposició a la particularització de les referències

personals o d'amics i coneguts. Aquesta consciència és molt marcada quan es parla de la dona i, en canvi, no sembla tant present quan es parla de l'home.

Passem tot seguit a l'anàlisi de cada un dels blocs anunciats. Presentarem la nostra anàlisi i les seves conclusions incloent una sèrie d'exemples de les transcripcions: de les entrevistes, no com a il·lustracions de les dades, sino com a exemples de les mateixes dades, en el sentit que ho entenen Potter i Wetherell (1987), que són les mateixes qüestions, no un recurs a partir del qual es reconstrueix l'assumpte o la qüestió que es tracta, i tal com proposen aquests autors amb l'objectiu de presentar les anàlisis i les conclusions d'una manera que el lector pugui seguir les interpretacions que n'hem fet.

III.2.2. ANÀLISI BLOC I: LES RELACIONS DE GÈNERE

De la lectura de les entrevistes es desprèn que un factor que dóna consistència al discurs és la idea que hi ha un canvi en la societat, arran de l'augment de la participació de la dona en l'esfera pública.

Els supòsits que guien el discurs són:

1. Hi ha una situació de desigualtat entre els sexes;
2. Aquesta situació de desigualtat està canviant;
3. En teoria tots són iguals;

Estan contínuament contraposats a l'expressió del seus respectius contraris, així trobem que es tendeix a negar que en certs casos hi hagi una desigualtat, que el canvi que s'estigui produïnt es doni igual per tot arreu i que quan es doni suposi realment una situació d'igualtat. Passem a veure com s'organitzen tals dilemes en les discussions.

III.2.2.1. La relativització com a construcció explicativa i els efectes de neutralització o desessencialització

Abans de passar a veure els continguts del discurs, pel que fa a les construccions que emergeixen de l'home i de la dona, voldríem indicar la forma en què s'articulen en el discurs la particularització i la generalització en el parlar de l'home i la dona, així com les contradiccions generals que hem presentat abans. Assenyalarem d'antuvi, que l'efecte que el discurs ens ha produït es mobilitza a partir d'un traçat de semblances i diferències entre sexes, construïnt-se cada una d'elles amb la directa implicació de la seva respectiva contrària complementària i que serveix per sostenir un dilema de fons: la igualtat teòrica contraposada a la desigualtat pràctica, amb uns efectes però que transcendeixen el ritme del propi discurs.

Troblem així:

1r. La utilització de les diferències entre un mateix sexe per evitar la universalització de les afirmacions tant sobre la seva essència com per la descripció de la seva situació social. És a dir, per evitar la generalització positiva o negativa amb un efecte de relativització.

Hi ha una tendència en un primer moment a expressar una dificultat en parlar en general, ja que "hi ha molts tipus diferents de dona", i a

més a més, per cada una de les circumstàncies són diferents, una negació a fruit la dona:

"D1 - Però vull dir que no puc... jo no puc parlar, doncs, la dona avui dia està tal, primer perquè hi ha molts tipus de dona, segona perquè depèn de en qui estan vivint o si estan vivint soles o estan vivint amb algú. No sé. És complicat." (IV)

O bé fent referència a diferències geogràfiques:

"D1: Ya, pero hablar de la mujer en Barcelona es seguro que es diferente de la mujer en Albacete." (I)

2n. La utilització de les semblances entre els diferents sexes, justament també per qüestionar el que hi hagin diferències, segons les tradicionals definicions de gèneres, en el sentit de desigualtat, aconsegueix també un efecte de relativització, però aquesta vegada amb dues conseqüències diferents:

a) Un efecte de difuminació de les clàssiques fronteres entre els dos sexes, la qual cosa serveix per difuminar les definicions de gènere tradicional; i

b) un efecte de neutralització de les denúncies de situacions d'inferioritat o desigualtat. En aquest cas, les analogies establertes entre els dos sexes el que fan en realitat és en comptes de negar les diferències és negar les denúncies polítiques de situacions de desigualtat.

En l'extracte que presentem a continuació, la resposta es dona a l'expressió d'una situació de desigualtat viscuda per les dones amb l'exemple, en la situació en què es troben si van a un bar. La intervenció és en el sentit que per a un home també pot ser problemàtic, no per les mateixes raons, s'aclareix, però també problemàtic amb un efecte de tornar semblants ambdues situacions:

"H3 - ( ) Un petit detall amb això de sortir a la nit. Que jo com a home també em sento quantitat de vegades oportunitats importunables sortir de nit perquè el comentari implícit ( ) qualsevol home que surt de nit és que si tu si fins altes hores de la nit estàs "por ahí" és per dues coses, o perquè busques rotllo, lo qual també potser no és una violació física però si que directa o indirectament és una cosa que també molesta o potser segon perquè vas a agafar una gran bolinga, així de clar, és lògic, és una mica de les coses per les quals se suposa, i això potser hem sentit centenars de vegades comentaris, llavors el que tampoc no entenc és perquè els homes, vull dir, malgrat això també vull dir això és una qüestió de /violentació/ almenys verbal, perquè continuament es diu, perquè fins i tot jo també ho he dit etc., etc., a altre gent i tal, doncs perquè malgrat tot continuarem sortir a les nits i les noies no. Aleshores, o potser no surten tant com els homes, aleshores, vull dir que entenc que continuïn havent unes diferències o sigui que un determinat tipus de coses que són no bones ( )." (III.10)

En una altra de les entrevistes trobem un comentari en el mateix sentit, però en qual s'arriba a afirmar que potser pot haver-hi el mateix perill que violin una noia que un noi.:

H1: "(...) Pero puede ser, me parece que influye mucho el hecho de que al no salir ellas pues se las va a mirar mal y si ellas dicen de pronto un día pues ahora vamos a salir la que quiera y no le va a pasar nada, pero no siempre hay riesgo de violación. También hay el riesgo de que violen a un chico, pero si salieran todas las chicas a la calle, habría el mismo riesgo de que violen a un chico de que violen a una chica, o a lo mejor más a que violen a un chico, no sé. Es la manera de plantearse las cosas. Claro que el riesgo para que te violen siendo una chica es mayor, claro porque encontrarás 50.000 chicos y 10 chicas en juego

saliendo, es que es esto, <tots parlen> si las chicas se quedan en casa, diran claro yo no voy a salir sola." (III.10)

Observem com, en ambdós casos, la tendència a negar les diferències el que fa és "ignorar" una situació de desigualtat i desproveir-la de la seva capacitat de denúncia,

En ambdós cassos es desplaça la culpabilitat de la discriminació a una qüestió situacional, en el sentit que es dona pel fet de que no hi han més dones que realitzin aquesta conducta, i s'el·ludeix la participació del masclisme (aquest aspecte s'analitza amb atenció més endavant).

III.2.2.2. El masclisme. La culpabilitat com a cosntructe explicatiu i la responsabilitat com a element que procura el canvi

L'explicació de la desigualtat ve argumentada per l'existència del masclisme. La seva persistència, s'argumenta, és la que fa que encara es doni en desigualtat entre els sexes. Caldria un canvi per tal de que desaparegués. Aquest punt de partida que es troba en quasibé totes les discussions, es complexifica enormement per dos atribucions que subjaceixen en cadascuna de les dues situacions. Així, trobem que la persistència del masclisme ve recolçada implícitament per una atribució de culpabilitats que pren diferents formes tal com presentarem tot seguit.

Per la seva banda, la qüestió del canvi implica una atribució de responsabilitats per dur-lo a terme que també pren diferents formes i significats. Trobem que se'n desprenen dues construccions diferents de la identitat, una que la concep com quelcom més fixa i l'altra que la concep com quelcom mutable.

1r. La persistència del masclisme.

Es va construint en el discurs el tema de la desigualtat de la dona, fent referència a la persistència del masclisme. Aquesta persistència es

presenta com a conseqüència de la mateixa participació de les dones, és a dir, com a complices i que trobem construïda en el discurs fent referència que s'han "permès" el masclisme, donant, doncs, a la dona un paper actiu i no com a víctima i remetent-lo a causes personals que poden tenir a veure amb el tipus de personalitat, o per raons de comoditat. Aquest tipus d'explicació fa a la persona responsable desvinculant-la de les circumstàncies socio històriques. Tanmateix, no és l'únic tipus d'explicació, trobem que se'n formula una altra que desplaça el pes cap a la situació socio-cultural.

De la lectura dels textos emergeix una altre tipus d'explicació que fa referència a la participació dels homes que és construïda a partir de justificar la seva conducta, presentant-la com a fruit d'un "determinisme" intern o social que emergeix amb la referència a l'essència de la seva identitat, que és fruit d'un doble discurs que la pot presentar ja com quelcom de mutable o al contrari, com de caire més fix. Com que el text ens ha produït aquests efectes passem a exposar-ho tot seguit, però sistematitzant les nostres interpretacions, sota el títol de "persistència del masclisme", que és el que li dona consistència.

a) La complicitat de les dones en el manteniment del masclisme

De les intervencions següents es desprèn aquesta imatge que si hi ha hagut masclisme és perquè les dones ho han fomentat elles mateixes o, si més no, com a mínim ho han permès:

"D1: De todas formas, yo también pienso que las grandes fomentadoras del machismo son las mujeres.

H3: Claro, claro, de todas formas yo pienso que () /-

D1: /Que si ha habido machismos es porque las mujeres lo han permitido/" (I.2)

Aquest tipus de discurs posa en evidència la participació de la dona en un doble sentit: per una part trencant amb la visió de la dona només com a víctima però de l'altra presentant el problema remetent-lo a l'individu i descontextualitzant-lo sociològicament.

La qual cosa, donada la seva aparent contradicció inherent -les dones com a víctimes i fomentadores al mateix temps- porta a explicar-se en funció de dues causes diferents:

1. Causes personals: comoditat, tipus de personalitat, etc.

L'explicació que les dones restin dins una situació masculista s'explica al·ludint que és perquè ja els va bé o *** com a dependent de la seva pròpia personalitat. En aquest extracte es parla d'una dona que es queda a casa perquè facilita la vida al seu marit; la qual cosa es considera negativa, però atribuïnt-la a una qüestió de personalitat.

"H2: Yo, por ejemplo, conozco un albañil que, bueno, el hombre, estuve un día en su casa, me comentaba la mujer, me comentaba que antes de casarse trabajaba y como era albañil, bueno, su marido dice que su nivel de vida, eso me dijo ¿no?, su nivel de vida aumenta si "tu te quedas en casa". Claro, llega a casa, tiene la comida hecha, lo tiene todo hecho. Claro, la mujer prefiere quedarse en casa y eso, hombre, de cara a la mujer lo veo bastante mal o sea. Ella depende, ella está allí para que el nivel de vida de su marido suba, suba. Es un poco fuerte.

H1: También dependerá de la propia personalidad de la mujer.

H2: Claro, a ella, a ella le interesa/-

H1: ./ () Este trabajo, bueno, lo entiendo como trabajo, como trabajo cualquiera.

H2: Si, si/-trabajo/-

H1: Y que, por tanto, le apetezca cuidar la casa, de los niños o de mil cosas así, es decir, que esto es muy aleatorio, dependerá también de la propia personalidad de la persona en cuestión." (I.2)

O presentant com a comoditat o facilitat l'acceptació de l'obediència a l'home:

"D2 - I que... hi ha casos que tots segurament coneixem, de... de dones que accepten el masclisme tranquilament, perquè sembla una postura fàcil, si ja l'home condueix, li diu lo que ha de fer i lo que no ha de fer i per tant la vida és més còmode." (V.)

En aquest cas, trobem una construcció de la dona com a passiva i una atribució de causes psicologitzada.

2. Causes sòcio-culturals: la dependència econòmica, i la manca d'informació cultural formarien altres continguts compartits a explicar el perquè les dones continuen assumint el masclisme. A l'extracte següent s'argumenta "com més alt és el nivell cultural menys masclisme hi ha" en una reducció del masclisme a la seva expressió en relació amb que les dones s'encarreguin de les tasques domèstiques. Així s'estableix una diferenciació del masclisme, entre el masclisme dels nivells sòcio-econòmics baixos i el masclisme del nivells sòcio-econòmics alts, considerant que en aquests darrers, el masclisme és menys fort.

H1: De todas maneras no nos engañemos porque esto, esta evolución que aquí contamos se da en según que sitios, porque en otros sitios de España no se da. Esta posición de machista que comentas continúa siendo así, no ha cambiado. Eso se da en algunos sitios donde la emancipación de las mujeres se ha desarrollado por motivos culturales y nada más. En España también se da el hecho este, quiero decir, de mucha más opresión, en este sentido, a la mujer, porque además también está asumido culturalmente, muchas veces por ellas.

H3: Sí, sí, por ellas, también la veo." (1.)

D3: Però això no seria més que un problema econòmic, més que res, o del problema on es troba la persona.

D1: Sí, sí, el nivell cultural, és que és el nivell cultural i va unit a l'econòmic.

CREIEU QUE NO HI HA MASCLISME EN UN NIVELL CULTURAL...

D1: Com més alt és el nivell cultural menys "matxisme" hi ha, jo crec, vaja, n'estic convençuda, i com més alt és el nivell socio-econòmic també menys "matxisme" hi ha, no? Hi esteu d'acord? En els barris més pobres hi ha més "matxisme" que en barris més rics igual que /.

H1: ./Jo crec que és un problema més quasi personal, és a dir, que això en aquest cas es produeixi és possible, però també crec que també en un barri pobre pot haver-hi... /.

(...)

H1: ./És un índex a tenir en compte perquè potser és una manera, hi ha inquietuds allà, han sigut, bueno, dones obreres, que han sigut inquietes () n'està impregnada la història i s'han (), hi han tingut els mateixos nivells.

(...)

D1: Además, es que en niveles socio-económicos bajos, muy bajos, lo que pasa es que la mujer trabaja, trabaja en una fábrica y es que, además, es esclava del marido y de los hijos cuando llega a casa, esto es lo más grave de todo, porque la mayoría de casos de estos, pues yo conozco familias donde la mujer trabaja igual que el hombre o más: peor el hombre no se levanta ni a buscar un tenedor, ¿eh?

<Assentiment general>

D1: *Me parece esto francamente penoso.*

H2: *Yo lo que pasa, lo que tu dices: tu dices que el machismo (), a mi la impresión que me da que hay machismo en general tanto de pobres y ricos, pero la mujer rica entre comillas tiene otra condición, hace otro papel, pero que no deja de ser también como un papel establecido, ¿no? que en definitiva el machismo, es decir, bueno, "tú tienes este papel" que es el que ha venido haciendo que la mujer incluso cuando se pone a trabajar en casa y fuera. En cambio la mujer rica, pues bueno, tienen un papel de mujer rica también, también hay un machismo en la mujer rica, pero /."*
(I.)

El que es després d'aquestes intervencions és que el discurs es belluga entre un discurs més "psicologitzat", el que fa referència a característiques personals i un discurs més "socialitzat", perquè contempla les qüestions socio-econòmiques, per tal d'explicar les causes per les quals les mateixes dones perpetuen el masclisme.

Una modalitat diferent de l'explicació de la persistència del masclisme és la que fa referència als homes.

b) El determinisme dels homes, en el sentit de que 'són com són i no hi ha res a fer', que pren dues formes diferents:

1. El determinisme intern. Són causes internes, incontrolades que fan que actuïn com actuen; es constitueix l'home com a "irracional", dominat per la manera de ser. Així es viuria un conflicte entre la raó i els impulsos, on els impulsos predeominen com a guaiador de la conducta, ja sobre la racionalització, en aquest cas pel que fa amb la relació amb les dones, pel que fa tal com apareix en el diàleg següent:

"D1 - És que jo crec que els homes fins i tot creieu que hi ha una cosa que és natural o sigui, hi han coses /.

H1 - ./ No és que sigui natural, sinó que és contextual històricament.

D1 - Sí, però, vull dir, per molt progress que vulgueu ser, per molt que no sé quantos, però sempre hi ha algo que em sembla que no teniu clar.

H2 - ( ) no és una justificació.

D1 - No sé com explicar-ho.

H1 - Tu explicaries com una mena de atavisme, com quelcom present en un moment donat, s'encén el llum aquí, i pataplaf! ja no ets com diríem propietari de tu mateix i que funcionas per aquesta manera d'impuls com una mena de ser irracional.

H2 - Per exemple, jo estava parlant abans, he parlat d'homes veritablement <rialles> i no és perquè tinc assumit que és discriminatori usar aquesta terminologia, però, instintivament sinó, culturalment ja funcionem d'aquesta manera sense... encara que racionalment sàpigues que no... que és discriminatori, que és injust, però ja tens assumit un rol i funciona la societat per rols encara que vegis que no, els rols no siguin idènticament justos." (II.)

2. El determinisme extern: ja sigui arran de l'aprenentatge (sòcio-cultural) o per comoditat o beneficis que els suposa aquesta situació, encara que es presenti com quelcom après o fruit de l'educació, és tractat com inevitable. En l'extracte que presentem a continuació, aquest argument serveix per desconnotar de qualsevol judici de valor la postura dels homes:

"H2 - Això no és una postura ètica, sinó, que és igual que les classes. No van, no és que el patró sigui el dolent, sinó que el patró, fa, el que fa com a patró, perquè està en una determinada posició, llavors l'home, pues, en

la societat fa el que per la seva funció d'home que té, i tu desenvolupes aquest paper, i ara, clar, <rialles> una cosa és /.

D1 - ./ Això es pot evitar ( ) també.

H2 - Sí que el pots evitar /.

D1 - ./ Pots intentar evitar-lo.

H2 - Però el que no pots sortir-te'n és de la teva època.

D1 - Això és molt relatiu.

H2 - Jo no puc viure com un home del segle XXI perquè evidentment no sé com viuran <rialles>, el que puc viure és com van viure al segle XIX, això sí." (II.)

Observem, també, que generalment es culpabilitza la dona en el sentit que és còmplice del masclisme i es desculpabilitza a l'home en el sentit de que "és com és" i no pot fer-hi res. Aquest darrer aspecte estava íntimament lligat al que expliquem a continuació, ja que aquest determinisme comporta, en realitat, una certa fixetat de la identitat que suposa una dificultat si no ja una impossibilitat de canviar i que és contraposada en l'exemple anterior amb una concepció de la identitat més dúctil (la resposta de "D1" indicant la possibilitat de canvi).

2n. Possibilitats pel canvi.

Un altre aspecte que es desprèn de la lectura de les entrevistes és que molt sovint s'argumenta que qui ha d'actuar perquè les coses canviïn són les dones i es tendeix per part dels mateixos homes a desresponsabilitzar-se els homes.

1. A la responsabilitat de les dones en el canvi.

Presentem tot un segment d'una de les entrevistes on utilitzant la situació de la diferència de classes, la relació "patró/obrer", com a situació de diferència de poder, es fa una analogia amb la relació homes-patró-dones (obrers) per argumentar que el canvi ha de ser dut per les dones, ja que els homes no el facilitaran, ans el contrari, el dificultaran, atès que es troben en una situació de superioritat. Aquesta comparació serveix per eximir els homes com a agents de canvi. Observem, una vegada més, com és contraposa una fixetat, en aquesta ocasió per raons socio-econòmiques, a la visió contrària que sí que contempla la mudabilitat.

D1 - ./ però qui ho ha de combatre, les dones o els homes?

H2 - Home! Suposo que és tasca dels dos, però en el cas, com, les perjudicades sou vosaltres, les que heu de donar més canya són les dones.

<rialles>

H1 - Des del moment en què es fa l'argumentació de patró, jo penso el patró i l'obrer.

H2 - Home! Patró dins de les classes.

D1 - O sigui, el que s'ha de moure ./

H1 - Ah! Doncs jo hi estava pensant...

D1 - Segons tu, és l'obrer, no? qui té que bellugar les castanyes.

H1 - Sí, és clar.

D1 - Perquè clar si és patró no canviaria.

H1 - És que l'altre, l'altre feu-vos a la idea de que no es mourà. En tot cas es mourà per fotra-us, a vosaltres.

H2 - No serà una cosa filantròpica.

H1 - Hi ha qui com hi ha qui també diu "el infierno está plagado de buenas intenciones". O sigui, que tampoc te'n pots fiar dels filantrops.

<pausa>

H2 - És clar, és que això sí, o sigui, l'home per molt malament que estigui, jo surto beneficiat tal com està la societat.

<rialles>

D1 - Una mica egoista, no?

H2 - No, home! Però... s'ha de ser una mica realista, encara que un tingui molt bones intencions, inconscientment, no... hi ha coses que les tindras assumides i que inconscientment no.

D3 - És l'educació.

H2 - Com?

D3 - L'educació.

H2 - L'educació, tot...

D3 - Els hàbits, però, home, sempre pots deixar aquest patró i seguir... /.

H2 - Home, és clar.

D3 - Prendre la iniciativa i tal.

H2 - Per això canviar la societat perquè la gent deixa els patrons." (II.)

2. La responsabilitat de la societat, com quelcom extern, problema econòmic o cultural: s'argumenta que depèn de la situació econòmica acabar amb el masclisme i recalcant el que la dona sigui independent per alliberar-se, que apareix expressat com a que "pugui anar-se' de casa el marit, sempre referit a

la situació conjugal, l'efecte que ens produeix és que es prioritza la qüestió de la "independència" econòmica, d'una banda, o més de lligam relacional, tal com apareix en última intervenció de l'extracte, on es condiciona la conducta "lliure" ("fer el que li dongui la gana"), de la dona, al permís del marit o la dependència de la família. S'explica el gran masclisme i la diferència entre una situació socio-econòmica, alta i una de baixa i es considera que en la primera, la dona està millor considerada encara que no sigui independent econòmicament perquè "és independent de tota la resta".

D3: Esta tiene una buena educación, puede, es eso, si tienes más exposición al mundo, de conocer, otra gente, conocer, pues comparas y tienes, como, tienes.

D2: Claro, más expectativas, más posibilidades de hacer lo que quieras, más...¿no?

H1: Tristemente estamos llegando a la solución que cuando hay liberación económica por ambas partes es más fácil que la cosa funcione mejor.

D1: Sí

(...)

H3: Pues eso es la clave para acabar con el machismo: que la mujer no sea dependiente económicamente del hombre.

H1: Bueno.

H3: Así trabaje de ama de casa, que si algún día no quiere dice: "Adiós me voy con los niños y trabajo en esto" que lo pueda hacer.

H2: Yo lo que pienso es que si luego viene ya es un problema cultural, hay un problema cultural aquí /." (1.8)

"D1: /otra cosa es lo que decías tú antes, en los ambientes socio-económicos más altos y culturalmente más altos, aunque la mujer no trabaje, no esté independizada económicamente, dependa del marido económicamente pero es considerada mucho mejor, o sea, mucho más, a

ver, está mucho mejor considerada y hay mucho menos machismo que en los barrios humildes.

H3: Bueno yo creo que sí, bueno, ...

D1: Pero esto, al menos, esto aquí pasa, o sea aunque la gente de nivel, que el marido gana mucho dinero y la mujer por lo que sea no trabaja, pero es considerada de una forma que no es considerada en los barrios humildes, como persona y como... y el machismo de, bueno, "la mujer en casa y con la pata quebrada" es más en barrios humildes que no barrios /.

H2: ./Sí, sí.

D1: Quizás no será independiente económicamente pero es independiente en todo lo demás. Tiene una idea de hacer lo que le da la gana y todo lo demás. En cambio las mujeres humildes no: "O si mi marido me deja" o "si mi marido no me deja" o "si mi hijo..." o tal o cual." (1.)

Dos discursos, doncs, s'entrellacen, un és el que es mou entre sí el canvi ha de venir per l'individu, en aquest cas la dona, oper les condicions sòcio-econòmiques, i l'altre, que també es ressent d'aquesta separació entre individu i societat produeix "l'home" com a propietari d'una identitat fixa, sigui perquè és "tal com l'han fet", producte sòcio-cultural, o perquè "és tal com és" i menys susceptible al canvi. El coneixement o cultura per part de la dona és un element que contribueix o orta al canvi, així com la independència econòmica. D'altra banda, però es correlaciona el grau de masculisme amb la situació sòcio-econòmica, per argumentar que en un nivell cultural més alt hi ha menys masculisme, perquè la dona tindria més independència (ens trobem davant del mite del'alliberació pel saber?).

III.2.2.3. L'abast del canvi: espais de desigualtat. La responsabilitat com a constructe explicatiu

L'afirmació que hi ha igualtat o que es tendeix cap a la igualtat fa sorgir afirmacions o exemples d'àrees o casos en els quals no hi ha igualtat. El punt de partida continua essent sempre el mateix: "hi ha un canvi en la societat". En general, s'atribueix com inici el fet que les dones accedeixin als estudis, al treball, etc., i que l'home faci feines de casa. Però a banda de l'explicació en si, del "perquè" de la desigualtat, a partir del masculisme, i, encara que òbviament íntimament lligada a ella, les discussions s'estableixen a partir d'un entrellaçat de referències a situacions de desigualtat. Així, aparentment, hi hauria igualtat en el treball laboral (les dones "teòricament" poden accedir a qualsevol lloc de treball), en el treball domèstic (repartició de les tasques amb l'home), en els llocs públics, etc. Tanmateix, això no és així, i es posa en evidència. El que a nosaltres ens interessa és, més que en quines situacions i exemples es posa en evidència --tot i que en presentarem alguns--, "com" s'articulen i contraposen en el discurs, ja que, més enllà de la descripció, posen de manifest diverses concepcions sobre els sexes i els gèneres, i sobre la manera de ser i viure les actuals transformacions. Però també es fan ressò de discursos diferents, entre ells el de la "denúncia dels moviments minoritaris i el del liberalisme.

Prendrem tres àmbits diferents en els quals es qüestiona fins a quin punt hi ha igualtat.

a) El primer seria en l' "àmbit laboral". Aquí es contraposa l'aparent igualtat d'oportunitats per accedir al treball al fet que dins del treball hi haurien diferències de tracte i de repartició dels càrrecs de responsabilitat (s'entén en detriment de les dones).

"D - Doncs, jo veig que depèn dels casos, doncs, que hi han empreses que hi han contractes tirant a indústries o de vegades encara que siguin soterrats, hi ha d'altres que no. Vull dir, que així per treballar tothom és igual, però a vegades les compensacions que tens, no sempre estan, estan en una situació una mica... que encara no està equilibrada del tot.

HI - Estic més o menys d'acord amb el que diu ella. Jo penso que les... diguéssim... a nivell formal, a nivell extern, s'aconsegueix una igualtat que a més és ven com a ideologia, però que de fet segueix existint una desigualtat més subtil, com més... això... subtil. <riu> Sí, de fet, per exemple, en una feina s'accepta que les condicions són d'igualtat, per exemple, d'accés d'un home i una dona. Vulguis que no sempre hi ha treballar la manera d'afrontar un home o una dona, segueix existint la distinció.

D - Hi ha moltes dones treballadores, però en càrrecs directius o, per exemple, en càrrecs aquells per coordinar coses, aquells... és a dir, a l'hora de pensar, pensar de veritat, sí, que hi ha molta igualtat, però en els càrrecs més alts: sí, a vegades els que penquen menys, des del meu punt de vista, els càrrecs més alts, són precisament els que treballen més en alguns casos, i hi ha qui està clarament a favor dels homes, aneu treballant, aneu treballant <riu> que a vosaltres us posem allà al silló, en alguns casos, eh?" (VII.)

Si observem com continua l'extracte anterior, veiem com es fa referència que, fins i tot, per part de les mateixes dones, diuen, s'envolten d'homes i contraposen les dones (més de capacitat de relació, treball en equip), al homes, com amb més capacitat de decisió. És a dir, en la mateixa

argumentació de la desigualtat es reifiquen les dues concepcions tradicionals de gènere. Així la racionalitat, l'eficàcia, la presa de decisions, etc. s'atribueixen als homes.

"D - Inclús he observat que això es dona per part de les dones. Sembla que les dones, sobretot que tenen càrrecs de responsabilitat, la gent de confiança al seu voltant, o sigui, els immediats superiors, la mà dreta, sembla que els dongui més seguretat, en alguns casos, altres homes, com si tinguessin més capacitat de decisió o de decisions ràpides que les dones. Les dones a l'hora d'organitzar-se i de treball en equip i... treballar, sí, però si a l'hora de prendre decisions es prefereix, pues hi ha dones que prefereixen els homes. No es diu explícitament, d'aquesta manera." (VII)

b) El segon àmbit en el qual es qüestiona la igualtat és el fet que l'home comparteixi les tasques domèstiques, que en principi s'interpreta com a signe de canvi.

"HI - De fet sí, aquestes diferències hi són, vull dir, el que deies i continuaran siguent-hi per molts anys, però és que cada vegada més, diguem, famílies, parelles joves, fins i tot tinc més d'un company que es troba així, que ells ja paren d'estudiar i que precisament ell és el que ha de fer les feines de casa, perquè la seva dona, se li va donar per estudiar una mica més tard, doncs tinc dos casos coneguts que... és ell el que ha de fer la feina de casa, treballa els matins, és funcionari, doncs treballa de matins, arriba a casa seu i la dona com a molt, hi ha dies que ella fa el dinar, però sinó se l'ha de fer ell el dinar, a la tarda ha d'anar a buscar el nen al col·legi, l'ha de portar a la piscina, després li ha de fer el sopar, vull dir que cada cop ens estem trobant amb més casos d'aquests. La dona sí, d'acord que el paper que fa a la família o així, que aquest rol que té més o menys assumit, vull dir, ella és la que se n'encarrega d'aquestes coses cada vegada l'home se'n dona més compte que no és així. Hi ha casos que sí i el que deia, que durarà, però cada vegada es nota més que s'està evolucionant, s'està produint un canvi.

DI - Yo de todas maneras creo que este cambio decimos que mucho más de lo que en realidad es, o sea, tu por ejemplo, dices: "Yo conozco dos parejas", "Aquel hombre que la mujer sigue estudiando" /. (III)

Però es relativitza, tant en la resposta que aquests casos no succeeixen en general, o bé, com observarem en els extractes següents que posen en evidència que els homes "ajuden", però que són les dones les que tenen la responsabilitat.

H1: Yo lo que veo, por ejemplo, es que el lugar de la mujer en la sociedad, a mi por lo menos, nos está favoreciendo mucho a los hombres, porque hay que tener en cuenta que hoy en día la mujer, casi toda la gente joven trabaja fuera, o sea, aporta un dinero en casa y aparte hay toda una cultura, sobre ella, de trabajar en casa, o sea, yo en mi caso, yo con mi mujer, los dos trabajamos y la faena de casa, pues, es lo que dice ella "si, si, tu me ayudas con la faena de casa, pero casi siempre la hago yo". Yo prefiero ayudar y no es ella la que me ayuda a mi en la faena de casa. Y la faena que era naturalmente del hombre, que era la de traer el dinero a casa, pues ella la comparte a partes iguales prácticamente, o sea, yo creo que con todo el tema de la liberación de la mujer los que estamos saliendo más beneficiados hemos sido nosotros y estoy muy contento.

D1: Pero algo va cambiando ¿no?, cada vez se va introduciendo más esto de partir las... el trabajo/

H2: /Si, bueno, pero/.

D3: /Si, pero hay como la plabra de eso, de ayudar, "tu me ayudas a mi.../

H2: /Exacto. Yo, eso es lo que veo ¿no? La mujer es la que hace la faena, aunque no queramos, pero bueno, aunque no queramos (), pero vaya es una comunidad, pero nosotros somos los que la ayudamos en realidad.

H3: Bueno, culturalmente el hombre no ha utilizado ese rol, culturalmente el hombre, él nunca ha hecho las tareas de la casa y en este proceso pasa lo mismo. Poco a poco uno va colaborando más." (1)

"D1: A casa, els homes ajuden a escombrar, però la responsabilitat i l'organització és de la dona, etc. etc. Però a llavors s'ha arribat a un clima en què ja existeix igualtat teòricament entre cometes, és el "modus vivendi", és aquest i a llavors encara es fa molt més difícil la lluita. S'ha com

adormit una mica, llavors aquesta és la impressió que jo tinc així, en general." (VI)

En realitat, veiem que en ambdós àmbits, el laboral i el domèstic, encara que es reconegui que hi ha canvis, a nivell discursiu es qüestiona que no ha canviat tant. Per això contraposen el que és la responsabilitat amb la realització d'un treball, tant en l'àmbit domèstic com en l'àmbit laboral, i el que es desprèn de les dues situacions, és que en l'àmbit domèstic hi ha canvis perquè l'home realitza tasques, però la responsabilitat és de la dona, i en l'àmbit laboral s'inverteix l'ordre, les dones realitzen treballs, però quan aquests treballs són d'importància i requereixen responsabilitat, s'encarreguen a l'home. És a dir, en realitat, es mantenen les relacions de gènere.

c) L'"espai públic". Aquest és un espai de confrontació diferent. Aquí trobem que en diverses ocasions surt la situació de desigualtat, mostra de masculisme. Les dones no poden estar-se, per exemple, en una bar en les mateixes condicions que els homes, amb els problemes de desigualtat i frustració que això comporta. Observem dues afirmacions en aquest sentit de dues dones diferents, que exposen la incomoditat i la vivèndia de desigualtat a causa de ser dones:

"DI - Y no ya por la calle, sino por ejemplo, si vas a un bar que no, digamos, no hay ningún peligro físico de abordaje o puede haberlo obseso, si tu vas a un bar a las cinco de la mañana a pedirte un café y un coñac, vale? porque no debería ser igual, porque en un bar en principio no te van a violar, no? Pero el hecho de ser mujer hace que si tu te pides un café y un coñac a las cinco de la mañana que no es un hora que las mujeres decentes van por la calle, seas, inmediatamente te conviertes en un sujeto, blanco de posibles, de un montón de requerimientos a lo mejor no

violentos pero de los cuales si eres un hombre te vienen ya /tamizados/."
(III)

"D - No sé. Una altra cosa que se m'ocorreix així en plan d'això, d'homes i dones, és que avui en dia hi ha molt... encara que siguem lliures per anar... per fer tot el que vulguem, hi han coses en les quals no ets tant lliure, per exemple, hi han llocs en els quals una dona no pot anar-hi sola, no em refereixo allò, allò, al mig del barri xinó ( ) a la nit, sinó, per exemple, a un bar, que no sigui una granja, n'anar-hi sola i posar-te, per exemple, a llegir o esperar a algú durant una hora, vol dir segurament que se t'acosti algú i et preguntí si tens plan o no. I això a un home no li fan. Són uns espais una mica prohibits, no? És que això d'esperar-me en un bar, doncs, a vegades fa mandra, no? Però, "ostres!", penses, "vindrà el pelma de turno" i molta gent acaba anant a les granges que s'està ple de velletes prenent el te, i que saps que allà ningú t'empenyarà i que és un refugi tradicional de dones, les granges; però altres tipus de bar i tal, vull dir, segons com, et donen la pallisa. No sempre, però vaja." (VII)

Aquesta explicació d'una situació de desigualtat és resposta en ambdós casos (en dues entrevistes diferents), amb la mateixa afirmació: que potser la culpa és de les dones, ja que si hi haguessin més dones en els bars, o sortissin més a la nit, es notaria menys. Observem com es defuig la responsabilitat, que es transfereix a les dones; observem primer com continua la primera afirmació que hem presentat:

"H1 - Potser que ens plantejéssim a què és degut això, és pel fet de que des de sempre s'ha dit, tu nena, i a més, abans, pel fet de dir, ostia! abans si que si sortia una noia pel carrer a les tantes de la matinada el que podria haver passat. Doncs això, en canvi, continua marcant i clar, seran poques les noies que sortiran a les cinc de la matinada a fer un cafè i una copa de conyac i potser per això la gent et mirarà malament i diran: "És que aquesta serà una d'aquestes noies o el que sigui. Però, vull dir, això no és el fet de que sigui una noia que no pot sortir, és el fet que sigui una noia que no se'n veuen gaires, per això la gent et mira d'aquesta manera..."

D1 - Es por el hecho de que no se ven muchas que hace importante el veinticinco por ciento como cuota para obtener un/.

H1 - ./ Y porque se ven pocas?

DI - Ah? Exacto.

H1 - A lo mejor es más culpa de las chicas que no de los chicos." (III)

L'explicació que sigui el "nombre" de dones el que provoqui que sigui una situació de diferència és arraconar el vertader motiu que això sigui així i obviar d'assumir la participació de les relacions de poder entre gèneres i el masculisme com a causants.

Observem que reapareix en una altra entrevista gairebé en els mateixos termes, atribuïnt, a més, com una altra raó, que es tracta d'un "territori d'homes". Tanmateix, això no s'analitza, sinó que es tendeix a plantejar-ho com una simple qüestió formal.

"H - No sé, però jo crec... si dius que en un altre tipus de bar et peguen la pallissa perquè ets una dona, fins a quin punt és culpa de l'home o de la dona. Si hi hagessin més dones soles, doncs...

D - Sí, és clar, sí en n'hi haguessin més de soles... , però tampoc en trobes, suposo que per això, perquè si alguna vegada hi vas, i et donen la pallissa, ja no hi tornes.

H1 - Jo penso... torno a lo dels implícits, no? Se suposa que un bar, un bar és un territori d'homes, aleshores el fet que les dones el vulguin ocupar amb igualtat de condicions que un home, doncs, és pràcticament una contradicció. O sigui, la dona que va sola al bar, per què va sola? No sé, és un cas estrany.

D - Com moltes vegades no és així, sinó que simplement tu pots anar allà i llegir el diari, que és lo que fa molta gent, no? O esperar-se algú. No vol dir que esperis que algú et vingui, vull dir, que no. Suposo que això amb els anys, doncs, lentament anirà canviant, però en canvi, actualment, encara hi ha llocs i situacions en les quals una dona sola, doncs... com a mínim tens moltes possibilitats de que t'abordi algú en un moment que no

tens ganes, doncs perquè a vegades si vas sola és perquè vas sola, no perquè vulguis anar amb algú. Inclús viatjant també. És un conyàs. He viatjat sola alguna vegada i, escolta'm, és... " (VII)

L'augment de culpabilització de les dones arriba fins al punt de dir, en el següent extracte, que potser aquest problema és una construcció d'elles, que aquí, irònicament es posa de manifest a través de la contradicció entre "tots tenim els mateixos drets", quan justament no és així. És a dir, una vegada més, la igualació porta a una negació de les denúncies de desigualtat.

"H1 - Però a què és degut això? És, suposo que és plantejar-s'ho. D'acord que hi ha unes diferències mínimes o més o menys, jo que sé, algo hi ha, un home és un home i una dona és una dona, tots som persones, tots tenim els mateixos drets. És que per segons què som ben iguals.

D1 - No, tots no tenim els mateixos drets. A la pràctica no, a la realitat no. O sigui reconeguts sí, però tu pots anar a la nit, i jo, que m'agrada, de veritat que tota la vida m'ha agradat fins i tot amb les meves amigues i amb el meu company tinc que convence'l de que realment no hi ha tan perill, que jo sempre sortia a la nit i mai m'ha passat res, vull dir ... /.

H1 - ./ Hi han noies que surten, doncs, per què no ho fan totes? Vull dir, si totes les noies que tinguessin ganes de sortir a la nit sortissin no passaria res. Ara, és el fet de que com que no surten, doncs després a les poques noies que surten després se les mira malament, vull dir és que igual, és que vull dir, us ho feu vosaltres mateixes, plantegeu-vos també una mica en això, no tota la culpa és potser del matxisme, /. Només pel fet de que la noia diu o com que surten poquíssimes nenes a les tres o a les quatre de la matinada soles /.

D1 - ./ Aquí sí que tens raó. La culpa no només és dels homes.

H1 -./ Doncs, jo tampoc no sortiré, tinc ganes però no sortiré. I és que sou vosaltres mateixes que amb segons quins aspectes també us fomenteu aquesta diferenciació que hi és." (III)

De fet, és una construcció implícita que atribueix una llibertat a l'individu i una anàlisi individualista que oblida totalment les condicions socio-culturals.

Aquesta argumentació continua apel·lant a la categoria de persona i rebutjant el sexe com a indicatiu de llibertat, quan tal com és refutat en el darrer segment que presentem de la discussió, això no és així.

DI - Ya, pero también si todos los pobres dijeran "Mira, hoy vamos a dejar de serlo" y fueran y cogieran una ( ) claro, pero como se ponen de acuerdo para el día que vamos a salir. Es que, o sea /.

HI - ./ Pero no es el decir como nos ponemos de acuerdo, es el hecho de que si cuando llegue el momento que la mujer diga: "Yo soy una persona y no soy una mujer, soy una persona", esa persona va a salir a la calle cuando quiera y hará lo que quiera.

DI - Bueno, pero yo ya lo he dicho, eh? Yo ya lo he dicho. Pero a la hora de salir, yo ya lo he dicho, ahora voy a salir y salgo y todo. O sea, a la hora de salir me encuentro que tengo que convencer desde a mi compañero para que no hace falta que se quede esperándome por la ventana a ver si vengo o no, hasta mis amigas, hasta... pero es que, hasta las personas que voy por la calle, o sea, me encuentro que yo que ya lo he dicho sigo teniendo unas dificultades.

HI - Porque son pocas las que se lo dicen y salen. Es que es la misma mujer que se lo hace y dice "¡Hombre! Yo no voy a salir porque me van a mirar mal" y, claro, una dirá "Yo voy a salir porque soy persona y salgo y ya está ( )

<tots parlen i no s'enten>

DI - Este es el ejemplo de que si los pobres dijeran, vamos a dejar de ser pobres todo a la vez, pues no pasaba nada lo que si lo dicen de uno en uno lo meten por ( )." (III)

El que es posa en evidència és la fal·làcia de la categoria "persona" com a signe de llibertat, lliure de les implicacions de sexe, quan hi ha una situació de desigualtat.

En el discurs s'intenta neutralitzar una denúncia a partir de donar la responsabilitat del canvi a les dones, com si passés per la seva voluntat només ferque això fos diferent,apel·lant a la categoria de persona.

L'atribució de responsabilitat i la concepció de la persona com a lliure, i per poder fer segons la seva voluntat, emmascaren situacions de denúncia de desigualtat, i fallen en atribuir les raons al propi individu.

III.2.2.4. La permutabilitat dels gèneres. L'intercanvi com a constructe explicatiu

En el discurs apareix una diferenciació entre: a) Les conductes típiques d'un o altre gènere; i b) Les "definicions" o "essències".

Explícitament fent referència a rols i identitats, i amb l'observació que canvien els rols però no les identitats:

H2 - Tu pots fer-te el dinar, pots fer les feines de casa, però en les relacions interpersonals, tu tens assumit el teu paper d'home, vejam si m'entens. Són dos temes diferents. Un tema és el del rol social que adoptes, que va variant, que la tendència va cap a la igualtat i cap a una sèrie de coses. I l'altra cosa és que en les teves relacions normals el teu comportament d'alguna forma és un comportament, diguem-ne, ( ) que em preocupa i que m'interessa més.

COM PER EXEMPLE

H1 - Sí, donem algun exemple.

H2 - Sí, per exemple, (...) per molt que els teus plantejaments ideològics siguin d'una forma molt oberts en aquest sentit, o d'aquest plantejament de que l'home i la dona, que les feines de la casa, les feines fora de casa, el pujar o no pujar en una empresa, tinguis un pensament més o menys que va d'acord en aquest temps, de caire més de, de donar més possibilitats a la dona. L'actuació teva típica serà més bàsicament estereotipada de la dona en aquest sentit i seguiràs adoptant una sèrie de costums, de formes de fer que d'alguna forma podríem dir que s'han relacionat o s'han assumit molt més a les dones i en el teu cas en un paper molt més típic, aquest és el sentit de les relacions entre persones, és on no hi veig jo que hi hagi,

segueix havent una diferència brutal, si penses assumir un paper diferent del teu, la veritat és que costa molt. Actualment diem, "Avui actuaré d'una forma com penso o com es pensa que actuen les dones en determinades situacions", no pot ser, perquè costa i estranya de xoc que no quadra ( ). Avui intentaré adoptar el paper d'home i no pot. Sembla que tingui una visió molt feminista, no perquè és que a més, tampoc no té massa sentit adoptar un paper o un altre, sinó que el problema és aquest, que hi segueixen havent unes diferències." (III)

"H4: (...) s'ha de fer una diferència del que són rols i el que són autoconcepcions o identitats. Jo crec que els rols sexistes encara continuen i no han canviat en res. Vull dir, pot ser anecdòtic, anecdòtic però res. Jo, la meua imatge és, vull dir, és increïble, vull dir, per a mi no ha canviat res, res res: nines per nenes i cotxes vistosos per a nins. I això és bum, bum, vull dir, una cosa que ho envaeix tot, absolutament tot. I jo, bueno, suposo que tothom coneix amics "progres" d'aquests, no? que l'educació dels fills i igualtat, no sé què hi cauen, eh? amb el ( ) i etc, etc." (VI)

Tot i que la seva imbricació en el discurs és contínua, optem per presentar, en primer lloc, com s'explica l'intercanvi del femení i el masculí i, en segon lloc, quines construccions d'identitat es posen de manifest.

La imatge que es desprèn de la lectura dels textos és que un punt que apareix sovint és el que fa referència al canvi en el que fins ara ha constituït el masculí el femení.

"D1 - O sigui, els llocs públics, en com es vesteixen, una parella que pot ser del mateix sexe o de l'altre. Per això deia que pots ser, jo diria com unes coses més d'avui en dia, això vull dir, que avui en dia els papers estan molts mesclats i molt liats. Hi han moltes parelles. La dona fa d'home i l'home fa de dona, <riu> avui en dia. Penso jo. <pausa> A més ho veig, no? amb... ho veig /.

H - Bueno, però pots ser el fet de que hi hagi una interpolació home-dona, doncs, el fet essencial, o sigui, que un agafi un rol, i un altre, i un altre, doncs, /.

D1 - (...) <pausa> Jo bàsicament diria que el problema que hi ha avui dia en sexes és que justament ningú sap el paper que li toca fer i abans estava molt clar." (IV)

Troblem que, d'una banda, la dona, amb la participació en el món del treball, incorpora trets fins ara atorgats a l'home, l'exemple més típic és el de l'agressivitat, per exemple:

"H1 - (...) Que passa amb la dona? La dona s'ha trobat ara amb un canvi no? I per tant, té el doble de feina. De superar aquestes qualitats i adaptar-se en aquest món, en aquest món que és de... de competència. I la competència està per mi fonamentada en un valor encara més enllà que és el de l'agressivitat." (V)

Al costat d'aquesta acceptació de la incorporació (en el sentit d'afegir) de les característiques masculines per part de les dones, hi ha moments en què aquesta és desqualificada, fent referència a "extrems". En aquest sentit trobem, per exemple, una al·lusió a Margaret Thatcher...

"H1: No, però la tia que fa de tio com la Margaret Thatcher, la Thatcher que està de president, bueno, està ocupant el rol masculí, ella, com a persona, però el rol és el mateix.

H2: No és el mateix perquè l'ha desvirtuat, inclús, portant allò a un extrem quasi, quasi de còmic, no?

H3: És allò típic dels nous rics, no? Sempre en general." (VI)

... on observem una qualificació pejorativa en el sentit que ha desvirtuat el paper de l'home en portar-lo a un extrem. Pensem que es dona perquè hi ha una reacció en trobar aquesta agressivitat en una dona, ja que és una imatge

contradictòria en relació amb la imatge de la feminitat que han construït els homes i que es projecta sobre les dones.

En un exemple diferent, observem aquesta mateixa reacció, on s'expressa que les dones que triomfen no solament imiten els models masculins, sinó que els porten fins a les últimes conseqüències (gran oblit històric). El que serveix per il·lustrar aquesta, tal com veurem en el següent paràgraf és una dona amb funcions de cap que s'endú el biberó del seu fill al treball.

H2: És evident que els patrons, tant de l'home com de la dona, estan en crisi, això és evident que sí. És un moment de restructuració o, millor dit, de diferent, de canviar la simbologia ¿no? de lo que representa. Però en canvi jo veig també unes altres dades que contradiuen el que estaves dient tu abans. Per exemple, jo m'adono que les dones que triomfen en aquest món copien o imiten models masculins. I no solament els imiten sinó que els porten fins a les últimes conseqüències.

H1: Exacte.

H2: Estic parlant del que seria la meva experiència quotidiana. Jo, per exemple, estic treballant en un lloc que tinc un "jefe" que és dona. Pues tindries que veure'l, és una cosa increïble perquè, no solament compleix amb les funcions d'executiva, sinó que al mateix temps intenta combinar-les amb lo que serien les funcions tradicionals del paper de la dona i surt una barreja que, de veritat, és quasi, quasi un monstre, perquè ha arribat, per donar-te una idea, ha arribat a allò: mira, ara fa poc ha tingut un crió... ha arribat allò a portejar la llet seva o sigui, sigui la materna i deixar-la dintre d'una..., com es diu?, d'una nevera, <rialles> perquè entre reunió i reunió surt corrents i d'allò, m'entens?, li dona de veure a la criatura. <Rialles> Una cosa que de veritat: increïble, no? Per això et dic que jo penso també en això. Suposo que, ara, la necessitat que han tingut les dones, ara, d'integrar-se en el mercat del treball, de sortir del que seria el paper tradicional, lo que és les funcions domèstiques, les funcions, allò, sempre s'ha parlat de reproducció de la mà d'obra ha comportat tot una sèrie de desviacions o tot una sèrie de desvirtuaments increïbles." (VT)

Està en joc tant el "xoc" que es produeix al trencar les imatges de la feminitat. Però també un emmascarament de la intolerància cap a la dissolució de les fronteres entre els gèneres que fa que, d'una banda representi que s'accepta el canvi quan, de fet, es nega i, de l'altra, com si aquets valors, suposadament masculins, estiguessin "continguts" per part dels homes i, en canvi, desvirtuats per part de les dones, la qual cosa, en realitat, reverteix construint o reificant la definició tradicional del femení i no és més, tal com hem indicat més amunt, que el fruit del contrast amb la imatge construïda de feminitat.

Quan es fa referència a l'home com que incorpora trets característics del femení, es fa referència a "estratègies emotives", com en el següent extracte:

"D2 - Lo que volia dir és que potser abans en plan o sigui, en plan super tòpic, no? el tio amb el tio i s'enrollava o no s'enrollava a lo millor s'anava amb un altre i la tia lo que feia era intentar guanyar-se'l per les formes més truculentes, no? però en plan cerebral total, no? Però ara el que passa, jo penso, el que passa és que una mica també ho fa l'home, no? ja. O sigui, que l'home ja ha après tècniques <riu> d'aquestes sofisticades, doncs, que abans l'home, pues, era, "bueno, pero tanto".

<rialles>

D2 - No, ho estic dient molt, en plan bèstia, no? És que l'home abans s'anava, a lo millor s'anava amb un altra, però i que i la dona doncs, aii! però a plorar. La meva àvia es demaiava quan volia aconseguir algo, no? i l'home ja comença a fer aquestes coses. <riu>

D1 - A desmaiarse.

D2 - Pues a desmaiarse no sé, però...

<rialles>

D3 - Aii! Que mal me encuentro!

D2 - No, a fer-se i a plorar, no? L'home ja plora més. Jo crec que sí." (IV)

O en el sentit que és positiu perquè allibera del pes que no es puguin fer determinades coses del rol femení.

"H6: Però... abans deia homes, el rol masculí entre en crisi, més que això diria que el rol masculí, en els homes, per exemple, estem els homes, bueno, almenys en el meu cas, seria... assumeixes coses que abans no es podien assumir perquè abans eren rol femení, no? Eren qüestions i potser aquest individualisme o aquest, o aquest hedonisme que tu estaves parlant, tampoc és tot d'efectes negatius, és a dir, també està permetent, que és la part positiva entre cometes, no?, que bueno, que els homes també assumim qüestions de que fins ara només havien estat per al rol femení, no? Doncs, bueno, jo que sé, jo, personalment, per exemple, jo no em preocupo de certes qüestions que fa 10 o 20 anys t'hagin dit, bueno, doncs, mira, has de prendre una actitud que és, una actitud, per exemple, només assignada al rol femení, no? Ja no és preocupant. Més que una crisi del rol masculí, jo diria que en els homes, també en determinades classes, segons en quins estrats socials, això no es don i encara és molt clar quin és el rol masculí i el rol femení, pues sí, que en determinades classes o en determinats ambients culturals ja no és tant, no és tant preocupant per a la persona, per un mateix que tu assumeixis qüestions de rol femení, no? Per la forma d'actuar, per/." (VI)

S'explica amb un exemple entre abans i ara, en el qual "cuinar, per exemple, no és interpretat negativament". Això s'explica amb una comparació entre fer la mateixa tasca: cuinar (tradicionalment de l'àmbit de les dones). El seu pare no ho feia per temor als comentaris; ara, en canvi, el seu cunyat ho fa i no hi ha cap problema. Amb aquest exemple el que s'intenta afirmar és que de fet hi ha un guany de "llibertat" i com a exemple que ara hi ha més "pluralisme" cap als diferents comportaments:

H1: Jo crec que hi ha molta més tolerància davant del pluralisme d'opcions, molta més que no pas abans. Per exemple, a casa meua quan... , a casa dels meus pares, millor dit, quan venien convidats de fora, el meu pare no es posa a la cuina, no li agrada que el vegin els convidats, els

parents fent ell el dinar, cosa que fa cada dia quan no hi ha ningú, quan només hi som els de casa. Vénen els convidats i és la meva mare la que està a la cuina i ell: "Què el ( ) ja està". I ell els serveix i tal

<Rialles>

H1: Aquest és l'esquema habitual, doncs jo mateix no m'atreuria a fer-ho amb el meu cunyat a casa de la meva germana, ell és el que es posa a la cuina i això perquè vegis un altre esquema de comportament totalment diferent, és a dir, per al meu pare el seu gendre està, està adoptant un rol femení que no li correspon, en canvi, avui dia, es fa i un no se sent acomplexat, no és cap marica, perquè està a la cuina fent allò, que està fent el paper de dona. Doncs igual que en aquest camp, en el de l'homosexualitat o qualsevol altre, hi ha molt més respecte, molta més tolerància amb aquest intercanvi de rols, de papers, que fan que ja no s'escandalitzin ningú fàcilment per veure que algú fa coses... De totes maneres no és una societat sexista, canvien també les formes de discriminació per sexe i el comportament. El que jo volia dir al començament és que jo què sé quin és el meu rol masculí. Encara no sé què és la feminitat i el rol femení." (VI)

El que es desprèn de les explicacions sobre que ara s'intercanvien les característiques d'un gènere amb un altre és que coexisteixen diferents actituds envers aquest canvi, i que tampoc és signe que realment canviïn les relacions de poder, encara que poden obrir noves formes de relació.

La impressió que cada vegada s'està menys constret pel gènere és proposada fent referència que cada vegada més un home pot tenir "conductes de dona" i, fent referència a l'individu per explicar que encara continuïn les "contencions en l'expressió". S'anteposa la llibertat i la responsabilitat d'un oblidant els altres, i caient en el mite d'una societat que ofereix una llibertat d'elecció.

"H1 - No crec que sigui tan així... no sé, que hi ha ( ) però em sembla ja exagerat total, no sé vull dir, cal ara aquestes reaccions que es diu no sé, típicament de dones, o que un home no pot expressar aquests sentiments,

a mi em sembla que això cada vegada més no passa. Igual si de cara a portes en fora, encara hi ha molts que estem en el plan aquell de que diem, ostia! no diguis ara el que penses, o... no reaccionis d'aquella manera perquè et diran tu ets el que sigui no? o que estas actuant com una dona, o que tens un comportament més típic d'una dona, no? Però igual, potser precisament per aquest fet, que no ho expressem o no... o ens sembla que millor que això ens ho guardem perquè ens estariem comparant com una dona, però són nosaltres mateixos que estem afavorint aquesta diferenciació, que igual potser dins nostre ja la veiem com estúpida aquesta diferència, no? Doncs així serem nosaltres mateixos que estem ajudant a que hi hagi aquesta mínima diferència o molta depèn del que sigui." (III)

De fet, el que es sosté és que hi ha una coexistència de múltiples formes, és a dir, que cohabituen tant els rols tradicionals com altres variants en una imatge de pluralisme:

"D2 - Home, jo no penso tant així. Jo penso que es mantenen els rols que hi havien abans, la dona i de l'home. El que passa és que han sorgit uns altres i que conviuen. Perquè jo puc dir "És que la dona és tal i qual". No. O sigui, hi ha de tot. / Amb amigues teves, veus, una noia que es comporta com la teva mare quan era de la seva edat, no? I conviuen.

D1 - Ja.

D2 - I potser hi ha majoria que és més... no sé, no? no sé com dir com és, perquè no són tan tradicionals formalment, malgrat implícitament sí que ho són i després hi ha gent, pues, que va d'un altre." (IV)

Sembla que coexisteixen dues construccions diferents de gènere, una que els construiria op, m's ben dit, els deconstruiria prenent-los com a trets intercanviables que han deixat de fruir identitats concretes. Tanmateix, aquesta coexisteix amb la construcció tradicional del gènere, que apareix de forma més subtil i que continua definint el femení i el masculí, i que hem interpretat que es despenia del rebuig manifestat dels extrems.

III.2.2.5. L'ensorrament de les identitats. La inseguretats i la desorientació com a trets característics

Les conseqüències que apareixen amb més freqüència en el discurs, d'aquests (inter)canvis de gènere, tenen a veure principalment amb "la confusió", "els temors" i "la desorientació" per part dels homes, que posen en evidència una pèrdua del sentit segur del "self". Així, argumentativament, es contraposa una manca de model a seguir en relació amb abans que es tenia un model més clar i en la intervenció que presentem s'emfasitza que sí que hi ha canvi en relació amb els rols tradicionals.

"Hi: Jo penso que hi ha uns arquetips patriarcals que ja no regeixen com abans i que es desfan i que hi ha com una pluralitat d'opcions a la conducta personal que no responen a esquemes més estereotipats d'abans i avui en dia hi ha aquesta confusió. No hi ha un model clar de comportament masculí, de virilitat. Hi ha com una barreja molt més gran de la feminitat en la masculinitat, de postures, opcions totalment diverses i a vegades contraposades que et fan estar una mica desorientat. Doncs, jo com a varó ¿com m'he de comportar davant de la dona en aquesta societat? Moltes vegades no ho sé, que ha de prevaldre, el que és clar és que jo no em comporto, en les meves relacions amb les dones, com es comportava el meu pare, per exemple." (VI)

Aquesta situació de l'home ve expressada tal com presentem a continuació, com si es tractés d'un canvi sobtat per al qual l'home no està preparat. Aquesta imatge, la tobem sovint en les entrevistes i pressuposa d'alguna manera una atribució de dificultat per al canvi i l'adaptació per part

de l'home. Es tendeix a presentar-lo com amb una identitat fixa, producte de la història, amb molt poca ductilitat per al canvi.

"D2 - Després, hi ha una altra tema que és una mica tòpic però que és així, "candente" que és ... precisament davant d'aquesta dona el paper de l'home. Allò que és diu... és que és molt relatiu, no? o sigui, vale, jo conec algun cas, que podria dir no va per qui, però vaja, que tampoc ho sé, el tio que es veu una mica desbancat, no? una mica /.

D1 - Ah sí, això també és una altra qüestió.

D2 - Feble, no?

D1 - El tema aquest és important. Sí, de que també moltes parelles s'han trobat en que la dona està ocupant un lloc pel qual ell no estava preparat que ... ocupés, no? O sigui, no li... no li havien ensenyat, però mai havia calculat que allò havia d'anar d'aquella manera. I... de repent es troba amb una situació que no... no pot controlar, no? Això és veritat." (IV)

També es pot argumentar, fent referència directament a la comoditat de no canviar per no caure en la inseguretat, i al pes de la tradició, amb significats similars, que en el cas anterior, és a dir, com a dificultat per canviar.

"D2 - Sortir d'aquí, però llavors l'home es troba que la dona li està canviant i llavors ell també no sé si es troba, a vegades, com deseparat, perquè ja està acostumat a trobar-se un cert tipus de dona i ara es troba un altre i llavors, això implica moltes vegades que ell és custioni la seva pròpia manera de ser. (...)

H1 - Lo que dius tu i en certa manera l'home està espantat amb aquesta nova situació de coses que ha d'assumir i que no sap /. ben bé com va. Com està espantat i no sap ben bé com ho veu adopta una postura tradicional, de xarxa de màxime de poder, una postura tradicional, i sabem tot com està i, no? hi ha aquest temor, aquest temor.

D2 - Això està canviant, però com la tradició que porta al darrera és molt i molt llarga /.

H1 - Exacte." (V)

En la intervenció que presentem tot seguit, veiem com es manifesta l'expressió de contradicció viscuda entre "el que es creu" i "com es comporten", fent referència, també, a la pèrdua de seguretat en les relacions.

"H2 - Clar, tu tens assumit tan l'home com un paper, que tot i que pensis d'una altra forma, segueixes actuant de la forma que tu tens assumida. És el problema aquest, la mena d'incoherència aquesta. Que tu saps perfectament que aquestes diferències són diferències creades, són diferències que no són naturals, però que les assumeixes com a tals i les subjectivitzes d'alguna forma i vas fent. No sé perquè d'alguna forma també saps que si canvies el teu paper, canvies la teva forma, moltes persones, potser tindran problemes de relació o tindran problemes de que no t'entendran, no sé ( ) són coses que no sé..." (III)

Quan en les discussions es parla de les dificultats de les dones, es fa referència a la dicotomia que es viu entre la vida "pública", el treball en el cas que presentem a continuació, i el que és afectiu, o les responsabilitats tradicionalment atorgades a les dones: tenir cura dels fills, etc. Aquesta contradicció vé expressada en termes de "lluita".

"D2: (...) perquè és horrible lluitar per tot i dir: "Resulta que tu no has escombrat i jo he tingut de fer el llit" i això acaba amb la teva vida i a més hi ha un altre problema: (...) si tens un nen i te'n vas a treballar, estàs amb la recança de que t'has deixat el nen i no estàs complint amb el teu paper de mare. Per què? Perquè has tingut un model de mare que l'has tingut sempre a casa per a tu, o que ha fet aquest paper. En canvi, la que se'n va a treballar i es deixa el nen a la guarderia o on sigui, ell no té cap problema: torna a casa i durant tot el dia no ha pensat en el sentit que nosaltres hi hem pensat. No dic ni molt menys que els estimin menys ni que elas estimin més. Llavors, tot això, és clar, tot això encara complica molt més perquè a sobre tens un problema, has de lluitar, has de lluitar amb tu mateixa, has de lluitar amb els que t'envolten i a sobre has de viure feliç <rialles>, per dir-ho d'alguna manera. No et dic res, el que costa això! Bé, caricaturitzant molt, però és això." (VI)

Veiem que en ambdós casos, la identitat masculina i la identitat femenina, les contradiccions són construïdes en funció del canvi del rol de la dona. Es plantegen dos dilemes de caire diferent, mentre que en ambdós casos s'emfasitza la importància dels models interioritzats respectivament, en el cas de l'home és expressat com a desconcert, inseguretat, etc., com a més petrificat, en canvi, en el cas de la dona és expressat en termes més dinàmics, parlant de "lluita".

III.2.2.6. La persona com a categoria definitòria i la pluralitat d'opinions com a ideal: l'actor social.

El terme "persona", com ja hem vist al llarg de l'anàlisi, s'utilitza com a condició prèvia i per sobre de la definició de sexes.

"D1: Abans que homes o dones, som persones".

Així s'explica, per exemple, per posar en evidència el sentiment de desigualtat que es pot viure pel fet de ser dona apel·lant que primer s'és persona i, com a persona, tens ganes de fer alguna cosa que llavors constates com a "dona" que no pots realitzar. Això s'explica fent referència a una repressió que es donaria tant en homes com en dones, però en les dones es veuria augmentada:

"D2 - ./ Lo que tu decías antes es eso, que en lo que yo me baso es que soy persona, no eso que soy mujer continuamente ( ) nos sentimos mujer ni hombres, ¿no? ( ) Yo no sé pero dicen: "Bueno, tu educación influye mucho", en va en la educación, pero yo veo mucho que, muchas veces que yo tengo, no sé, yo tengo una educación, pero no es una educación machista lo que a mí me hace reaccionar que parecen justas estas situaciones o que a mí me apetece hacer algo, entonces pienso: "Bueno, es que esto no está permitido a las mujeres pero a mí me apetece". Yo no sé si esto es educación o no pero a mí me apetece como a él le puede apetece llorar delante del público, no apetece pero le saldría y se reprime, pues yo también me tengo que reprimir, o sea, que antes está la persona no? mmm... no sé lo que iba a decir, que simplemente me refería a que no todo es tan educativo y unos roles tan claros, muchas veces, hay unas

situaciones que te salen como persona que no puedes hacerlas porque tienes impedimentos y entonces yo pienso que como mujer me encuentro con más impedimentos por el hecho de serlo, que un hombre, tengo esta sensación, o sea, ( ) tanto." (III)

Però la categoria de persona també serveix per camuflar una relació amb diferències de poder i presentar-la com una construcció.

"Vull dir, és que ben mirat dius, que de portes en fora si hi ha aquesta diferència, però és que no crec que la gent la noti tant, o la noti si, però que tothom n'és conscient de que és una diferència estúpida i que l'estem creant però, vull dir, pes de portes en fora, però dins nostre la majoria creiem que som iguals i que les mateixes coses que pugui expressar la dona, de posar-se histèrica, de plorar mateix, coses d'aquestes... pues que realment un home ho pot fer com qualsevol altre, vull dir pel sol fet de ser persona i prou, i vull dir que tots sabem que això sí, és així, i diem i... és que a mi em sembla molt que és més una cosa artificial que ens l'estem aguantant nosaltres mateixos, però perquè som estúpids, així d'estúpids l'home o el que sigui, vull dir, però que som nosaltres mateixos que ho anem aguantant a mi em sembla, vull dir, això no parará mai, perquè em sembla s'ha constituït... /." (III)

La concepció de l'individu lliure de les construccions imposades pel gènere sorgeix a partir de la negació que hagi de tenir una identitat d'acord amb el teu sexe, plantejant la pluralitat de valors, el "tot si val", "tant bons són uns valors i una identitat com una altra", construïnt un subjecte lliure que pot decidir en funció de la seva manera de ser el que més li convé.

Una altra construcció que trobem és la del l'individu sol i autònom, amb un nucli intern, i en el qual s'hi diferencia l'interior --el que un és-- de l'exterior d'un mateix, en el sentit, el que un fa o com es comporta.

Això, presenta de vegades la imatge de com si fossin actors que poguessin escollir determinats rols que els ofereix la societat, identitat mòbil, contraposada a una identitat més fixa referent al que "un és".

"H2. ./Jo crec que és buscar la integració, precisament tenint en compte les diferències d'uns i d'altres, sense..."

H1: Sí

D2: Buscar la identitat entre home i dona. Vol dir que tu, per ser dona, has de tenir una identitat i que tu, per ser home, has de tenir-ne una altra, i això és un error, és sexisme. El que s'ha de fer, hi ha diferents identitats, que unes es poden identificar amb el gènere masculí unes altres amb el gènere femení, i tu, independentment del teu sexe... pots tenir la identitat masculina o la identitat femenina, l'enfoco cap aquí i aquí està. (...) Tan bons són uns valors i una identitat, tan l'una com l'altra. Per exemple, és tan important cuinar a casa com dirigir el govern, per dir-ho d'alguna manera. Llavors, tu, independentment del sexe, segons les teves característiques, la teva manera de ser, la teva sensibilitat, o lo que sigui, trobaràs un tipus d'activitat o una altra, llavors, a partir d'aquí, és per mi, on ve la igualtat, ara pots seguir això..." (VI.)

III.2.2.7. Els efectes del canvi . Les mancances com a constructe explicatiu

Hem observat al llarg de l'anàlisi com en parlar prevalen, encara, les concepcions tradicionals referents als gèneres, on es contraposa la sensibilitat (femení/atribuït a dona) i la racionalitat (masculí/home), així com la parella receptivitat (dona) / productivitat (home).

Això porta a una reificació d'aquestes dicotomies tradicionals, encara que no siguin vistes com a naturals.

Així, trobem que la concepció de l'individu com un nucli complet d'atributs: intel·ligència, sentiments, etc. s'entrellaça amb la dicotomia creada entre els gèneres, definint un en funció i com a complementari de l'altre (home: raó, intel·ligència, productivitat; dona: emocions, naturalesa, etc.).

Aquestes dues concepcions porten a parlar en termes de "mancances" i "buits" a partir dels intercanvis i canvis de rols.

Trobaríem així que es parla de l'home com si hagués perdut la part emocional

"D1 - (...) perquè ells han perdut molt, per mi que han perdut tot el que vol dir, por ejemplo, el cuidado de los hijos que era una cosa tan maravillosa, la habían perdido los hombres y ahora lo tienen que empezar a recuperar y les cuesta mucho, o sea, es una cosa que por ser mujer, de pequeña han estado entrenada en algunas habilidades que los hombres tienen que adquirirlas y les cuesta no? Creo que los hombres por ejemplo,

han perdido el derecho a arreglarse y a ser coquetos y a pintarse el pelo y a ponerse tacón y hacerse... y a ponerse una arrecada y ... hay otra cosa que les está costando recuperar. Creo que los hombres también han perdido cosas eh?" (III.)

En contraposició amb la dona que es presenta com si hagués guanyat.

"D1: Superen, los superan porque creo que, a ver, antes había la ..., no sé, el lastre de que las mujeres eran más tontas que los hombres, cosa que se ha demostrado sobradamente que no es verdad, y de alguna forma, a las mujeres, esto les era muy cómodo, esto de que son tontas y por lo tanto "no pienso y como no pienso, no me esfuerzo" y, por lo tanto, como ahora esto no pasa, pues, las mujeres tienen un componente de sensibilidad que los hombres no tienen. Entonces, la inteligencia más la sensibilidad abulta más que la inteligencia sola.

H2: ¿Sensibilidad?

D1: Yo pienso que les superan las mujeres en general. Si lo miráramos a peso, si esto se pudiera mirar a peso...

H2: Pero esta sensibilidad ¿qué quieres decir con sensibilidad?

D1: Bueno, emocional, emocional o sensible ya sea por cultura. Supongo que es por cultura, también, porque ¿no? el hombre lo tiene, es una parte como atrofiada.

H1: Y esto no puede ser sólo una parte del territorio explotado, es decir, puede que existan hombres que tengan tanta o más sensibilidad que mujeres y al revés!

D1: Sí, pero están tan acostumbrados a controlarlo que está como atrofiado ¿no?

H2: ¿Somos los duros, no?

D1: Exacto.

H2: Eso es muy relativo.

D1: Es muy duro y uno se ha de hacer el duro porque sinó queda muy mal." (I.)

Arran del canvi, s'expressen com un buit les funcions característiques de la dona, la funció emocional, com a "receptora" dels problemes, etc. i quant a tasques de l'àmbit privat: feina de casa, tenir cura dels fills, etc.

"D1 - Lo que... o sigui, una persona li estan donant unes responsabilitat executiva en una feina, és impossible que arribi a casa i es converteixi amb el receptor o sigui és emissor i l'home també... o és el receptor o també és emissor estarà tot el dia fotent-se d'òsties. Però...

D2 - Es una mica això, que hi ha d'haver-hi una mica aquesta característica de receptor i emissor i que sempre... tradicionalment ha sigut l'home i la dona, no?

<tots parlen>

D2 - Però el que passa no és que canvi la dona o l'home sinó que el desequilibri ho posa en evidència.

D1 - Sí, clar.

H - I la igualtat, el resultat, diguéssim...

D2 - Sí, sí.

H - La igualtat de raó. Vull dir, els rols s'han igualat per lo que deiem abans, de que la dona ha agafat molta més iniciativa i a l'equilibrar-se pues el que ha succeït és una espècie de curt-circuit, vull dir, ja sembla que hi han pues més problemes ara de relació que del que hi havia abans, que potser abans estava molt més suportats per la dona, vull dir, però que ara, doncs /.

D1 - I per l'home, pels dos era més fàcil perquè un sabia molt bé lo que havia d'aconseguir i l'altra també ho sabia molt bé." (IV.)

En realitat trobem expressades dues situacions dicotòmiques diferents, una per als homes i una altra per a les dones:

1) Les dones, amb el canvi de participar en el món del treball, etc. viuen "contradictòriament" amb el que els pertocaria de fer per "ser dona".

2) Els homes poden ser conscients d'una situació d'opressió soferta per les dones, però es troben que no tallen amb la "manera de ser dels homes".

Veiem, doncs, la referència en ambdós casos al pes de la tradició, però manifestada en termes diferents:

- Les dones tallen amb el que és ser dones, però ho viuen problemàticament. Fan un desplaçament entre ser dona i ser persona, entre vida emocional i intel·ligència-cultura, dicotomia que no es dóna en l'experiència masculina.

- Els homes viuen problemàticament l'haver de tallar amb el que és ser homes.

Per a les dones el sentiment és el de culpabilitat, per als homes és el d'inseguretat, ambdós íntimament relacionats amb les definicions de gènere.

Resumint, veiem que la desigualtat soferta per les dones es construeix a partir de dos eixos diferents, el de les responsabilitats -per possibilitar un canvi i el de les culpabilitats -per explicar la persistència del masclisme.

Dos discursos es manifesten el de la denuncia de la desigualtat i els corresponents efectes de poder i el del liberalisme sostinguent que 'tots som iguals i tenim els mateixos drets'.

La 'identitat' es construeix com a fixa o com a susceptible de transformacions, dificultant la primera el canvi, facilitant-lo la segona construcció.

L'individu és construït com sol i amo de les seves conductes i separat de la societat així, moltes vegades apareix un discurs psicologista que atribueix a la manera de ser o personalitats dels individus les causes de les situacions i se'ls presenta com a lliures tant superar una situació de desigualtat com per escollir una identitat. El traçat de semblances i diferències pot tenir tal com hem vist o bé efectes de reactivització de generalitzacions o bé de neutralització de les denúncies de desigualtats de poder.

El femení i el masculí són constituïts com a conjunt de trets susceptibles d'intercanvi i a lliure disposició de l'elecció del subjecte d'una banda, mentre continuen siguent mantinguts de l'altre segons les formes tradicionals, reificant-se a través un rebuig dels 'extremes' (masculinització de la dona) o al parlar en termes de 'complet/incomplet' de l'home i la dona.

La il·lusió de la possibilitat d'elecció entre diferents rols i identitats recolliria el 'mite consumista de la imatge del propi jo' alhora que trencaria amb la tradicional construcció de la identitat com quelcom fixa, coherent i inamovible.

III.2.3. ANÀLISI BLOC 2: LA CRISI DE VALORS I L'INDIVIDUALISME

En aquest segon bloc hem considerat els segments de les entrevistes que feien referència als valors actuals. El que destaca amb més força de la lectura dels textos és que l'afirmació d'una absència o crisi de valors crida immediatament a l'afirmació que sí que n'hi ha, de valors, però el que passa és que aquests són diferents dels anteriors (la generació immediatament anterior, que generalment s'associa amb un compromís amb una política d'esquerreres, amb uns ideals, etc...) i en funció dels quals es construeix el discurs sobre els actuals. Volem remarcar que no és perquè si que es doni aquesta comparació amb l'"abans", sinó que va acompanyada d'un judici de valor implícit, en sentit negatiu pel que fa a l'estat actual de crisi. Quina forma pren això, ho exposarem en el primer apartat d'aquesta anàlisi. Abans, però, indicarem el segon apartat creat per a l'anàlisi d'aquest bloc, en el qual es treballa amb la parella: " mobilitat/ immobilitat" per donar sentit a la desimplicació del que és públic i polític.

III.2.3.1. El canvi de valors: l'individualisme i el predomini dels valors externs.

Quan es fa referència al tema dels valors en les entrevistes, veiem en general que encara que es parteixi que hi ha una absència o crisi de valors que pot aparèixer citada explícitament

"D1: Jo penso que predomina l'absència de valors, en general." (I)

el discurs s'organitza negant aquesta absència a partir de considerar que parlar de que actualment hi hagi una crisi de valors és quelcom que es diu però que no es correspond amb la realitat i afirmant que valors n'hi han però, en tot cas han canviat, són uns altres (diferents dels anteriors). Aquesta primera constatació que trobem explícitament al principi que surt el tema i, que de fet funciona com una espècie de tòpic recurrent proveix la base que fa que en el discurs es passi a la discussió de quins són els valors que arar predominen. El que nosaltres hem interpretat com a que a una situació d'"absència" de valors es contraposa una situació de 'presència' de valors.

Hem seleccionat un extracte en el qual s'expressa el dubte cap a la manifestació de que actualment es visqui una situació de crisi de valors, i on es presenta com una idea 'incolcada' des de fòra i que presenta a la gent com a conformista . El que en aquesta intervenció sembla que es fagi és contraposar a aquest tòpic de que no hi han valors i la gent no fa res, argumentant que 'hi

ha molta gent que fa coses' i amb l'expressió 'hi ha moltes maneres, moltes classes, és que no sé...' relativitzant la primera pressuposició:

"H2 - Sí, jo, no sé, ho tinc tant clar tot això. Jo penso que també és una idea una mica incolcada per no ser qui que diu que hi ha ara molt més complasienc que abans o autoconplació no sé. Jo penso que no. Que no ho sé. Penso que sí, però hi ha moltes maneres, moltes classes, no sé, és que no sé. Hi ha gent que està fent coses igual que lo que hem dit abans que es podrien fer coses creatives, podries fer-les, jo penso que ara si tens interès per alguna qüestió hi ha molta gent que està fent coses. No sé." (VII)

En la següent intervenció encara és més explícita la manifestació del desacor cap a la idea de la situació actual de crisi de valors també com a creença imposada des de fóra i afirmant que són uns valors els que estan en crisi però que en hi han uns altres. De fet trobem el que en teoria anomenaven el 'dubte' cap a qualsevol afirmació, que, en aquest cas és aplicable a la divulgació d'experts, mitjants de comunicació, etc. sobre l'actual situació de crisi.

"D2 - Home, sembla, pel que fa als valors, sembla que hi ha crisi de valors, si ho dius en aquest sentit.

PER EXEMPLE.

D2 - Bueno, és el que et fan creure. Almerys a Filosofia ( ) estan en crisi ( ) Però, això crec que és mentida perquè encara que hi haguin una sèrie de valors, segur que estan en crisi uns certs valors, però evidentment en la necessitat hi ha valors." (V)

Els valors que surten com als que predominen actualment són l'individualisme, els de tipus 'extern' (consumir, lluir, tenir, etc) l'anomenada 'estetització de l'existència' en el sentit de que la gent es preocupa només de consumir, de les seves possessions, i el seu aspecte extern, és a dir, bàsicament

el consum. O, també des d'un altre punt de vista surt la predominància dels valors masculins (agressivitat, competència, ...) sobre els femenins que vé molt circumscrita per l'hegemonia de la productivitat i la importància del treball també com a marca distintiva individual.

1. L'individualisme.

Les referències a l'individualisme les podem trobar explícitament fent referència a l'individualisme com a que tothom 'va a la seva':

"HI - (...) Jo ho veig molt "xungo", realment. Tal com està l'home avui en dia, en la societat, és a dir, ahir ( ) deia això de l'individualisme total, bé, potser també, però és que també hi ha el que es diu el grup de pressió total, és a dir, la gent va tota a la seva, i tot "cristu" va a la seva i que faci la seva, tal, i que cadascú vetlli per les seves coses, però sempre hi ha al darrera grupets de pressió, confessats o no confessats, és a dir, en nom i lletres, però no entenen que sempre en procura de fer que aquesta gent que va individualment a la llarga acabin no fent el que realment s'havia o estigués dintre del seu interès." (II)

o implícitament, fent referència que predomina el que té a veure amb un mateix. En el següent segment es presenta com a contrapartida a que no hi hagin valors, fent referència que el que ara es valora és 'la millor qualitat de vida':

"HI: /o predomina la no l'absència de valors, sinó el valor de la millor qualitat de vida o el millor viure. És a dir, jo crec que qualsevol d'aquí el que volem nosaltres és viure bé.

DI: O sigui un mateix?

HI: Ara ( ) un mateix, per viure un mateix bé.

DI: Un mateix." (I)

Les referències a l'individualisme poden aparèixer també de manera implícita referint-se a l'egocentrisme; tal com es veu en l'inici del segment i que veiem que continua presentant una comparació entre l'"abans" i l'"ara", segons la qual es prescyntva l'"abans" (l'època anterior, dels anys seixantes) com amb un objectiu, 'un món per canviar', un motiu que en canvi ara no existiria perquè es quelcom que ja està finalitzat en aquests moments. Concretament esk fa referència tal com veurem tot seguit a que "ara es viu molt més bé", com a raó per la qual ara no hi han ideals ni cal fer res:

"D1: Pienso que somos más egocentristas que antes, que hace 20 años, por ejemplo, o no sé.

D3: Mucho más egocentristas.

D1: Mucho más, en general.

(...)

D1: El perquè? Potser una mica per l'absència de valors. Abans hi havia uns ideals, un món que canviar, que d'alguna manera ara ja està canviant i ara que tothom es queixa que si fan això, que si fan això, que si fan lo altre, però bueno la veritat és que es viu molt més bé que fa 50 anys, per exemple o que fa 30, no sé." (1)

Al costat de la construcció d'un món on ja no cal canviar res, com a explicació de que la gent ja no s'interessi per projectes globals o tingui ideals, apareix l'afirmació de que el que interessa a la gent és lo qüotidià, i on podem percebre dos matitzos diferents, un que tindria a veure amb les coses més senzilles i immediates, 'el que la gent té en compte és si puja la betzina, si baixa", i un altre que comprèn el qüotidià com l'àmbit que la gent "controla":

"D1: Yo creo que la gente lo que tiene más en cuenta es si sube la gasolina, si baja...

D3: Claro.

H1: Lo cotidiano.

H2: Lo cotidiano.

H1: Lo cotidiano porque es la esfera que más controla en el fondo." (1)

2. Predominen els valors externs sobre els interns.

Directament relacionat amb l'expressió de que actualment predomina l'individualisme i formant part de les seves expressions, es fa referència en les discussions a que ja no hi han idelas en relació amb l'època anterior i on l'explicació de que cadascún mira per lo seu, es concretitza fent apel a un interés actual per lo 'material', en el sentit que predomina el consumisme, i que com que el que es valora és l'èxit, se sobrenten l'èxit social a partir del treball, posició social etc. És a dir es contraposa implícitament la valoració de les creences i ideals d'un , en l'època anterior amb la valoració pel que un té d'ara.

"D1: Bueno, yo pienso (...) una pérdida del idealismo, o sea, antes, te hablo de la décadas de los setenta, había más idealismo, ahora se va a lo material, lo que hemos hablado antes del éxito, o sea, se busca el éxito material sobretodo, lo que yo observo alrededor.

PERO IDEALISME/.

H1: ./Jo faria una matisació/.

D1: Si en comptes d'haver-hi una sèrie de..., per exemple, abans s'estava molt en contra de la societat de consum, ara s'és consumista, en aquest sentit. O sigui, idealismo como contraposición a materialismo, no sé..." (I)

o sinó fent referència que es valora més el que es té o es fa que com un és, que en les entrevistes apareix fent referència sobretot a l'èxit professional i a conductes consumistes. Així el que es diu és que els valors distintius individuals no serien els de les característiques més personals, el com un és, personalitat, creences, etc. sinó a partir de les coses que un fa o el treball que un té. En l'extracte que presentem a continuació observem aquestes explicacions a més d'un judici en detriment d'aquest estat de coses com a 'negatiu':

"D2 - Valors que predominen?

SI, PER EXEMPLE.

<pausa>

D2 - Em sembla que són més valors de caire exterior, de l'individu, que no pas interior. Sembla que es valora més el que són característiques com pot ser l'èxit professional o el nivell econòmic o el poder que un pot tenir, que no pas valors individuals, íntims.

H2 - Predomina el ( ) de l'ésser." (V)

"D1 - Home, és clar, per mi tot el que sigui el valor de l'aparença per sobre del valor de lo que és un, per sobre del valor de tenir de l'ésser, realment és negatiu, o sigui per mi el que té valor és el que és un, no el que té. I bueno, en aquest cas és evidentment lo que se diu, no?

<tots parlen>

D2 - ( ) més aviat valors de tipus exterior /." (V)

3. Predomini dels valors masculins sobre els femenins.

De vegades explícitament com en la intervenció que presentem a continuació, o d'altres al parlar de l'adaptació de la dona en el món laboral surt aquesta idea que els valors que predominen actualment són els valors masculins, considerant l'èxit professional, l'agressivitat, etc., com a valors masculins.

"LLAVORS, QUINS SON ELS VALORS QUE US SEMBLEN QUE PREDOMINEN?"

D1.- Que predominen? Els valors masculins.

QUE ENTENDRIES PER VALORS MASCULINS?"

D1.- Doncs perseguir l'èxit professional, això, agressivitat, saber-t'ho muntar molt, organitzar-te molt el temps, no perdre el temps en tonteries, és a dir, productivitat." (VIII)

Resumint, pensem que la presentació d'una situació en la qual la gent funcionaria només pels seus interessos i per les coses més properes i quotidianes i on la "valoració" de la persona vindria més en funció de les propietats (bens) que un té, el treball que un fa, o coses d'aquest estil, la podem trobar comentada com a negativa: "per mi el que té valor és el que un és, no el que té", pot ser sostinguda d'altra banda pel mite de la societat del benestar: "ara es viu millor"(per tant no cal fer res) . De tota manera d'altres

interpretacions diferents plantejen una altra visió del replegament en l'esfera privada i la desimplicació gneral del públic amb un sentit més transgressiu i amb possible lloc de canvi (això s'analitza amb me's detall en l'apartat següent).

Una altra interpretació d'aquest interés pel material i aquest delit de consum té a veure amb el que a nivell teòric es presenta tant com un moviment constant de productes etc. del consumisme, fins al punt de presentar al mateix 'jo' com una mercaderia més així com amb la diferenciació que s'estableix a nivell de classes , que es donaria una situació en la qual els bens són consumits pel seu valor simbòlic i com a elements de distinció entre una classe social i altre, que es trobaria sobretot en una burgesia compromesa amb professions culturals, que es troba en un moviment accelerat de consum , estils i modes que tanmateix és al mateix moment massificat.

III.2.3.2. La desimplicació del que és públic i polític: mobilitat "versus" immobilitat. Les comparacions generacionals per explicar els canvis.

La desimplicació del que és públic i polític apareix fent referència que "no passa res" o, tal com hem presentat en la introducció, a una immobilitat que caracteritzaria l'estat de les coses actuals. Així, trobem frases del tipus:

- "La cosa està morta";
- "Tot està descafeïnat";
- "Hi ha una certa passivitat".

S'argumenten diferents raons per donar sentit a aquesta immobilitat i explicar per què es dona, així com se la contraposa a una mobilitat, però que la trobarem en situacions concretes i/o quotidianes, que impliquen directament la gent.

Passem, en primer lloc, a presentar alguna de les raons que s'argumenten per explicar la desimplicació en el que és públic i la no participació política:

- a) Un sentiment d'"impotència" que ve expressat en el sentit que es produeixen canvis a tal velocitat que no cal fer previsions. En l'extracte

següent veiem que utilitzen els ordinadors com a imatge de la rapidesa dels canvis:

"H1: Bueno esto es otro tema.. la revolución, el cambio, tal vez produce que los tiempos se acorten, evidentemente. Las evoluciones de lo griego, lo romano, tardaban la tira, por decir algo, y ahora las evoluciones por la tecnología, por el mundo que estamos viviendo se producen de un día para el día siguiente. En el ramo de los ordenadores te sale un PC... te sale un tipo de ordenadores y al mes te sale otro.

H2: Yo noto...

H1: ¿Pero esto qué significa? () porque el tema del ordenador te puede interesar o la informática, en general. Te está apeteciendo conseguir el ordenador número 3, del mes 3, porque te facilita esto, es un/.

./TU QUE VOLIES DIR? (EM DIRIGEIXO A D3)

D3: (...) nosotros lo que queremos es como el pasar bien cada día, como que era..., la escala de luchar por algo, era como mucho al día de mañana, como que era (), la semana que viene, no como eso de mirar el futuro, eso de aquí a diez años o a veinte, sinó que era... es mucho más corto.

<lots parlen>

D1: Es mucho más corto, sí.

H2: Ahora mismo se vive más rápido que antes. Para que vas a estar pensando en 10 años si de una día para otro una cosa te cambia mucho." (I)

b) Per una qüestió de comoditat, a partir d'argumentar que és perquè ara es viu millor que abans. En la intervenció que presentem a continuació el que s'explica és que ara hi ha més conformitat general perquè tampoc s'està tan malament, arguint el mateix tipus d'explicació que en l'apartat anterior, com a explicació del conformisme.

"HI -Sí, suposo que, o sigui, comparant amb 10 o 20 anys enrera, doncs, només la sensació de millora a nivell material i a nivell econòmic, doncs, també fa que la gent senti, doncs, perquè no, així estem bé, no? i que s'acceptin les coses una mica com, perquè venen, donades i perquè són així ()." (VII)

En la següent intervenció, en el mateix sentit que l'anterior si afegim la idea que ara es viu millor que abans com a resultat de que 'el món ha canviat' i novament es fa referència a aquesta manca d'objectiu extern, 'un món per canviar':

"D1: El perquè? Potser una mica per l'absència de valors. Abans hi havia uns ideals, un món que canviar, que d'alguna manera ara ja està canviant i ara que tothom es queixa que si fan això, que si fan això, que si fan lo altre, però bueno la veritat és que es viu molt més bé que fa 50 anys, per exemple o que fa 30, no sé."

S'explica pel nivell econòmic i la millora de qualitat de vida, té a veure amb la imatge de millora en la societat del benestar i l'interés d'aconseguir el màxim benestar personal a través l'augment de l'estatus econòmic.

HI: Bueno, en el fons, és una qüestió de millor qualitat de vida. Si millor qualitat l'aconsegueixes assolint uns millors termes econòmics, tothom tendria a canviar." (I)

c) La desinformació, en el sentit que, com en el cas anterior, parteixen que no es fa res perquè sembla que ja s'està bé, però des d'una postura crítica. Tanmateix observem com en la primera intervenció que apareix en l'extracte que hem seleccionat la diferenciació s'estableix implícitament amb la gent més jove, que serveix per explicar que no tenen idea de política, posant per exemple que no saben res sobre Franco. Expliquen a partir del poc

coneixement i de la mentalització de que som objecte de que vivim en el millor dels móns possibles'el que no hi hagi participació. I, de fet, pensem que en realitat les dues comparacions generacionals i temporals, amb els d'abans i amb els de després, serveix per distanciar-se'n (per part s'enten de la gent que formes els grups entrevistats i que tenen de 25 fins 35 anys) amb una valoració determinada. Així en l'exemple que posem a continuació el que s'observa és la diferenciació respecte als més joves en quant que encara tenen menys noció de política que ells (els que parlen). Si pensem que en general es parteix d'un judici més aviat negatiu cap a la no participació política, que en alguns casos es viscuda amb certa incomoditat amb comparació amb la generació anterior, la qual esta considerada com de fortes implicacions i transformacions polítiques, o bé pel maig del 68 o bé per la lluita contra la dictadura, aquesta separació dels més joves funciona com a atenuació de la seva propia postura. Les implicacions es donarien i seguint encara amb l'extracte de les converses que reproduïm a continuació, només per grans 'catàstrofes', però mentres el generalitzat seria aquesta actitud de passotisme i 'anar fent'.

"D - Està una mica morta la cosa. Almenys en relació amb una quants anys enrera. Vull dir, l'altra dia estavem comentant la gent que està estudiant, la gent de 18 o 19 anys que està estudiant carreres i que hi ha molta d'aquesta gent que no tenen cap il·lusió política, o que es pensen --així en una enquesta que és va fer fa poc-- que en Franco era un polític antic, és a dir, poques arrels polítiques i poca cultura política. Al mateix temps, és que hi ha poca cultura religiosa i poca cultura d'aquí i poca cultura d'allà. Potser això d'estar educat en la democràcia, doncs ha donat a una espècie de... de... cosa "light" que la gent no s'enterra de què van les coses. Entre que estar tot mort, llavors si a sobre has anat a una escola que tot el dia t'han matxacat que el govern és lo millor i com ara estem en la democràcia, això és lo millor, doncs, o sigui, el Franco, "polític antic", "borrón y cuenta nueva". No ha passat res, i ara estem en el millor dels mons possibles.

H1 - Però no només la generació més jove, vaja, també els que han viscut la cruel... els últims anys del franquisme, jo diria que és bastant general que... es considera que estem en una situació estable i que el polític ha de ser, doncs, un administrador que ha d'aconseguir el màxim de benestar per... per al màxim de població i que en el fons, la idea general és que tots són iguals i que... el que fem quan votem, doncs, si aquest senyor serà el que ens tocarà els impostos o... en aquest nivell. Jo diria que la gent és mou bastant a aquest nivell.

D - Sí, de fer funcionar la roda i que mentres no hi hagin grans catàstrofes d'algun tipus, doncs, anar fent.

H1 - I, més ara que l'esquerra està en un moment bastant de replantejement, de..." (VII)

d) Altres de les causes que s'indiquen per justificar la poca implicació pública i política, és un sentiment de desengany i la manca de compromís. Aquesta manca de compromís es veu des d'una doble perspectiva, o bé s'atribueix a causes personals o a quelcom fomentat des de fora:

"D3 - Potser falta una miqueta de compromís. Compromís personal en molts aspectes, no sé... Jo penso en el meu cas també ( ) Vull dir, que potser es fomenta, potser és un problema personal, un actitud massa passiva que en certs aspectes... vull dir, que /.

PERO QUI HO FOMENTA?

D3 - Es fomenta en general, vull dir. Jo, també, també depèn del teu caràcter i de la teva formació i tal, però en principi hi ha una certa passivitat. Jo, jo la veig en molts aspectes." (II)

També surt una explicació que expressa una contradicció entre les ganes de fer coses i que finalment no es faci res.

"D2 - Sí, i que la gent és conscient de que en certs aspectes està degenerant i que no pot fer res per, o sigui, potser tenir una il·lusió o tenir aquest somni de fer, però no sé, jo a vegades experimento una sensació de que: "Montse, estàs degenerant", no pot ser, no? /. no et mou, no hi ha, tens una sensibilitat potser utilitarista, però egoista alhora /." (11)

Com a contrapartida a aquesta manca de participació es planteja que hi ha mobilitat quan afecta a coses concretes i quotidianes. Aquesta mobilitat es pot donar en diferents sentits i coincideix amb l'observació des d'algunes anàlisis teòriques d'aquest interès, o bé individualista, en el sentit que afecti directament l'esfera d'interessos de la persona, o bé d'una implicació a nivell micro i d'organitzacions esporàdiques per aconseguir objectius concrets.

Aquesta explicació que la gent es bellugui per qüestions concretes ve argumentada en la primera intervenció del paràgraf següent, a partir d'una comparació amb la generació del 68, per explicar que ara no hi ha ideals, però ho presenta argumentant que ara la gent no es mou per coses abstractes ("que es faci la revolució no sé on"), sinó per coses quotidianes. Aquest fet és considerat com a positiu, en tant que és una altra forma de canvi. Concretament, es posa l'exemple de la situació dels rols masculí-femení.

"H6: Jo lo que volia fer és tornar (). Bueno, potser sí que és cert això que parlaves, ideologies, no hi ha aquest idealisme i tal, però això no ho miraria en la vertent negativa: és a dir, bueno, no hi ha idealisme, la gent és més conservadora i accepta l'"status quo" i tal. Jo ho diria que ha canviat, per exemple, la qüestió... , els estudiants, el famós, mític i tòpic Maig del 68, dels estudiants d'ara, dels estudiants, per exemple, francesos... Lo que es va ara és a propostes concretes. Lo que la gent vol són qüestions concretes i potser lo que vol canviar no és que es faci la revolució no sé on, sinó que tal cosa, tal altra cosa concreta del seu àmbit de vida quotidiana canviï, i això, per exemple, pot ser molt interessant en el () de rols amb la dona, que és que potser no es tractarà de canviar-ho, sinó que al canviar-ho tot es fa canviant potser poc a poc la teva vida quotidiana

i la vida quotidiana és fonamental en aquest canvi de la qüestió dels rols masculí-femení. I potser./

D2: ./Hi estic d'acord./

D1: ./Sí, sí./

H6: ./Pot ser una manera diferent d'això, de canviar la societat, sí, però a través de qüestions concretes./" (VI)

En realitat aquesta perspectiva es pot considerar una representació de la manca de confiança en un projecte més universal i de cara al futur substituït per una acció contextualitzada a la realitat de cadascun, o bé per interessos com veurem en l'exemple següent, o com a lloc on es pot operar el canvi, tal com succeïa en l'exemple anterior, però també per la creença en el mite de la societat del benestar.

En el mateix sentit que hem exposat abans, trobem en l'extracte següent un exemple que fa referència a una mobilització puntual, la dels veïns de Sant Adrià (que es van organitzar per oposar-se a la construcció de nous blocs d'habitatges) i que es presenta com una de les coses que succeeixen esporàdicament dins d'un marc molt més tranquil i "descafeïnat":

"D - Bueno, tot és com descafeïnat, vull dir, a nivell polític: anar tirant; a nivell de consecucions socials: sí, anar fent; familiars: també. No sé, és... ho veig molt descafeïnat tot. Excepte potser, llavors, en uns punts més concrets que... punts més grans de... alguns fets gairebé violents, per exemple en lo que va passar amb els veïns de Sant Adrià fa poc, vull dir dels pisos aquells, cada any surten coses rares, no? que no t'expliques... però que generalment, el to general, és això: molt descafeïnat. Així és com ho veig, resumint-ho." (VII)

També es fa referència a que es presenta una situació general apàtica, accentuant-la però des de fora, mitjans de comunicació, especialistes, etc. perquè en un moment donat, davant un aconteixement concret la gent participa, i a més a més i tal com surt en l'intervenció següent, gent de qui 'no s'espera res', es fa una referència que a la campanya "anti-OTAN" hi havia "heavies", per exemple, col·laborant-hi:

"D - Hi hagut gent, joves, joves d'ara, me'n recordo que pertanyen a la... la campanya de l'OTAN, anti-OTAN, nois d'aquells "heavies", molta gent despreciava, perquè els tios anaven allà, enganxant coses,, hi ha gent que té almenys moltes coses clares. El que passa, són aquests que surten més a la tele, o sigui, tu pots accentuar un clima general, per més que hi hagin unes excepcions, grups grans d'excepcions, sempre seran minoria. I si a sobre accentues més la qüestió més apàtica, clar, llavors és... no tot () és precisament." (VII)

Una altra interpretació a nivell col·loquial tant del retorn dels valors tradicionals com del replegament en l'esfera privada ve de la mà de plantejar el retorn de la parella com a nucli en front de la incomunicació general amb els altres. Podem veure aquesta explicació en la intervenció següent que defineix la parella com 'el resum de tot el que tu voldries fer amb la resta de la gent':

D1: "(...) si que penso que avui en dia un del apper important de la parella, o sigui, d'una persona... bueno, ara parlo de mi, no? en aquest cas, però vaja, ho eig una mica també pels...per amics que estant vivint amb una persona fixa, no? Doncs, que, allò es convertix com una especie de...de resum de tot el que voldries fer amb la resta de la gent, no? "

Resumint, el que hem observat en les explicacions sobre l'individualisme, el predomini dels valors externs per sobre dels interns i la desimplicació del públic, és una utilització de les comparacions temporals/generacionals en dos sentits diferents i amb significats oposats. En aquest sentit el que s'intenta és de donar sentit a la situació actual utilitzant primerament i constantment la comparació amb la generació immediatament anterior, la que es correspon per referències que donen a la del 'maig del 68' i que s'enfrontava amb els temps de la dictadura de Franco, que és utilitzada com a resposta implícita a l'afirmació de la manca d'ideals i de participació política actual, però per argumentar dues coses diferents, l'una per presentar com una cosntrucció creada per aquests primers el fet de que ara es parli sempre de que no hi han ideals ,etc,és a dir com a grup que origina els judicis actuals, i la segona utilització que se'n fa i que és la que a més a més apareix un major nombre de vegades és per justificar la situació actual de no actuació deguda a la manca d'un objectiu comú pel qual lluitar que en canvi sí que representa que tenien els de la generació anterior. En el primer cas que hem comentat més aviat se'n després una actitud crítica, en el segon més aviat se'n després una raó de mala consciència cap a la situació actual i que és a la que s'intenta justificar. És per això que l'alusió a la generació més jove (als participants en les discussions de grup, que cursen tercer cicle) no es presenta exempta

de significat, ja que se'n distancien mitjançant la presentació d'aquesta darrera com encara menys motivada i fins i tot més desinformada pel que té a veure amb les qüestions polítiques. És per això, que apuntem que les comparacions temporals/generacionals en realitat funcionen com un procediment pel qual, els que parlen justifiquen i expliquen la situació actual pel que fa al seu propi comportament i es defenen (alguns) de cert 'malestar' que això provoca.

Una altra explicació fa referència als sentiments per exemple desengany, desencant o impotència per donar sentit a la disminució de la implicació pública i política.

El replegament en el privat i el quotidià està marcat també per dues posicions diferents: una seria la de l'“autocomplaença” personal i generalitzada amb l'actual manera de viure i l'altra, la que es pren lo quotidià com un possible lloc per operar-s'hi canvis.

III.2.3.3. La crisi de valors i l'emergència d'una nova concepció del jo: L'escenificació versus la cohesió.

La crisi d'ideals porta a la construcció d'un individu el qual ha perdut la coherència i la unitat de la identitat, en el sentit del que un creu i el que un fa, presentant-se un tipus de persona que no li cal ser coherent o conseqüent amb les seves creences i que pot canviar en funció de la situació en la que es troba.

En l'extracte que presentem a continuació això s'explica fent referència a la diferència entre els anys 70 i els anys 80 en que això no seria així, que es presenten com uns moments en els quals imperava la coherència entre el que un creu i el que un fa, i presentant-se com una forma de sortir de els definicions fixes:

"D1 - ( ) o sigui, els 70 va ser una època, en que una persona jove no podia dir, no podia dir: "Doncs, jo ara em caso" i.. una persona jove en cert ambient intel·lectual, universitari, no? Si jo em caso és perquè estic molt enamorat i jo que sé, em caso tu, perquè m'encanta casar-me amb aquesta persona i vull tenir fills amb ella. I això no es podia dir, en els anys 70, en canvi en els 80 sí que s'ha pogut dir. O la gent ho ha fet més, no sé, bueno, és que és molt difícil generalitzar, ho han fet certes persones, clar, però. I després jo també diria que també és una equivocació això de dir pues, d'aquesta manera o de l'altra. També hi han èpoques a la vida, no? Que no té que veure que només sigui la joventut, a lo millor la persona que es casa als 20 anys i als 30 es practica l'amor lliure, vull dir, perquè o en plan adulteri o en plan perquè se separa, que està ple de persones que s'estan separant, és un fenomen curiós, no? que seria propi de parlar perquè és una època, hi han èpoques en que vius la vida molt ordenada, en certs sentits, com molt ( ) i èpoques que per voluntat teva o per les circumstàncies pots estar vivint una vida molt més, molt més plural, no? respecte a les parelles." (IV)

o bé el mateix exemple però per argumentar que un pot canviar en funció del contexte i trencant també la imatge de coherència anterior que tindria a veure mes amb la posta en escena del jo que amb l'antiga unitat de com 'un és'. Així l'exemple que s'utilitza en la següent intervenció és el de que actualment un pot, per exemple casar-se per l'Església sense creure-hi , doncs,' i fer 'el paper aquest dia concret', mentres que abans, en certs sectors, això era impensable perquè hagués representat trahir les creences personals, la qual cosa portava un problema tant en relació amb els altres perquè això era el que es valorava com amb un mateix, portava un 'problema d'identitat', de 'no reconeixença d'un mateix':

DI: " (...)Vull dir que abans poder com un seyntit d'idea pròpia és necessari... això a certs grups mésk propia doncs, jo no em caso per l'esglesia perquè si jo em cases per l'esglesia, jo, a mi mateix no em reconeixeria. Però en canvi ara, potser molta gent que es casi per l'esglesia, ?bueno, jo em segsueixo reconeixent perquè sóc capaç de jugar a un doble joc, sóc capaç de ser amb els meus apress aquell dia una persona, que és la que ells volen que sigui', (...)I jo segueixo seynt jo, i no tinc problemes'. Aquestvs desdoblaments poder abanas no es donaven tant, no?(...)"

Veiem aquesta imatge d'un mateix com capaç de fer 'diferents papers' en funció de la situació o interessos socials contraposada a la imatge anterior on l'identitat d'un era vista com quelcom més unificat i que pasava per 'actuar ' d'acord amb unes creences. Aquest aspecte tindria a veure amb aquesta 'multiplicitat' de 'jos' susceptibles de ser posats en marxa en funció del contexte i sense ser viscut d'una manera contradictòria.

III.2.3. A MANERA DE SÍNTESE

Hem observat com, a partir d'un fil conductor centrat sobre la posició de la dona en la societat i les diferents conseqüències que se'n destrien, s'ha organitzat un discurs que pretén donar sentit tant al per què de l'existència de la desigualtat de sexes, com a les reorganitzacions d'identitats i maneres de relacionar-se els uns/les unes amb els/les altres, congeniant tant les contradiccions personals com els dilemes derivats de l'individualisme i la desimplicació social.

Per a tals objectius, la lectura que hem realitzat dels textos ens ha portat a establir en quasi tots els eixos de debat que hem destacat una sèrie de polaritats que, explícitament o implícitament, es desllicen en la discussió, juntament amb el seu corresponent cosntructe explicatiu.

Tenim, doncs, que pel que fa al parlar de l'home i la dona en general es construeixen un seguit de semblances i diferències entre sexes per les quals s'aconsegueix una relativització de les afirmacions, però amb efectes oposats, o bé per evitar la universalització, o bé amb una neutralització política.

La persistència del masclisme emergeix com explicació en l'intent de comprensió de les desigualtats entre els sexes i, que és explicat basant-se en

una adjudicació de culpabilitats i amb la recerca de la responsabilitat per al canvi. Les argumentacions es reparteixen entre una atribució de causes o bé personals o bé de caire sòcio-cultural i com a efecte d'un cert determinisme intern o extern.

L'atribució de responsabilitat funciona també com a constructe explicatiu en el camí per aconseguir una major igualtat, ja que s'ententeix a nivell, tant de discussió com de significat, amb la qüestió del masclisme. L'expressió de la igualtat crida a l'expressió de la desigualtat en el sentit de referir-se a àmbits o circumstàncies en els quals no es dona. Hem optat per oferir una mostra de tres àmbits diferents, als quals es fa referència entre ells. Hem assenyalat l'àmbit domèstic, el laboral i l'espai públic. En realitat, en els dos primers àmbits sobresurt, com a punt que els dona consistència, l'apel·lació a la responsabilitat en contraposició amb la realització de les tasques, restant ambdues encara majoritàriament repartides per als respectius sexes en funció de la classificació tradicional dels gèneres. (Així, en l'àmbit domèstic la responsabilitat la porten les dones, mentre que els homes realitzen els treballs, i a l'àmbit laboral aquesta relació s'inverteix).

Hem observat que en els tres apartats anteriors es tendeix a oblidar les condicions sòcio-culturals de les situacions de desigualtat en favor d'una individualització de les explicacions, concebint l'individu amb capacitat de lliure d'elecció.

Un altre aspecte és la referència contínua en les discussions a la categoria de persona com a lliure de les constriccions imposades per la definició segons el sexe, així com una doble contrucció de la identitat, o bé com a fixa i difícil de canviar, o bé com a dúctil i susceptible d'adaptar-se a

diferents situacions socials. Fins a cert punt, podríem parlar-ne com d'una visió més moderna "versus" una visió més postmoderna.

Els dos gèneres, masculí i femení, apareixen construïts en el discurs com equipats de diferents trets definitoris i diferents conductes típiques, susceptibles d'intercanvi i conduïnt a una pluralitat de formes d'expressió i conducta. Tanmateix aquesta descripció apareix acompanyada del qüestionament de fins a quin punt realment això és d'aquesta manera i al mateix temps apareixen construccions que en certa manera relativitzen l'ideal anterior. Així, ens trobem que surt comentat despectivament algun tret "masculí" que es doni en alguna dona, perquè continua ocasionant un "xoc" al sentit clàssic de la feminitat.

L'home i la dona són construïts amb respectives mancances en parlar de l'intercanvi dels rols i de gènere, construïnt l'individu com a un nucli complet farcit d'atributs però arran de les tradicionals definicions dicotòmiques d'un i altre com a gènere incomplet, conseqüència de la complementarietat postulada.

L'individualisme com a característica actual és construït amb una doble vessant, que en realitat es correspon força amb algunes concepcions teòriques, en quant que, d'una banda és viscut com a quelcom negatiu fruit de l'egoïsmes i el consumisme però de l'altra és contraposat a una explicació que només es dona en relació amb els desconeguts --o sigui a nivell de participació general-- i que no és obstacle per a la implicació personal però en qüestions quotidianes o que afectin directament. La polaritat en la qual es poden fonamentar aquestes descripcions és la parella mobilitat/immobilitat i les explicacions de la immobilitat vénen amb referència de, o bé sentiments de

desengany, impotència o desencant, que s'expliquen per referència a una situació anterior, la de la generació anterior, de la qual se separen en funció que ara no hi ha un objectiu comú pel qual lluitar. L'explicació del replegament en el privat i el quotidià s'explica tant per explicar les mobilitzacions o implicacions públiques concretes, com un lloc on operar canvis, o com a expressió de l'autocomplaença amb les noves formes de vida. I el "retorn" de les relacions de parella s'utilitza per explicar la necessitat de seguretat i d'evitació de la solitud, així com per reacció a l'estat general d'incomunicació social dels altres.

Finalment, la referència a una estetització de l'existència, en el sentit que predomina el tenir sobre el ser, no impedeix l'expressió d'una concepció del jo segons la qual, com a conseqüència de la manca d'ideals, aquest es troba més lliure per actuar en funció de les situacions i sense la necessitat de mostrar cap mena de coherència.

III.3. A TALL DE CONCLUSIONS

Es podria dir, d'entrada, que els temes que apareixen en les entrevistes recullen algunes de les característiques que hem vingut presentant com a indicadores de la condició postmoderna (trencament de la dicotomia tradicional dels gèneres, desimplicació del polític, individualisme, pluralitat d'opcions, etc.) tanmateix tal com havíem avançat al principi, no ens podem quedar aquí.

Pensem que en realitat coexisteixen en el discurs dues concepcions, la moderna i la postmoderna que es construïrien simultàniament, de vegades coexistent com a postures diferents que no existirien l'una sense l'altra; d'altres, responent molt directament al que podria ser la construcció teòrica de la postmodernitat i que forma part no tant sols de les produccions acadèmiques sinó també de qualsevol tipus de producte cultural, mitjans d'informació, etc... Tanmateix, tot i la construcció en el discurs d'alguns dels trets que configuren la postmodernitat i que esbossarem en uns punts que presentem com a elements que recullen part de la problemàtica:

1. La construcció dilemàtica de la persona; la modernitat de la construcció postmoderna del self

Les concepcions que apareixen en les entrevistes sobre la possibilitat per part del subjecte d'eleger entre una pluralitat d'identitats o rols ilimitats, disponibles, com si d'un actor es tractés (el 'camaleó social' del qual parla Gergen 1991), que es podria considerar com una característica del self postmodern, amaga rera seu la permanença de la visió moderna de l'individu, en el sentit de que conserva tant la dicotomia entre individu i societat com una visió individualitzada de la persona.

D'altra banda, la identitat com a tal, el com un és apareix construïda o bé defugint la definició i supeditada a les diferents relacions i situacions socials, així com és lliure elecció per part de l'individu, o bé al contrari, com quelcom de fix i intern, segons les definicions tradicionals.

2. les relacions de gènere.

La tendència que es despèn de la lectura, de veure els conflictes o les diferències de poder entre sexes com fruit de la manera de ser dels subjectes, reenviant-se doncs, d'aquesta manera a l'individu, ens fa pensar que s'ofereix una visió psicologitzada dels processos socials, que posa en evidència la permanència de la concepció de la persona com a lliure i autònoma. La negació de la definició de gènere és construït apel·lant la llibertat de

reproduir qualsevol tipus de conducta d'un o altre, independentment del gènere i rebutjant-ne les identificacions, però també apareix reïficat en parlar de l'home i la dona com amb mancances, justament per la seva definició tradicional complementària.

3. La prevalença de la concepció de l'individu com un nucli d'on surt tot

Un altre cosntrucció que apareix constantment és la del nucli intern del ser, no expressada d'aquesta manera però que podem deduir de les diferenciacions que es fan al parlar entre el que seria el 'dins': les emocions, els sentiments, etc. del 'fora' entenent per fora tal com s'actua. Aquest tall entre el dins i el fora, una més de les dicotomies que heretem de la nostra tradició serveix per donar sentit a incongruències en les maneres de fer i relacionar-se que potser necessitarien d'altres maneres de pensar-se. També es construeix una atribució de causes i responsabilitats a les "maneres de ser" o "personalitats", construïnt-se el mite de l'individu lliure.

4. L'intercanvi o l'enderrocament de les tradicionals fronteres del gènere.

És evident que es dona, i així es manifesta constantment en el discurs, un intercanvi d'una banda entre els rols masculí i femení, tal com s'ha exposat tant en l'anàlisi teòrica com en la de les entrevistes i que, a part d'aquest intercanvi, s'aflueixen paulatinament els límits de les tradicionals definicions de gènere. Aquesta flexibilitat en l'acceptació de conductes i rebuigs

a ser definit en funció del sexe condueix en principi a una més amplia tolerància cap a les diferents maneres de ser, que podríem incloure també en els canvis o transformacions dins la postmodernitat. No és només que calgui pensar que això no és quelcom de general, sinó més aviat circumscrit històrico-cultural-socialment i només en certs sectors. Caldria, a més, pensar fins quin punt és índex d'una més gran llibertat. No ens toca a nosaltres fer previsions de futur, ni és aquest el lloc adequat, tanmateix ens agradaria plantejar el caràcter dilemàtic en que això es produeix: d'una banda, la flexibilitat en les maneres de ser i actuar és més ampla, de l'altra no manquen anàlisis que, per exemple, referits concretament a aquest 'home nou' n'exposen el seu escepticisme fruit d'un temor a l'increment de les relacions de poder. Ens sembla adequat no deixar-se endur alegrament per la sensació de canvi però al mateix temps tampoc s'ha de desestimar que és una manera més d'obrir nous espais i noves possibilitats. Potser és una ficció però constitueix també més realitats. D'altra banda, també es construeix paral·lelament el femení, tal com tradicionalment, de manera més subtil, quan es formula un rebuï, per exemple, a "l'extrema masculinització de la dona", on veiem que, de fet, tan l'anàlisi teòrica com l'anàlisi del discurs es produeix perquè continua vigent una imatge de feminitat que encara que és construïda menys delineada, sorgeix en aquestes situacions.

També plantejariem, com a qüestions que es desprenen, de quins efectes tenen aquestes, en certa manera noves, formes de parlar de l'individu, quin individu s'està constituïnt i en benefici de què?

5. La coexistència de discursos diferents

Dos discursos diferents coexisteixen fruit directe de la ideologia liberal, un en tant que sustentat per ella, l'altre en tant que el seu oposat. Aquests serien el discurs de la igualtat dels 'homes' i de la llibertat individual (un pot elegir lliurement el que un vol ser, tots són iguals i tenim els mateixos drets, etc.), l'altre el discurs de la denúncia de les desigualtats i els constreyniments de poder. És possible aventurar que ambdós discursos coexisteixen amb un tercer que recolliria ambdues opcions més un cert escepticisme cap a un i altre. Potser aquest podria ser anomenat discurs postmodern, on hi trobaríem una apel·lació a la diferència coexistent amb implicacions puntuals i concretes, prioritant objectius miniaturitzats.

La no actuació i la desimplicació política general ha estat presentada en l'apartat de teoria en la seva doble vessant, la de boicoteig de la institució democràtica basada en el vot, i la del soccavament de l'acció política dels grups minoritaris.

6. El dubte com a característica postmoderna

El dubte com a característica postmoderna i que no hem tractat específicament sí que apareix sovint en les entrevistes tant pel que fa referència a qualsevol afirmació que es realitzi, com a les generalitzacions, com als mateixos tòpics dels quals parteix el discurs moltes vegades.

7. El sentit de l'espectacle postmodern i la instrumentalització de l'existència.

La primera d'aquestes característiques, el sentit de l'espectacle, sorgeix quan es fa referència a la manera de comportar-se i ser en general, quan es contraposa a l'"anterior" coherència entre els ideals d'un i els seus comportaments, amb l'actual pluralitat de maneres de ser en funció del context. Pel que fa a la segona, en canvi apareix bàsicament només en la seva versió consumista, la instrumentalització de l'existència, és a dir, en la sensació que constaten sovint en que en el discurs el que es prioritza és el que un té, i molt menys pel que fa a l'anomenat 'culte al cos'.

Quins objectius han canviat si e's que n'han canviat alguns, seria un altre punt a considerar, en la nostra opinió persisteixen tant l'auto-realització personal com la recerca de la felicitat, com la concepció de la persona autònoma i lliure. Tanmateix, també es construeix, encara que de vegades amb efectes perversos, la multiplicitat i la pluralitat en les maneres de ser i la negació a ser definit segons uns patrons determinats.

8. La inseguretats com a sentiment general.

És òbvia després de la lectura de les entrevistes que la inseguretats és un tret que caracteritza la manera de relacionar-se avui dia, tant amb els altres com amb un mateix.

Hem vist també com persisteixen les definicions tradicionals de gènere, encara que rebatudes en diferents moments explícitament, en parlar dels homes i les dones amb mancances i noves adquisicions.

IV. COMENTARIS FINALS

Hem plantejat la postmodernitat com la crítica general d'una raó transcendental i l'escepticisme cap a qualsevol tipus de meta-narració emancipadora, que porta a repensar tots els criteris de veritat que funcionen correntment en la nostra societat occidental. Breument, seria l'atac a la racionalitat concebuda en la Il·lustració i als tipus d'essencialismes que se n'han derivat. N'hem esbossat el debat a fi de veure com es construïa a nivell acadèmic. I hem presentat les seves característiques, específicament, el dubte sistemàtic com a reflex d'un estat més general, el que s'anomena "condició postmoderna" i que representa l'extensió d'una sensibilitat general, el ressò de la postmodernitat en tota la cultura. Hem vist, també, tant per la seva construcció en la teoria com en la pràctica, que la postmodernitat no és quelcom perioditzador i que substitueixi la modernitat, sinó que coexisteix amb ella. Entre les seves propostes trobaríem la de la deconstrucció de tots els objectes donats per sabuts i qualsevol retòrica de la veritat, la dissolució de les dicotomies tradicionals occidentals i una sensibilitat cap a la diferència. S'ha sostingut que totes aquestes transformacions afecten directament les maneres que tenim de pensar-nos nosaltres mateixos, és a dir, les assumpcions sobre el "self".

Conseqüentment, amb aquest marc de qüestionament sistemàtic de qualsevol dels objectes fins ara assumits com a naturals, la Psicologia social,

d'acord amb els esdeveniments que es desenvolupaven en d'altres disciplines de les ciències socials, ha dut a terme una deconstrucció de la categoria d'individu.

L'individu no és una categoria natural, sinó construïda a partir d'unes determinades condicions socio-històriques que permeten la seva emergència dins les ciències socials i, més específicament en la Psicologia en la seva formació com a cos específic de coneixements als segles XVIII. Arran de les transformacions des de la perspectiva postmoderna, la subjectivitat deixa de ser vista com la propietat de l'individu per aparèixer com a construïda, almenys en dos aspectes:

1. Ens han proveït de les categories amb les quals ens reconeixem, parlem de nosaltres mateixos i ens identifiquem,
2. Ens han proveït dels ideals o objectius a aconseguir com signe de millora o creixement personal i en funció dels quals operem canvis sobre nosaltres mateixos,

Com a resultat hem d'admetre que som les manifestacions dels desitjos i interessos de polítics i experts així com de les relacions en les quals estem immersos.

Es podria suggerir que es dona un trasllat del conflicte de l'individu contra el grup o la societat al conflicte entre els diferents tipus de relacions. Així els individus són vistos com a fruits de les relacions i es trenca amb la concepció individualista occidental.

Tanmateix, les transformacions que aparentment es poden aconseguir des d'una perspectiva postmoderna s'han de considerar amb el seu doble vessant.

És per això que considerariem una sèrie de situacions dilemàtiques a partir de les propostes postmodernes entre elles:

1. El fet de quedar sense principis als quals recórrer i que guiïn l'acció, ha portat a retreure a la postmodernitat el que es tracti d'un 'tot si val' i que dugui a un relativisme tant epistemològic com polític i moral. Tanmateix, és possible trobar en la perspectiva postmoderna diferents potencials que deixen possibilitats obertes, a part que diferents opcions polítiques que hi congenien perfectament.
2. El desig a pensar en termes sensibles a la diferència va acompanyat del rebuig dels essencialismes i, més específicament, de les construccions de subjectes. Peròensem que desposeir d'identitat els grups oprimits és un dels recursos dels grups dominants, justament i com millor fer-ho que si això es dona en el seu interior, és a dir, no des del grup 'homes postmoderns', sinó des de les dones feministes postmodernes, perquè tanmateix tot continua igual, les institucions, les relacions, etc. Es nega l'exclusió, s'accepten certs treballs feministes i es crea la il·lusió que desapareixen les desigualtats que en realitat potser encara es consoliden més però d'una altra manera; pot tractar-se d'una sofisticació de la raó dominant. S'imposa escodrinyar bé les conseqüències de l'abandó del subjecte al mateix temps d'abolir-ne les conseqüències essencialistes i universalistes.

3. El trencament de les fronteres del gènere i del subjecte pot portar a formes despolititzades amb una conseqüent reducció de les relacions de poder al fer paral·leles les diferències. Així, a través la infracció dels gèneres poden confirmar-se els rols tradicionals, o estendre's el camp de colonització dels homes.
4. Un dilema de tipus diferent té a veure amb la construcció de l'individu sol i aïllat de la resta. Aquesta pot reforçar el tancar-se encara més i el desencanament de la resta com a nova forma de control polític o pot arribar a ser també un repte als sistemes actuals de poder fonamentats en l'autonomia i capacitat de vot dels subjectes. L'individualisme i la desimplicació política poden ser un repte al poder establert, al mateix temps que socaven el compromís per la lluita política.

La construcció que emergeix en l'anàlisi del discurs de l'home i la dona comparteix contruccions modernes i postmodernes, si és que es pot dir així. S'articulen unes definicions de gènere que defugen les tradicionals, encara que es mantenen en certs aspectes; coexisteixen diferents concepcions de l'un mateix, o bé com capaç de representar diferents 'rols' o disposar de diferents identitats en funció del context i la situació relacional i sense tenir cap lligam de 'coherència' etc. ~~amb una identitat pensada com a fixa~~ que encara que també pot obeir al mite individualista, també possibilita noves formes de concebir-se encara que només sigui pel defugiment de les tradicionals. Aquesta visió coexisteix amb una altra que construeix la identitat com quelcom essencial i difícil de canviar. Ambdues, tanmateix, retenen la concepció de l'individu separat de la societat, ja com a nucli organitzat i definit, ja com a nucli disposat a 'escollir' mentre múltiples possibilitats. Conclourem,

però apuntant que la postmodernitat es construeix intersubjectivament en algunes de les seves formes.

Resta oberta encara alguna qüestió com ara pensar la postmodernitat en tant que produïda acadèmicament, a quines formes de control social pot portar com a creadora de subjectivitat, i en tant que compartida intersubjectivament, però també quin potencial alliberador de constriccions facilita?

BIBLIOGRAFIA

Abercrombie, Nicholas; Hill, Stephen; Turner Bryan S. (1984), *Dictionary of Sociology*, Middlesex, Penguin, 1986.

Aebischer, Verena (1985), *Les femmes et le langage. Représentation sociale d'une différence*, Paris, PUF.

Acker, Joan (1989), "Making Gender Visible", dins R.A. Wallace (ed.) (1989), pp. 65-81.

Africa Vidal, M. Carmen (1989), *¿Qué es el postmodernismo?*, Alacant, Universitat d'Alacant.

Alcoff, Linda (1989a), "Feminismo culturale e post-strutturalismo", dins *Memoria*, núm. 25, 1, 1989, pp. 7-36.

Alcoff, Linda (1989b), "Justifying Feminist Social Science", dins N. Tuana (ed.) (1989), pp. 85-103.

Alvarez-Uría, Fernando; Varela, Julia (1989), *Sujetos frágiles*, Madrid, FCE.

Amorós Puente, Celia, "Rasgos patriarcales del discurso filosófico: notas acerca del sexismo en Filosofía", pp. 35-59.

Amorós, Celia (1990), "El feminismo: senda no transitada de la Ilustración", dins *Isegoría*, núm. 1, maig de 1990, pp. 139-150.

Antaki, Charles (1988), "Explanations, Communication and Social Cognition", dins Ch. Antaki (ed.) (1988), pp. 1-14.

Antaki, Charles (ed.) (1988), *Analising Everiday Explanation. A Case Book of Methods*, Londres, Sage.

Antaki, Charles; Iñiguez, Lupicinio; Vázquez, Félix (1989), "Balance and Mentality: an Analysis of a Spanish Discourse of Democracy", dins *Revue Internationale de Psychologie Sociale*, t. 2, núm. 2, pp. 229 i ss.

Antaki, Charles; Leudar, Ivan (1990), "Claim-backing and Other Explanatory Genres in Talk", dins *Journal of Language and Social Psychology*, vol. 9, núm. 4, 1990, pp. 279-292.

Arac, Jonathan (ed.) (1986), "Postmodernism and Politics", dins *Theory and History of Literature*, volum 28. Manchester, Manchester University Press.

Arac, Jonathan (ed.) (1988), *After Foucault. Humanistic Knowledge, Poastmodern Challenges*, New Brunswick i Londres, Rutgers University Press.

Aranguren, José Luis (1989), "El ámbito de la intimidad", dins C. Castilla del Pino (ed.) (1989).

Arent, Hannah; Finkelkraut, Alain (1989), *La crisi de la cultura*, Barcelona, Pòrtic.

Armistead, Niguel (1983) *La reconstrucción de la psicología social*, Barcelona, Hora.

Armstrong, Nancy (1990), "Occidentalismo: una cuestión para el feminismo internacional", dins G. Colaizzi (1990), pp. 29-44.

Ashely, David (1990), "Habermas and the Completion of 'The Project of Modernity'", dins B.S. Turner (ed.) (1990), pp. 88-107.

Attuel, Josiane (ed.) (1988), *L'individualisme. Permanence et métamorphoses*, París, PUF.

Back, Kurt W. (1989), "Thriller: the Self in Modern Society", dins K.J. Gergen i J. Shotter (eds.) (1989), pp. 220-236.

Badiou, A.; i al. (1989), "Après le sujet, qui vient?", dins *Cahiers Confrontation*, núm. 20, Aubier, hivern de 1989.

Bakhtin, Mijail (1974), *La cultura de la Edad Media y el Renacimiento*, Barcelona, Barral.

Balbus, Isaac D. (1988), "Disciplining Women: Michael Foucault and the Power of Feminist", dins J. Arac (ed.) (1988), pp. 138-160.

Ballesteros, Jesús (1989), *Postmodernidad: decadencia o resistencia*, Madrid, Tecnos.

Barret, Michèle (1990), "El concepto de la diferencia", dins *Debate feminista*, setembre de 1990, pp. 311-325.

Barth, John (1989), *Postmodernismo revisitado*.

Baudrillard, Jean (1978a) *Cultura y simulacro*, Barcelona, Kairós, 3ª ed. 1987.

Baudrillard, Jean (1978b), *Olvidar Foucault*, València, Pre-Textos.

- Baudrillard, Jean (1983), "El éxtasis de la comunicación", dins H. Foster i al. (1983).
- Baudrillard, Jean (1988), *El otro por sí mismo*, Barcelona, Anagrama.
- Baudrillard, Jean (1989), "La muerte del sujeto", entrevista de François Ewald dins *El Europeo*, núm. 13, Madrid, juny de 1989, pp. 58-62.
- Barus-Michel, Jacqueline (1987), *Le sujet social. Étude de la psychologie sociale clinique*, París, Dunod.
- Bauman, Zygmunt (1987), *Legislators and Interpreters: on Modernity, Postmodernity and Intellectuals*, Cambridge, Polity Press.
- Baykan, Aysegül (1990), "Women Between Fundamentalism and Modernity", dins B.S. Turner (ed.) (1990), pp.136-146.
- Beaucamp, Eduard (1987), "Modernité, postmodernité, ultramodernité", dins *Les cahiers du Musée National d'Art Moderne*, 22, París, pp. 9-18.
- Béjar, Hélène (1988), *El ámbito íntimo*, Madrid, Alianza.
- Béjar, Hélène (1989a), "La cultura del individualismo", dins *Reis*, núm. 46, pp. 51-80.
- Béjar, Hélène (1989b), "Individualismo, privacidad e intimidad: precisiones y andanzas", dins C. Castilla del Pino (ed.) (1989), pp. 33-58.
- Bell, Daniel (1990), "Face a l'imprévisible: mille milliards de scénarios", dins *Le débat*, 60, pp. 113-202.
- Belsey, Catherine (1988), "Literature, History, Politics", dins E. David Lodge (ed.) (1988), pp. 399-410.
- Bellah, Robert N. (1979), "The Quest for the Self: Individualism, Morality, Politics", dins D. Rabinow i W.M. Sullivan (eds.) (1987).
- Benhabib, Seyla (1987), "El otro generalizado y el otro concreto: la controversia Kohlberg-Gilligan y la teoría feminista", dins S. Benhabib i D. Cornell (ed.) (1987), pp. 119-150.
- Benhabib, Seyla (1990), "Epistemologies of Postmodernism: a Rejoinder to Jean-François Lyotard", dins L.J. Nicholson (ed.) (1990), pp. 107-130.

Benhabib, Seyla; Cornell, Drucilla (1987), "Más allá de la política de género", dins S. Benhabib i D. Cornell (eds.) (1987), pp. 8-28.

Benhabib, Seyla; Cornell, Drucilla (eds.) (1987), *Teoría feminista y teoría crítica. Ensayos sobre la política de género en las sociedades de capitalismo tardío*, València, Alfons el Magnànim, 1990.

Berger, Peter; Luckman, Thomas (1986), *La construcción social de la realidad*, París, Meridiens Klincksiek.

Beriain, Josetxo (1990), "Modernidad y sistemas de creencias", dins G. Vattimo i al. (1990), pp. 131-136.

Bernstein, R.J. (1988), "Introducción", dins A. Giddens i al. (1988), pp. 13-61.

Billig, Michael (1987), *Arguing and Thinking a Rhetorical Approach to Social Psychology*, Cambridge, University Press.

Billig, Michael (1990), "Rhetoric of Social Psychology", dins I. Parker i J. Shotter (eds.) (1990), pp. 47-60.

Billig, Michael (1990), "Rhétorique et idéologie", dins M. Meyer i A. Lempereur (eds.) (1990), pp. 209-226.

Billig, Michael; i al. (1988), *Ideological Dilemmas. A Social Psychology of Everyday Thinking*, Londres, Sage.

Bollon, Patrice (1989), "Le culte du cocon. De Toussaint à Wittgenstein, de 'La salle de bains' au 'Tractatus', les avatars littéraires du mois", dins *Magazine littéraire*, 264, pp. 83-85.

Bordo, Susan (1990), "Feminism, Postmodernism, and Gender-scepticism", dins L.J. Nicholson (ed.) (1990), pp. 133-156.

Boudon, Raymond (1988), "Rationalité et théorie de l'action sociale", dins E. Guibert-Sledziewski; Vieillard-Baron, Jean Louis (dirs.) (1988).

Boyne, Roy; Rattansi, Ali (1990), "The Theory and Politics of Postmodernism: by Way of an Introduction", dins R. Boyne; A. Rattansi (eds.) (1990), pp. 1-45.

Boyne, Roy; Rattansi, Ali (eds.) (1990), *Postmodernism and Society*, Londres, Macmillan.

Braidotti, Rosi (1989), "Organs without Bodies", dins *Differences*, I, 1, pp. 147-159.

Braidotti, Rosi, "Everlasting Knots: Feminism and Critical Theory", dins *The Barnard Center for Research on Women*, vol. IV, núm. 1, pp. 4-21.

Brodzki, Bella; Schenck, Celeste (1989), "Criticus Interruptus: Uncoupling Feminism and Decosntruction", dins L. Kauffman (ed.) (1989), pp. 194-208.

Broughton, John (1987), "Women and Moral Development: Introduction to Papers by Philibert and Sayers and their Respondents", dins *New Ideas Psychology*, vol. 5, núm. 2, 1987, pp. 177-182.

Buci-Glucksmann, Christine (1985), "La postmodernité", dins *Magazine littéraire*, 225, pp. 41-42.

Burgin, Victor (1986), *The End of Art Theory. Criticism and Postmodernity*, Londres, MacMillan Education, 1988.

Burman, Erica (1990), "Differing with Deconstruction: a Feminist Critique", dins I. Parker i J. Shotter (eds.) (1990), pp. 208-220.

Burman, Erica (1991), "Developmental Psychology and the Postmodern Child", dins J. Doherty, E. Graham i M. Malek (eds.) (1991).

Bury, John (1971), *La idea de progreso*, Madrid, Alianza Editorial.

Butler, Judith (1987), "Variaciones sobre sexo y género. Beauvoir, Witting y Foucault", dins S. Benhabib i D. Cornell (1987), pp. 193-212.

Buttafuoco, Annarita (1990), "Historia y memoria de si: feminismo e investigación histórica en Italia", dins G. Colaizzi (ed.) (1990), pp. 45-65.

Calefato, Patrizia (1990), "Génesis del sentido y horizonte de lo femenino", dins G. Colaizzi (ed.) (1990), pp. 109-125.

Callinicos, Alex (1985), "Postmodernism, Post-structuralism, Postmarxism?", dins *Theory, Culture, & Society*, vol. 2, núm. 3, 1985. Traducció castellana dins J. Picó (comp.) (1988), pp. 263-292.

Callinicos, Alex (1989), *Against Postmodernism. A Marxist Critique*, Cambridge, Polity Press.

Callinicos, Alex (1990), "Reactionary Postmodernism?", dins R. Boyne i A. Rattansi (eds.) (1990), pp. 97-118.

Camps, Victoria (1989), "La reconstrucción de lo público y lo crítico", dins C. Castilla del Pino (ed.) (1989), pp. 59-76.

Camps, Victoria (1990), *Virtudes públicas*, Madrid, Espasa-Calpe.

Carlo, N. de; Clarke, D.; Harré, R. (1985), *Motivos y mecanismos*, Barcelona, Paidós, 1989.

Carrithers, Michael; Collins, Steven; Lukes, Steven (eds.) (1985), *The Category of the person. Anthropology, Philosophy, History*, Cambridge-Nova York-Melbourne, Cambridge University Press.

Castilla del Pino, Carlos (1989a), "Confidencialidad", dins C.Castilla del Pino (ed.) (1989), pp. 97-118.

Castilla del Pino, Carlos (1989b), "Público, privado, íntimo", dins C. Castilla del Pino (ed.) (1989), pp. 25-32.

Castilla del Pino, Carlos (ed.) (1989), *De la intimidad*, Barcelona, Crítica.

Castiñeira, Angel (1986), *Ambits de la postmodernitat*, Barcelona, Columna.

Castoriadis, Cornelius (1975), "La institución imaginaria de la sociedad", dins *El imaginario social y la institución*, vol. 2, Barcelona, Tusquets, 1989.

Chambers, Iain (1990), *Border Dialogues. Journeys in Postmodernity*, Londres, Routledge.

Chow, Rey (1990), "Autómatas postmodernos", dins G. Colaizzi (ed.) (1990), pp. 67-85.

Cixons, Hélène (1988), "Sorties", dins E.D. Lodge (ed.) (1988), pp. 286-293.

Clegg, Stewart R. (1989), *Frame Works of Power*, Londres, Sage Publications.

Clifford, James (1986a), "Introduction: Parcial Truths", dins J. Clifford i G.E. Marcus (eds.) (1986), pp. 1-26.

Clifford, James (1986b), "On Eternographic Allegory", dins J. Clifford i G.E. Marcus (eds.) (1986), pp. 98-121.

Clifford, James (1988), *The Predicament of Culture*, Londres, Harvard University Press.

Clifford, James; Marcus, G.E. (eds.) (1986), *Writing Culture. The Poetics and Politics of Ethnography*, Londres, University of California Press.

Cochart, Dominique; Haroche, Claudine (1988), "Impassibilité, isolement et indifférence dans les sociétés totalitaires", dins *Cahiers Internationaux de Sociologie*, vol. LXXXIV, 1988, pp. 99-110.

Colaizzi, Giulia (1990), "Feminismo y teoría del discurso. razones para un debate", dins G. Colaizzi (ed.) (1990), pp. 13-25.

Colaizzi, Giulia (ed.) (1990), *Feminismo y teoría del discurso*, Madrid, Cátedra.

Compagnon, Antoine (1990), *Les cinq paradoxes de la modernité*, París, Seuil.

Condor, Susan (1986), "Sex Role Beliefs and 'Traditional Women': Feminist and Intergroup Perspectives", dins S. Wilkinson (ed.) (1986), pp. 97-118.

Connor, Steve (1989), *Postmodernist Culture*, Oxford, Basil Blackwell.

Cornell, Drucilla; Thurschwell, Adam (1987), "Feminismo, negatividad, intersubjetividad", dins S. Benhabib i D. Cornell (eds.) (1987), pp. 213-241.

Couzens, David (1988), "Foucault: Modern or Postmodern", dins J. Arac (ed.) (1988), pp. 12-41.

Crook, Stephen (1990), "The End of Radical Social Theory? Notes on Radicalism, Modernism and Postmodernism", dins R. Boyne i A. Rattansi (eds.) (1990), pp. 46-75.

Cruz Rodríguez, Manuel (1986), *Narratividad: la nueva síntesis*, Barcelona. Península.

Culler, Jonathan (1984), *Sobre la deconstrucción. Teoría y crítica después del estructuralismo*, Madrid, Cátedra.

Cunningham, George P. (1989), "In no Man's Land: (W)Ritnig Gender and Race", dins L. Kauffman (ed.), *Feminism and Institution*, Oxford, Basil Blackwell, pp. 44-54.

Cushman, Philip (1986), "The Self Besieged: Recrutement-Indoctrination Processes in Restrictive Groups", dins *Journal for the theory of social behaviour*, 16:1, pp. 1-32.

Delhez-Sarlet, Claudette; Catani, Maurizio (eds.) (1983), *Individualisme et autobiographie en Occident*, Brusselles, Université de Bruxelles.

Denzin, Norman K. (1989a), *Interpretive Biography*, California, Sage Publications.

Denzin, Norman K. (1989b), *Interpretive Interactionism*, California, Sage Publications.

Denzin, Norman K. (1990), "Reading 'Wall Street': Postmodern Contradictions in the American Social Structure", dins B.S. Turner (ed.) (1990), pp. 31-44.

Derrida, Jacques (1967), *L'écriture et la différence*, París, Seuil.

Derrida, Jacques (1988), "Structure, Sign and Play in the Discourse of the Human Sciences", dins D. Lodge (ed.) (1988), pp. 108-123.

Derrida, Jacques (1989a), "¿Cómo no hablar? y otros textos", dins *Anthropos. Suplementos*, 13, Barcelona.

Derrida, Jacques (1989b), "Una teoría de la escritura, la estrategia de la deconstrucción", dins *Anthropos*, 93, Barcelona.

Descamps, Christian (1988), "Introduction", dins *Matière et philosophie. Architecture, sciences, théorie*, París, Centre Georges Pompidou, pp. 9-14.

Descombes, Vincent (1989), "A propos de la 'critique du sujet' et de la critique de cette critique", dins *Cahiers confrontation*, núm. 20, hivern de 1989, pp. 115-129.

Dews, Peter (1987), *Logics of Disintegration. Post-Structuralist Thought and Claims of Critical Theory*, Londres, Verso, 2ª ed. 1988.

Díaz Marchanz Fiz, Simón (1984), "La barbarie: para una genealogía de la sensibilidad posmoderna", dins *Revista de Occidente*, núm. 42, novembre de 1984, pp. 7-28.

Diversos autors (1989), *Michael Foucault philosophe*, París, Seuil.

Doise, Willem (1985), "El sujeto: un individuo interpelado e identificado", dins W. Doise, J.C. Deschamps i G. Mungy (eds.) (1985), pp. 241-262.

Doise, Willem; Deschamps, Jean-Claude; Mungy, Gabriel (eds.) (1985), *Psicología social experimental*, Barcelona, Hispano Europea.

Domenach, Jean-Marie (1986), "Approches de la modernité", dins *Ellipses*, París, École Polytechnique.

Doherty, J.; Graham, E.; Malek, M. (eds.) (1991), *Postmodernism and the Social Sciences*, Londres, Macmillan.

Dreyfus, Hubert L.; Dreyfus, Stuart E. (1979), "From Socrates to Expert Systems: The Limits of Calculative Rationality", dins D. Rabinow i W.M. Sullivan (eds.) (1979).

Dreyfus, Hubert; Rabinow, Paul (1982), *Michel Foucault. Un parcours philosophique. Au delà de l'objectivité et de la subjectivité*, París, Gallimard, 1984, 1ª ed. Chicago University Press.

Dumont, Louis (1983), *Ensayos sobre el individualismo*, Madrid, Alianza, 1987.

Duve, Thierry de (1989), *Au nom de l'art. Pour une archéologie de la modernité*, París, Minuit.

Duvignaud, Jean (1967), *Sociologie de l'art*, París, Presses Universitaires de France, 1984.

Duyfhuizen, Bernard (1989), "Deconstruction and Feminist Literary Theory II", dins L. Kauffman (ed.) (1989), pp. 174-193.

Eagleton, Terry (1988), "Capitalism, Modernism and Postmodernism", dins D. Lodge (ed.) (1989), pp. 384-398.

Easthope, Antony (1988), *British Poststructuralism (since 1968)*, Londres, Routledge.

Eco, Umberto (1983), *Apostillas a "El nombre de la rosa"*, Barcelona, Lumen, 5ª ed. 1985.

Ewald, François (1989), "Présentation" al dossier "L'individualisme. Le grand retour", dins *Magazine Littéraire*, 264, pp. 16-17.

Ewald, François (1990), "Le nihilisme, histoire du mot", dins *Magazine littéraire*, núm. 279, juliol-agost de 1990.

Fehér, Ferenc (1989a), "Historicidad y novela", dins *Letra*, 25/16, tardor-hivern 1989, pp. 32-36.

Fehér, Ferenc (1989b), "La condición de la postmodernidad", dins F. Fehér i A. Heller (1989), pp. 9-23.

Fehér, Ferenc; Heller, Agnes (1989), "La condición política postmoderna", dins F. Fehér i A. Heller (1989), pp. 149-161.

Fehér, Ferenc; Heller, Agnes (1989), *Políticas de la posmodernidad. Ensayos de crítica cultural*, Barcelona, Península.

Ferguson, Russell; Olauder, William; Tucker, Marcia; Fiss, Karen (1990), *Discourses: Conversations in Postmodern Art and Culture*, Massachusetts, Massachusetts Institute of Technology and the New Museum of Contemporary Art.

Fernández del Riesgo, Manuel (1990), "La posmodernidad y la crisis de los valores religiosos", dins G. Vattimo i al. (1990), pp. 77-102.

Ferraroti, Franco (1981), *Histoire et histoires de vie. La méthode biographique dans les sciences sociales*, París, Librairie des Méridiens, 1983.

Ferrater Mora, José (1990), *Diccionario de filosofía*, 4 vol. Madrid, Alianza.

Ferro, Marc (1989), "La biographie, cette handicapée de l'histoire", dins *Magazine littéraire*, núm. 264, abril de 1989, pp. 84-86.

Ferry, Luc (1988), *Homo aestheticus. L'invention du goût à l'âge démocratique*, París, Grasset.

Ferry, Luc; Renaut, Alain (1987), 68-86 *Itinéraires de l'individu*, París, Gallimard.

Ferry, Luc; Renault, Alain (1988), *La pensée 68. Essai sur l'anti-humanisme contemporain*, París, Gallimard.

Feyerabend, Paul (1975), *Tratado contra el método*, Madrid, Técno, 1986.

Feyerabend, Paul (1984), *Adiós a la razón*, Madrid, Técno, 1987.

Finkelkraut, Alain (1987), *La derrota del pensamiento*, Barcelona, Anagrama.

Finkielkraut, Alain (1989), "Hanna Arendt i la crisi de la cultura", dins *La crisi de la cultura*, Barcelona, Pòrtic, pp. 97-126.

Flax, Jane (1987), "Postmodernism and Gender Relations in Feminist Theory", dins L.J. Nicholson (ed.) (1990), pp. 39-62.

Fontenay, Elisabeth de (1988), "El individu", dins de *Doce lecciones de filosofía*, Barcelona, Granica.

Foster, Hal (1983), "Introducción al posmodernismo", dins H. Foster i al. (1983).

Foster, Hal (1984a), "(Post)Modern Polemics", dins *New German Critique*, núm. 33, tardor de 1984. Traducció castellana dins J. Picó (comp.) (1988), pp. 249-262.

Foster, Hal (1984b), "Re : Post", dins B. Wallis (ed.) (1984), pp. 184-202.

Foster, Hal; i al. (1983), *La posmodernidad*, Barcelona, Kairós, 2ª ed. 1986.

Foucault, Michel (1976), *Historia de la sexualidad*, vol. 2 "El uso de los placeres", Madrid, Siglo XXI, 1987.

Foucault, Michel (1979), "What is Enlightenment?", dins P. Rabinow i W.M. Sullivan (eds.) (1979), *Interpretive Social Science*, University of California, 1987.

Foucault, Michel (1980), *Microfísica del poder*, Madrid, La Piqueta.

Foucault, Michel (1982), *L'ordre del discurs i altres escrits*, Barcelona, Laia.

Foucault, Michel (1984), "Por qué hay que estudiar el poder: la cuestión del sujeto", dins *Liberación*, 6, Madrid, 30 de desembre de 1984, pp. 4-8.

Foucault, Michel (1988), "What is an Autor?", dins D. Lodge (ed.) (1988).

Foucault, Michel (1989), *Resumé des cours*, Parfs, Julliard.

Foucault, Michel (1990), *Tecnologías del yo y otros textos afines*, Barcelona, Paidós.

Fox Keller, Evelyn (1982), "Feminism and Science", dins *Sings*, vol. 7, núm. 3, The University of Chicago, pp. 589-602.

Fox Keller, Evelyn (1989), "The Gender/Science System: or, Is Sex to Gender as Nature is to Science?", dins N. Tuana (ed.) (1989), pp. 33-44.

Fraisse, Geneviève (1988), "La constitution du sujet dans le pensé féministe: paradoxe et anachronisme", dins E. Guibert-Sledziewski i J.L. Vieillard-Baron (dirs.) (1988), pp. 257-264.

Frampton, Kenneth (1983), "Hacia un regionalismo crítico: seis puntos para una arquitectura de resitencia", dins H. Foster i al. (1986).

Frank, Manfred (1987), *L'última raïson de sujet*, Arlés, Actes Sud.

Frankel, Boris (1987), *Los utópicos postindustriales*, València Alfons el Magnànim, 1989.

Fraser, Nancy (1987), "Qué tiene de crítica la teoría crítica? Habermas y la cuestión del género", dins S. Benhabib i D. Cornell (eds.) (1990), pp. 49-88.

Fraser, Nancy; Nicholson, Linda J. (1990), "Social Criticism without Philosophy: an Encounter between Feminism and Postmodernism", dins L.J. Nicholson (ed.) (1990), pp. 19-38.

Frisby, David (1988), "Georg Srimmel, primer sociólogo de la modernidad", dins J. Picó (comp.) (1988), pp. 51-85.

Gadamer, Hans-Georg (1975), *Verdad y método. Fundamentos de la hermenéutica filosófica*, Salamanca, Sígueme, 1988.

Gadamer, Hans-Georg (1979), "The Problem of Historical Consciousness", dins P. Rabinow i W.M. Sullivan (eds.) (1979), pp. 82-140.

Gangl, Manfred (1984), "Crise du marxisme et renouvellement de la philosophie de l'histoire", dins G. Raulet (ed.) (1984), pp. 201-218.

Geertz, Clifford (1979), "Deep Play: Notes on the Balinese Cockfight", dins P. Rabinow i W.M. Sullivan (eds.) (1979), pp. 195-240.

Geertz, Clifford (1989), *El antropólogo como autor*, Barcelona, Paidós.

Gergen, Kenneth J. (1973), "Social Psychology as History", dins *Journal of Personality and Social Psychology*, 8, pp. 507-527.

Gergen, Kenneth J. (1985a), "Social Constructionist Inquiry: Context and Implications", dins K.J. Gergen i K.E. Davis (eds.) (1985), pp. 3-18.

- Gergen, Kenneth J. (1985b) "Social Pragmatics and the Origins of Psychological Discourse", dins K.J. Gergen i K.E. Davis (eds.) (1985), pp. 111-127.
- Gergen, Kenneth J. (1987) "Toward Self as Relationship Self and Identity: Psychological Perspectives", dins K. Yardley i T. Honess (eds.) (1987).
- Gergen Kenneth J. (1988), "Hacia una psicología postmoderna", comunicació al International Congress of Psychology, Sidney.
- Gergen Kenneth J. (1989a), "Social Psychology and the Wrong Revolution", dins *European Journal of Social Psychology*, 19, pp. 463-484.
- Gergen, Kenneth J. (1989b), "La psicología postmoderna y la retórica de la realidad", dins T. Ibáñez (ed.) (1989), pp. 157-188.
- Gergen, Kenneth J. (1990), "The Checkmate of Rethoric (But can our Reasons become Causes?)", dins W.H. Simons (ed.) (1990), pp. 293-307.
- Gergen, Kenneth J. (19***), *La psicología postmoderna y la retórica de la realidad*, dins T.Ibáñez (ed.) (1989).
- Gergen, Kenneth J. (1991), *The Saturated Self: Dilemmas of Identity in Contemporary Life*, USA, Harper Collins.
- Gergen, Kenneth J.; Davis, K.E. (eds.) (1985), *The Social Construction of the Person*, Nova York, Springer-Verlag.
- Gergen, Mary M. (1988), "Narrative Structures in Social Explanation", dins Ch. Antaki (ed.), *Analysing Everyday Explanation*, Londres, Sage.
- Giddens, Anthony (1988), "¿Razón sin revolución? La Theorie des Kommunikativen Handelns de Habermas", dins A. Giddens i al. (1988), pp. 153-192.
- Giddens, Anthony (1990), *The Consequences of Modernity*, Cambridge, Polity Press.
- Giddens, Anthony; Turner, Jonathan; i al. (1987), *La teoría social hoy*, Madrid, Alianza, 1990.
- Giddens, Anthony i al. (1988), *Habermas y la modernidad*, Madrid, Cátedra.
- Gil Calvo, Enrique (1990), "Las jaulas de goma: emancipación, modernización y dualismo cultural", dins *Claves*, 1, 1990, pp. 76-79.

Giles, Howard; Coupland, Nikolas, *Ressensya de l'article Potter, Jonathan; Wetherell, Margaret* (1987), "Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour", Londres, Sage.

Gillan, Garth (1988), "Foucault and Nietzsche: Affectivity and the Will to Power", dins H.J. Silverman i D. Welton (eds.) (1988), pp. 134-142.

Glassner, Barry (1989), "Fitness and the Postmodern Self", dins *Journal of Health and Social Behavior*, vol. 30, juny de 1989, pp. 180-191.

Glucksmann, André (1985), *La estupidez. Ideologías del postmodernismo*, Barcelona, Península, 1988.

Glucksmann, André (1989), "Le nihilisme de Michel Foucault", dins *Michel Foucault philosophe*, París, Seuil, pp. 395-398.

Goffman, E. (1984), "La presentación de la persona en la vida cotidiana", dins J.R. Torregrosa (ed.) (1984).

González Reguena, Jesús (1988), *El discurso televisivo. Espectáculo de la postmodernidad*, Madrid, Cátedra

Gregotti, Vittorio (1988), "Nouvelle modernité ou postmodernité", dins *Matière et philosophie: architecture, science, théorie*, París, Centre George Pompidou, pp. 157-168.

Griffin, Christine (1986), "Qualitative Methods and Female Experience: Young Women from School to the Job Market", dins S. Wilkinson (ed.) (1986), pp. 173-192.

Grisoni, D.A. (1985), "Le regard de Jean-François Lyotard. Retour au postmoderne", (Propos recueillis par D.A. Grisoni), dins *Magazine littéraire*, 225.

Guba, Egon G. (1990), *The Paradig Dialog*, Londres, Sage.

Guibert-Sledziewski, Elisabeth; Vieillard-Baron, Jean Louis (dirs.) (1988), *Penser le sujet aujourd'hui*, París, Méridiens Klincksieck.

- Habermas, Jürgen (1979), "Modernity, an Incomplete Project", dins P. Rabinow i W.M. Sullivan (eds.) (1979), pp. 141-156.
- Habermas, Jürgen (1983), "La modernidad un proyecto incompleto", dins H. Foster i al. (1983).
- Habermas, Jürgen (1988a), *Teoría de la acción comunicativa I y II. Racionalidad de la acción y racionalidad social*, Madrid, Taurus.
- Habermas, Jürgen (1988b), "Modernidad versus postmodernidad", dins J. Picó (comp.) (1988), pp. 87-102.
- Habermas, Jürgen (1988c), "La psique 'al termidor' y el renacimiento de la subjetividad rebelde", dins A. Giddens i al. (1988), pp. 111-126.
- Habermas, Jürgen (1988d), "Cuestiones y contracuestiones", dins A. Giddens i al. (1988), pp. 305-343.
- Habermas, Jürgen (1989), *El discurso filosófico de la modernidad*, Madrid, Taurus.
- Hacking, Ian (1985), "Styles de raisonnement scientifique", dins J. Rajchman i C. West (eds.) (1985), pp. 241-266.
- Hadot, Pierre (1989), "Réflexions sur la notion de 'culture de soi'", dins *Michel Foucault philosophe*, París, Seuil, pp. 261-270.
- Hales, Susan (1985a), "The Inadvertent Rediscovery of the Self in social psychology", dins *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 15:3, octubre de 1985.
- Hales, Susan (1985b), "The Rediscovery of Self in Social Psychology Theoretical and Methodological Implications", dins *Journal for the theory of Social Behaviour*, 15:3, octubre de 1985.
- Haraway, Donna (1989), *Primate Visions. Gender, Race, and Nature in the World of Modern Science*, Londres, Routledge.
- Haraway, Donna (1990), "A Manifesto of Cyborgs: Science, Technology, and Socialist Feminism in the 1980s", dins L.J. Nicholson (ed.) (1990), pp. 190-223.
- Harding, Sandra (1986a), *The Science Question in Feminism*, Stratford, Open University Press.

Harding, Sandra (1986b), "The Instability of the Analytical Categories of Feminist Theory", dins *Signs*, vol. 11, núm. 4, The University of Chicago, pp. 15-26.

Harding, Sandra (1987), "Is there a Feminist Method?", dins S. Harding (ed.) (1987), pp. 1-14. També dins N. Tuana (ed.) (1989), pp. 17-32

Harding, Sandra (1990), "Feminism, Science, and the Anti-enlightenment Critiques", dins L.J. Nicholson (1990), pp. 83-106.

Harding, Sandra (ed.) (1987), *Feminism and Methodology*, Bloomington-Indianapolis, Indiana University Press.

Haroche, Claudine; Courtine, Jean Jacques (1986-87), "O homem desfigurado. Semiologia e antropologia política de expressao e da fisionomia do século XVII ao século XIX", dins *Revista Brasileira de Historia*, vol. 7, núm. 13, setembro de 1986-febrier de 1987, Sao Paulo, pp. 7-32.

Harré, Rom (1986), "Selves in Talk", dins *British Journal of Social Psychology*.

Hartsock, Nancy (1990), "Foucault on Power: a Theory for Woman", dins L.J. Nicholson (1990), pp. 157-175.

Hassan, Ihab (1988), "Fazer sentido: as atribulações do discurso pós-moderno", dins *Revista Crítica de Ciências Sociais*, num. 24, març de 1988.

Heller, Agnes (1988), "La batalla por la cultura occidental", dins el llibre-dossier de les Jornadas Internacionales "20 años del Mayo del 68", *Problemas en torno a un cambio de civilización*, Barcelona, pp. 67-72.

Heller, Agnes (1989), "Existencialismo, alienación, postmodernismo: los movimientos culturales como vehículos de cambio en la configuración de la vida cotidiana", dins F. Fehér i A. Heller (1989), pp. 232-247.

Henriques, Julian i al. (1984), *Changing the Subject. Psychology, Social Regulation and Subjectivity*, Londres, Methuen.

Hernández, Fernando (1988), *La posmodernidad que no cesa*.

Hollway, Wendy (1984), "Gender Difference and the Production of Subjectivity", dins J. Henriques i al. (1984), pp. 227-263.

Hubbard, Ruth (1989), "Science, Facts, and Feminism", dins N. Tuana (ed.) (1989), pp. 119-131.

Hui, C. Harry; Triandis, Harry C.; Yee, Candice (1991), "Cultural Differences in Reward Allocation: Is Collectivism the Explanation?", dins *British Journal of Social Psychology*, 30, 1991, pp. 145-157.

Hutcheon, Linda (1988), *A Poetics of Postmodernism. History, Theory, Fiction*, Londres, Routledge.

Hutcheon, Linda (1989), "The Post-modern Ex-centric: the Center that will not Hold", dins L. Kauffman (ed.) (1989), pp. 141-165.

Huysen, A. (1987), *After the Great Divide: modernism mass culture, postmodernism*, Bloomington-Indianapolis, Indiana University Press.

Huysen, Andreas (1988a), "Cartografía del posmodernismo", dins J. Picó (comp.) (1988), pp. 189-248.

Huysen, Andreas (1988b), "En busca de la tradición: vanguardia y posmodernismo en los años 70", dins J. Picó (comp.) (1988), pp. 141-164.

Huysen, Andreas (1990), "Mapping the Postmodern", dins L.J. Nicholson (ed.) (1990), pp. 234-277.

Ibáñez, Jesús (1986), *Tiempo de postmodernidad*, dins J. Tono Martínez (ed.), p. 27-66

Ibáñez, Jesús (1979), *Más allá de la sociología. El grupo de discusión: técnica y crítica*, Madrid, Siglo XXI, 2ª ed. 1986.

Ibáñez, Jesús (1985), *Del algoritmo al sujeto (Perspectivas de la investigación social)*, Madrid, Siglo XXI.

Ibáñez, Tomás (1983), "La crisis de la Psicología social: apuntes para una lectura", dins *Revista de Psicología General y Aplicada*, 38, 4, pp. 661-680.

Ibáñez, Tomás (1988), "Esas cosas no se dicen", dins *Archipiélago*, primavera de 1988, Pamplona, Pamiela, pp. 79-83.

Ibáñez, Tomás (1989a), "La crisis de la Psicología social", dins *Revista de Catalunya*, 29, Barcelona, pp. 25-36.

Ibáñez, Tomás (1989b), "La Psicología social: perspectives per sortir d'una crisi", dins *Revista de Catalunya*, 33, pp. 19-31.

- Ibáñez, Tomás (coor.) (1989), *El conocimiento de la realidad social*, Barcelona, Sendai.
- Ibáñez, Tomás (ed.) (1989), *El conocimiento de la realidad social*, Barcelona, Sendai.
- Ibáñez, Tomás (1990a), *Aproximaciones a la Psicología social*, Barcelona, Sendai.
- Ibáñez, Tomás (1990b), "El hemeneuta, el contable o la represión de la historia", ponència dins del *II Congreso nacional de Psicología social*, Santiago de Compostela.
- Ibáñez, Tomás (1990c), "Social Psychology and the Rhetoric of Truth", dins *Theory and Psychology*, núm. 2, juny de 1990.
- Ibáñez, Tomás (1990d), "Henry, Serge... and the Next Generation".
- Ibáñez, Tomás (1990e), "Y después de la muerte de Dios... ¿qué? Variaciones ingenuas a partir de Heidegger, la post-modernidad y el cinismo", dins *Archipiélago*, núm. 5, 1990, pp. 51-56.
- Ibáñez, Tomás (1991), "Social Psychology and the Rhetoric of Truth", dins *Theory and Psychology*, vol. 1(2), 1991, Sage, pp. 187-201.
- Ibáñez, Tomás (sense any), "'New look' en Psicología social", dins *Documentos de Psicología social*, sèrie "Monografies", 1.
- Inglehart, Ronald (1984), "El postmaterialismo en un entorno de inseguridad", dins J.I. Ruiz Olabuena i al. (1984), *Innerarity*, Daniel (1990), *Dialéctica de la modernidad*, Madrid, Rialp.
- Innerarity, Daniel (1990), *Dialéctica de la modernidad*, Madrid, Rialp.
- Internacional Situacionista (1973), *Textos situacionistas. Crítica de la vida cotidiana*, Barcelona, Anagrama.
- Irigaray, Luce (1989), "Is the Subject of Science Sexed?", dins N. Tuana (1989), pp. 58-68.
- Izquierdo, M. Jesús (1988), "¿Son las mujeres objeto de estudio para las ciencias sociales?", dins *Papers. Revista de Sociología*, pp. 51-66.

Jaccard, Roland (comp.) (1985), *L'individu. Entretien avec "Le Monde"*, Paris, La Découverte-Le Monde.

Jacob, François (1970), *La logique du vivant*, Paris, Gallimard.

Jameson, Frederic (1979), "The Politics of Theory: Ideological Positions in the Postmodernism Debate", dins D. Rabinow i W.M. Sullivan (eds.) (1979), pp. 351-364.

Jameson, Frederic (1983), "Postmodernismo y sociedad de consumo", dins H. Foster i al. (1983).

Jameson, Frederic (1984), "Progress versus Utopia; or, Can we Imagine the Future?", dins B. Wallis (ed.) (1984), pp. 239-252.

Jameson, Frederic (1984), "Postmodernismo: lógica cultural del capitalismo tardío", dins *Zona Abierta*, núm. 38, gener-març de 1986, pp. 71-129.

Janicaud, Dominique (1989), "Rationalité, puissance et pouvoir", dins *Michel Foucault philosophe*, Paris, Seuil, pp. 331-353.

Jarauta, Francisco (1979), *La filosofía y su otro (Cavaillès, Bachelard, Cauquilhem, Foucault)*, València, Pre-Textos.

Jardine, Alice; Smith, Paul (1987), *Men in Feminism*, Nova York i Londres, Methuen.

Jay, Martin (1988), "Habermas y el modernismo", dins A. Giddens i al. (1988), pp. 195-220.

Jencks, Charles (1987), "¿Qué es el posmodernismo?", dins *Cuadernos del Norte*, núm. 43, juliol-agost de 1987.

Jodelet, Denise (1984), "The Representation of the Body and its Transformations", dins S. Moscovici i R. Farr (eds.) (1984), pp. 211-238.

Jodelet, Denise (1989), "Répresentations sociales: un domaine en expansion", dins D. Jodelet (ed.), pp. 31-61.

Jodelet, Denise (1989) (ed.), *Les représentations sociales*, Paris, PUF.

Kaplan, E. Ann (1988), "Introduction", dins E.A. Kaplan (ed.) (1988), pp. 1-10.

- Kaplan, E. Ann (1988), "Feminism/Oedipus/Postmodernism: the Case of MTV", dins E.A. Kaplan (1988), pp. 30-44.
- Kaplan, E. Ann (ed.) (1988), *Postmodernism and its Discontents. Theories, Practices*, Londres, Verso, 1989.
- Kaufman, L. (ed.) (1989), *Feminism and Institution*, Oxford, Basil Blackwell.
- Kessen, William (1979), "The American Child and Other Cultural Inventions", dins *American Psychologist*, vol. 34, 10, pp. 815-820.
- Kirkpatrick, John (1985), "How Personal Differences Can Make a Difference", dins K. Gergen i K.J. Davis (eds.) (1985), pp. 225-240.
- Kitzinger, Celia (1989), "Liberal Feminism as an Ideology of Social Control: the Regulation of Lesbian Identities", dins J. Shotter i K.J. Gergen (eds.) (1989), pp. 82-98.
- Kitzinger, Celia (1990), "The Rhetoric of Pseudoscience", dins I. Parker i J. Shotter (eds.) (1990), pp. 61-75.
- Krauss, Rosalind (1983), "La escultura en el campo expandido", dins H. Foster i al. (1983).
- Kristeva, Julia (1979), "Le temps des femmes", dins 33/44: *Cahiers de recherche de sciences des textes et documents*, núm. 5, pp. 5-19.
- Kristeva, Julia (198a), "The Ethics of Linguistics", dins D. Lodge (ed.) (1988), pp. 229-239.
- Kroker, Arthur (1988), "El Marx de Baudrillard", dins J. Picó (comp.) (1988), pp. 293-320.
- Kroker, Arthur; Cook, David (1988), *The Postmodern Scene. Excremental Culture and Hyper-Aesthetics*, Londres, MacMillan Education.
- Kroker, Arthur i Marilouise (1988), *Body Invaders. Sexuality and Postmodern Condition*, Londres, MacMillan Education.
- Kruger, Barbara; Mariani, Phil (eds.) (1990), *Remaking history*, Nova York, Bay Press.
- Kruks, Sonia (1990), *Situation and Human Existence. Freedom, Subjectivity and Society*, Londres, Unwin Hyman.

Kuhn, T. (1962), *La estructura de las revoluciones científicas*, Madrid, Fondo de Cultura Económica, 1971.

Kurtzman, Howard S. (1987a), "Deconstruction and Psychology; an Introduction", dins *News Ideas in Psychology*, vol. 5, núm,1, pp. 33-71.

Kurtzman, Howard S. (1987b), "Deconstructionist Psychology and Human Liberation: a Reply to Philip Wexler", dins *News Ideas in Psychology*, vol. 5, núm,1, pp. 77-94.

Lakoff, George; Johnson, Mark (1986), *Metáforas de la vida cotidiana*, Madrid, Cátedra.

Lanceros, Patxi (1990), "Apuntes sobre el pensamiento destructivo", dins G. Vattimo i al. (1990), pp. 137-160.

Lash, Scott (1985), "Postmodernidad y deseo", dins *Debats*, 14, pp. 42-48.

Lash, Scott (1990a), *Sociology of Postmodernism*, Londres, Routledge.

Lash, Scott (1990b), "Postmodernism as Humanism? Urban Space and Social Theory", dins B.S. Turner (ed.) (1990), pp. 62-74.

Laurent, Alain (1990), "L'individualisme: un nihilisme créateur", dins *Magazine littéraire*, núm. 279, juliol-agost de 1990.

Lauretis, Teresa de (1986), "Feminist Studies/Critical Studies: Issues, Terms, and Contexts", dins T. de Lauretis (ed.) (1986), pp. 1-16.

Lauretis, Teresa de (ed.) (1986), *Feminist Studies/Critical Studies*, Bloomington-Indiana, Indiana University Press.

Lauretis, Teresa de (1987), "The Techonology of Gender", dins T. de Lauretis (ed.) (1987), pp. 1-30.

Lauretis, Teresa de (ed.) (1987), "Techonologies of Gender", Bloomington-Indiana, Indiana University Press.

Lauretis, Teresa de (1989), "La esencia del triángulo, o tomarse en serio el riesgo del esencialismo: teoría feminista en Italia, los EUA y Gran Bretaña", dins *Debate feminista*, septiembre de 1990, pp. 77-115.

Lecerle, Jacques (1990), "Postmodernism and Language", dins R. Boyne i A. Rattansi (eds.) (1990), pp. 76-96.

Leitch, Vincent B. (1989), "Writing Cultural History: the Case of Postmodernism", dins L. Kauffman (ed.) (1989), pp. 166-173.

Lipovetsky, Gilles (1983), *L'ère de vide (Essais sur l'individualisme contemporain)*, París, Gallimard.

Lipovetsky, Gilles (1990), "Virage culturel, persistence du moi", dins *Le débat*, 60.

Llobera, Josep R. (1990), *La identidad de la antropología*, Barcelona, Anagrama.

Lloyd, Christopher (1986), *Explanation in Social History*, Oxford, Basil Blackwell, 1988.

Lodge, E. David (1988) (ed.), *Modern Criticism and Theory. A Reader*, Londres-Nova York, Longman.

Longino Helen E. (1989), "Can there be a Feminist Science?", dins N. Tuana (ed.) (1989), pp. 45-57.

Longino, Helen E. (1990), *Science as Social Knowledge. Values and Objectivity in Scientific Inquiry*, Princeton (Nova Jersey), Princeton University Press.

López, Julio (1988), *La música de la posmodernidad. Ensayo de hermenéutica cultural*, Barcelona, Anthropos.

Lorenzo, Juan José; Hernández Rutz, Bernardo (1990), "Sobre el concepto de privacidad", dins *Actas del II Congreso Nacional de Psicología Social*, vol. VI, Barcelona, PPU.

Lovibond, Sabina (1990), "Feminism and Postmodernism", dins R. Boyne i A. Rattansi (ed.) (1990), pp. 154-186.

Lozano, Jorge (1987), *El discurso histórico*, Madrid, Alianza.

Lukes, Steven (1974), *El poder. Un enfoque radical*, Madrid, Siglo XXI, 1ª ed. Barcelona, 1984.

Lukes, Steven (1975), *El individualismo*, Barcelona, Península.

Lynch, M.D.; Norem-Hebeisen, A.A.; Gergen, K.J. (1982), "Self-Concept: Advances in Theory and Research", dins *Contemporary Psychology*, vol. 27, núm. 8, 1982.

Liotard, Jean François (1978), "Some of the Things at Stake in Women's Struggles", dins *Wedge*, núm. 6, 1984, pp. 24-29. Publicat originalment a *Sub-Stance*, núm. 20, 1978.

Liotard, Jean François (1982), "Réponse à la question: qu'est-ce-que le postmoderne?", dins *Critique*, 419, p. 365.

Liotard, Jean François (1986a), *La condición postmoderna*, Madrid, Cátedra.

Liotard, Jean François (1986b), *La posmodernidad (explicada a los niños)*, Barcelona, Gedisa, 1987.

Liotard, Jean François (1988), "Els immaterials", dins *Debat d'art contemporani*, Barcelona, Fundació Caixa de Pensions.

Liotard, Jean François (1991), "Aller et retour", presentació a l'edició francesa de J. Rajchman i C. West (eds.) (1991), pp. 5-30.

MacCarthy, Thomas (1990), "Filosofia y teoría crítica en los EEUU. Foucault y la Escuela de Francfort", dins *Isegoria*, núm. 1, maig de 1990, pp. 49-84.

Macherey, Pierre (1988), "Foucault: éthique et subjectivité", dins *Autrement. Quoi pensent lesphilosophes*, París, novembre de 1988.

Madison, G.B. (1988), *The Hermeneutics of Postmodernity. Figures and Themes*, Bloomington-Indianapolis, Indiana University Press.

Maffesoli, Michel (1988), "Sujets et tribus", dins E. Guibert-Sledziewski i J.L. Vieillard-Baron (dirs.) (1988), pp. 165-179.

Maffesoli, Michel (1989a), "Les tribus en scène", dins *Magazine Littéraire*, 264, pp 31-32.

Maffesoli, Michel (1989b), "Ética de la estética", dins *Pérgola*, núm. 10, 1989, pp. 97-105.

Maffesoli, Michel (1990a), *Au creux des apparences. Pour une éthique de l'esthétique*, París, PLON.

- Maffesoli, Michel (1990b), "La socialidad en la posmodernidad", dins G. Vattimo i al. (1990), pp. 103-110.
- Maffesoli, Michel (1990c), "La intersubjetividad postmoderna", dins *Letra*, núm. 18, pp. 35-36.
- Man, Paul de (1988), "The Resistance to Theory", dins D. Lodge (ed.) (1988), 254-371.
- Mainueneuau, D. (1987), *Nouvelles tendances en analyse du discours*, París, Hachette.
- Marchán Fiz, Simón (1984), "Le bateau ivre: para una genealogía de la sensibilidad postmoderna", dins *Revista de Occidente*, núm. 42, 1984, pp. 7-28.
- Marcus, Georg E. (1986a), "Afterword: Ethnographic Writing and Anthropological Careers", dins J. Clifford i G.E. Marcus (eds.) (1986), pp. 262-266.
- Marcus, Georg E. (1986b), "Contemporary Problems of Ethnography in the Modern World System", dins J. Clifford i G.E. Marcus (eds.) (1986), pp. 165-193.
- Marcus, Hazel Rose; Kitayama, Shinobu (1991), "Culture and the Self: Implications for Cognition, Emotion, and Motivation", dins *Psychological Review*, vol. 98, núm. 2, 1991, pp. 224-253.
- Mardones, Maria (1990), "El neo-conservadurismo de los postmodernos", dins G. Vattimo i al. (1990), pp. 21-40.
- Marramao, Giacomo (1983), *Poder y secularización*, Barcelona, Península.
- Marshall, Judi (1986), "Exploring the Experiences of Women Managers: Towards Rigour in Qualitative Methods", dins S. Wilkinson (ed.) (1986), pp. 193-210.
- Mascia-Lees, Frances E.; Sharpe, Patricia; Cohen, Ballerino (1989), "The Postmodernist Turn in Anthropology: Cautions from Feminist Perspective", dins *Signs*, vol. 15, núm. 1, tardor de 1989, pp. 7-33.
- McCarthy, Thomas (1988), "Reflexión sobre la racionalización en la Teoría de la Acción Comunicativa", dins A. Guidens i al. (1988), pp. 277-304.
- McDonald, Christie (1988), "Rereading Deconstruction (Today?)", dins H.J. Silverman i D. Welton (eds.) (1988), pp. 180-192.

McDonald, Christie (1990), "Cambiano los hechos de la vida. El caso de Baby M.", dins G. Colaizzi (ed.) (1990), pp. 87-106.

McKenna, Andrew J. (1988), "Postmodernism: it's Future Perfect", dins H.J. Silverman i D. Welton (eds.) (1988), pp. 228-242.

McKenna, Wendy; Kessler, Suzanne (1985), "Asking Taboo Questions and Doing Taboo Deeds", dins K.J. Gergen i K.F. Davis (eds.) (1985).

McHale, Brian (1987), *Pöstmödernist fiction*, Nova York-Londres, Methuen.

Meisen Helder, Thomas (1989), "Habermas and Feminism: the Future of Critical Theory", dins R.A. Wallace (ed.) (1989), pp. 119-132.

Message, Jacques; Roman, Joël; Tassin, Étienne (dirs.) (1988), *A quoi pensent les philosophes*, París, Autrement.

Meyer, Michel; Lempereur, Alain (1990), *Figures et conflits rhétoriques*, Brusselles, Université de Bruxelles.

Michael, Mike (1991), "Some Postmodern Reflections on Social Psychology", dins *Theory & Psychology*, vol. 1(2), 1991, Sage, pp. 203-221.

Miller, G. Joan (1984), "Culture and the Development of Everyday Social Explanation", dins *Journal of Personality and Social Psychology*, vo. 46, núm. 5, 1984, pp. 961-978.

Milo, Daniel (1990), "La fin de siècle n'aura pas lieu", dins *Le débat*, 60, pp. 251-257.

Moi, Toril (1988), *Teoría literaria feminista*, Madrid, Cátedra

Montag, Warren (1989), "What is at Stake in the Debate on Postmodernism?", dins A. Kaplan (ed.) (1989), pp. 88-103.

Morin, Edgar (1990), "Au-delà du déterminisme: le dialogue de l'ordre et le désordre", dins K. Pomian (comp.) (1990), pp. 79-101.

Moscovici, Serge (1989a), "L'individu et ses représentations", dins *Magazine Littéraire*, 264, pp. 28-31.

Moscovici, Serge (1989b), "Des représentations collectives aux représentations sociales", dins D. Jodelet (ed.) (1989), pp. 62-86.

Moscovici, Serge; Farr, Robert (eds.) (1984), *Social Representations*, Maison des Sciences de l'Homme i Cambridge University Press.

Muñoz, Jacobo (1989), "Debate: Gianni Vattimo-Jacobo Muñoz", dins *Cadernos a nosa terra de pensamento e cultura*, núm. 2, abril 1989.

Murillo, Soledad (1990) "Una propuesta a la alteridad. La cancelación de arquetipos", dins *Letra*, núm. 18, pp. 33-34.

Nancy, Jean-Luc (1985), *La faculté de juger*, París, Minuit.

Nancy, Jean-Luc (1989), "Présentation", dins A. Badiou i al. (1989), pp. 5-11.

Nash, Mary (ed.) (1984), *Presencia y protagonismo. Aspectos de la historia de la mujer*, Barcelona, Serbal.

Navarro, Marysa (1988), "El androcentrismo en la historia: la mujer como objeto invisible", dins *Problemas en torno a un cambio de civilización*, llibre-dossier de les Primeres Jornades Internacionals "20 años del Mayo del 68" (1988), Barcelona, pp 29-35.

Nicholls, Peter (1989), "Futurism, Gender, and Theories of Postmodernity", dins *Textual Practice*, vol. 3, núm. 2, estiu de 1989, pp. 202-221.

Nicholson, Linda J. (1987), "Feminismo y Marx: integración de parentesco y economía", dins S. Benhabib i D. Cornell (ed.) (1987), pp. 29-48.

Nicholson, Linda J. (ed.) (1990), *Feminism/Postmodernism*, Nova York-Londres, Routledge.

Nietzsche, Friederich (1981), *La genealogía de la moral*, Barcelona, Laia.

Nietzsche, Friederic (1984), *La gaia ciència*, Barcelona, Laia.

Norris, Cristopher (1982), *Deconstruction: Theory and Practice*, Londres, Routledge.

Norris, Cristopher (1989), "Lost in the Funhouse: Baudrillard and the Politics of Postmodernism", dins *Textual Practice*, vol. 3, núm. 3, hivern de 1989, pp. 360-387.

Oksenberg Rorty, Amelie (1987), "Persons as Rhetorical Categories", dins *Social research*, vol. 54, 1.

Ortiz-Osés, Andrés (1990), "Románticos e ilustrados en nuestra cultura", dins G. Vattimo i al. (1990), pp. 161-167.

Owens, Craig (1983), "El discurso de los otros: las feministas y el postmodernismo", dins H. Foster i al. (1983).

Paramio, Ludolfo (1988), *Tras el diluvio. La izquierda ante el fin de siglo*, Madrid, Siglo XXI.

Parker, Ian (1988), "Deconstructing Accounts", dins Ch. Antaki (ed.) (1988).

Parker, Ian (1989), "Discourse and Power", dins J. Shotter i K.J. Gergen (eds.) (1989), pp. 56-69.

Parker, Ian (1990), "The Abstraction and Representation of Social Psychology", dins J. Shotter i I. Parker (eds.) (1990), pp. 91-102.

Parker, Ian; Shotter, John (eds.) (1990), *Deconstructing Social Psychology*, Londres-Nova York, Routledge.

Parret, Herman (1986), *Les passions. Essai sur la mise en discours de la subjectivité*, Brussel·les, P. Mardage.

Peña-Marín, Cristina (1989), "El discurso de la intimidad", dins C. Castilla del Pino (ed.) (1989), pp. 77-96.

Peñalver, Patricio (1990), *La desconstrucción. Escritura y filosofía*, Barcelona, Montesinos.

Picó, Josep (comp.) (1988), *Modernidad y postmodernidad*, Madrid, Alianza.

Pintos, Xoan Luís (1989), "Feblezza e poder da teoría", dins *Cadernos a nosa terra de pensamento e cultura*, núm. 2, abril de 1989, pp. 18-20.

Pizzorno, Alessandro (1989), "Foucault et la conception libérale de l'individu", dins *Michel Foucault philosophe*, París, Seuil, pp. 236-245.

Poirier, J.; Clapier-Valladon, S.; Raybaut, P. (1983), *Les récits de la vie. Théorie et pratique*, Paris, Puf.

Polan, Dana B. (1989), "Postmodernism and Cultural Analysis Today", dans A. Kaplan (ed.) (1989), pp. 45-58.

Pomian, Krystof (1990a), "La fin de l'histoire n'a pas lieu", dans *Le débat*, 60, pp. 258-260.

Pomian, Krystof (1990b), "Post- ou comment l'appeler?", dans *Le débat*, 60, pp. 261-263.

Pomian, Krzysztof (comp.) (1990), *La querelle du déterministe*, Paris, Gallimard.

Portoghesi, Paolo (1988), "Le moderne, le postmoderne et la mémoire", dans *Matière et philosophie, Architecture, science, théorie*, Paris, Centre georges Pompidou, pp. 145-156.

Poster, Mark (1989), *Critical Theory and Poststructuralism in Serch of a Context*, Ithaca (Nova York), Cowell University Press.

Potter, Elisabeth (1989), "Modeling and Gender Politics in Science", dans N. Tuana (ed.) (1989), pp. 132-146.

Pourtois, Jean Pierre; Desmet, Huguelle (1988), *Épistémologie et instrumentation en sciences humaines*, Brussel,les, Pierre Mardaga.

Prigogine, Ilya; Stengers, Isabelle (1990), *Entre el tiempo y la eternidad*, Madrid, Alianza.

Probyn, Elspeth (1990), "Travels in the Postmodern: Making Sense of the Local", dans L.J. Nicholson (ed.) (1990), pp. 176-189.

Quilliot, Roland (1988), "La fascination moderne de l'impersonnel", dans E. Guibert-Sledziewski i J.L. Vieillard-Baron (dirs.) (1988), pp. 291-307.

Rabinow, Paul (1986), "Representation are Social Facts: Modernity and Post-modernity in Anthropolgy", dans J. Clifford i G.E. Marcus (eds.) (1986), pp. 234-261.

- Rabinow, Paul; Sullivan, William M. (eds.) (1979), *Interpretive Social Science. A Second Look*, University of California, 1987.
- Radhakrishnan, R. (1989), "Negotiating Subject Positions in an Uneven World", dins L. Kauffman (ed.) (1989), pp. 276-290.
- Rajchman, John (1988), "El postmodernismo en un contexto nominalista. La emergencia y la difusión de una categoría cultural", dins *Flash Art*, núm. 1, 1988, pp. 23-25.
- Rajchman, John; West Cornel (1985), *La pensée américaine contemporaine*, París, PUF.
- Ramoneda, Josep (1985), "L'experiència dels límits. Per una arqueologia de la postmodernitat", dins *Saber*, 3, 2ª època, Barcelona, pp. 184-192.
- Raulet, Gérard (1984a), "Modernes et postmodernes", dins G. Raulet (ed.) (1984), pp. 303-323.
- Raulet, Gérard (1984b), "Pour une archéologie de la postmodernité", dins G. Raulet (ed.) (1984), pp. 7-21.
- Raulet, Gérard (ed.) (1984), *Weimar ou l'explosion de la modernité*, París, Anthropos.
- Ricoeur, Paul (1987), "Individu et identité personnelle", dins P. Veyne i al. (1987).
- Robertson, Roland (1990), "After Nostalgia? Wilful Nostalgia and the Phases of Globalization", dins B.S. Turner (ed.), (1990), pp. 45-61.
- Rorty, Richard (1983), *La filosofía y el espejo de la naturaleza*, Madrid, Cátedra.
- Rorty, Richard (1986), "Méthode science sociale et espoir social", dins *Critique*, núm. 471-472, agost.setembre de 1986, pp. 873-897.
- Rorty, Richard (1988), "Habermas y Lyotard sobre la posmodernidad", dins A. Giddens i al. (1988), pp. 253-276.
- Rorty, Richard (1989), "Identité morale et autonomie privée", dins *Michel Foucault philosophe*, París, Seuil, pp. 385-394.
- Rorty, Richard (1991), "Solidarité ou objectivité?", dins J. Rajchman i C. West (eds.) (1991), pp. 61-82.

- Rorty, R.; Schneewind, J.B.; Skinner, Q. (1984), *La filosofia en la historia*, Barcelona, Paidós.
- Rosaldo, Michelle Z. (1979), "Moral/Analytic Dilemmas Posed by the Intersection of Feminism and Social Science", dins P. Rabinow i W.M. Sullivan (eds.), *Interpretative Social Science*, University of California, pp. 280-301.
- Rosaldo, Renato (1986), "From the Door of his Tent: the Fieldworker and the Inquisitor", dins Clifford i Marcus (eds.) (1986), pp. 77-97.
- Rose Markus, Hazel; Kitayama, Shinobu (1991), "Culture and the Self: Implication for Cognition, Emotion and Motivation", dins *Psychological Review*, vol. 28, núm. 2, pp. 224-253.
- Rose, Nikolas (1989), "Individualizing Psychology", dins J. Shotter i K. Gergen (eds.) (1989), pp. 119-132.
- Rose, Nikolas (1990a), "Psychology as a 'Social' Science", dins J. Shotter i I. Parker (eds.) (1990), pp. 103-116.
- Rose, Nikolas (1990b), *Governing the Soul. The Shaping of Private Self*, Londres, Routledge.
- Rosser, Sue V. (1989), "Feminism Scholarship in the Sciences: where are We Now and when Can We Expect a Theoretical Break Through?", dins N. Tuana (ed.) (1989), pp. 3-14.
- Rovatti, Pier Aldo (1986), "D'un lieu risqué du sujet", dins *Critique*, 471-472, pp. 918-924.
- Ruby, C. (1990), *Le champ de bataille post-moderne/néo-moderne*, L'Harmattan.
- Sagnol, Marc (1984), "Walter Benjamin entre une théorie de l'avant-garde et un archéologue de la modernité", dins G. Raulet (ed.), *Weimar ou l'explosions de la modernité*, París, Anthropos, pp. 241-254.
- Saltzman Chafetz, Janet (1989), "Gender Equality: Toward and Theory of Change", dins R.A. Wallace (ed.), *Feminism and Sociological Theory*, Londres, Sage Publications, pp. 135-160.
- Sampedro, Francisco (1989), "Gianni Vattimo: debilidad e ideología", dins *Cadernos a nosa terra de pensamento e cultura*, núm. 2, abril de 1989, pp. 16-17.

- Sampson, Edward E. (1989a), "The Deconstruction of the Self", dins J. Shotter i K.J. Gergen (eds.) (1989), pp. 1-19.
- Sampson, Edward E. (1989b), "A Critical Constructionism View of Psychology and Personhood", dins H.J. Stam, T. Rogers i K. Gergen (eds.) (1989), pp. 41-60.
- Sampson, E.E. (1990), "Social Psychology and Social Control", dins J. Shotter i I. Parker (eds.) (1990), pp. 117-126.
- Sánchez Torres, Ana (1989), *Epistemología feminista. Epistemología de la complejidad*, tesi doctoral, València, Universitat de València.
- Savater, Fernando (1988), *Ética como amor propio*, Madrid, Mondadori, 2ª ed. 1989.
- Savater, Fernando (1990), "El pensamiento ilustrado", dins G. Vattimo i al. (1990), pp. 111-130.
- Saverland, Karol (1984), "Walter Benjamin et l'anarchisme", dins G. Raulet (ed.) (1984), pp. 219-222.
- Sawicki, Jana (1988), "Feminism and the Power of Foucauldian Discourse", dins J. Arac (ed.) (1988), pp. 161-178.
- Scherpe, Klaus R. (1988), "Dramatización y des-dramatización de 'El Fin'; la conciencia apocalíptica de la modernidad y la postmodernidad", dins J. Picó (comp.) (1988), pp. 349-385.
- Schmid, Wilhem (1989), "Foucault: la forme de l'individu", dins *Magazine Littéraire*, núm. 264, abril de 1989, pp. 54-56.
- Schwartz, Shalom H. (1990), "Individualism-Collectivism. Critique and Proposed Refinements", dins *Journal of Cross-Cultural Psychology*, vol. 21, núm. 2, juny de 1990, pp. 139-157.
- Scott, Joan W. (1989), "Uguaglianza versus differenza", dins *Memoria*, núm. 25, 1, 1989, pp. 57-72.
- Secord, Paul F. (ed.) (1982), *Explaining Human Behaviour. Consciousness, Human Action and Social Structure*, Beverly Hills (California), Sage Publications.

- Segal, Naomi (1988), "Política sexual y vanguardia: de Apollinaire a Woolf", dins *Debats*, núm. 26, desembre de 1988, València.
- Seligman, Adam B. (1990), "Towards a Reinterpretation of Modernity in an Age of Postmodernity", dins B.S. Turner (ed.) (1990), pp. 117-134.
- Sennet Richard (1970), *Vida urbana e identidad personal (Los usos del desorden)*, Barcelona, Península, 1975.
- Seoane, Julio (1990), "Sociedad post-industrial y formas de participación política", dins J. Seoane (ed.) (1990), pp. 171-186.
- Seoane, Julio (ed.) (1990), *Psicología política de la sociedad contemporánea*, València, Promolibro.
- Seoane, Julio; Garzón, Adela (1990), "Ciencias sociales contemporáneas", dins J. Seoane (ed.) (1990), pp. 187-210.
- Shapiro, G. (ed.) (1990), *After the Future (Postmodern Times and Places)*.
- Shotter, John (1986), "A Sense of Place: Vico and the Social Production of Social Identities", dins *British Journal of Social Psychology*.
- Shotter, John (1989), "El papel de lo imaginario en la construcción de la vida social", dins T. Ibáñez (coor.) (1989), pp. 135-156.
- Shotter, John (1990), "Social Individuality versus Possessive Individualism: the Sounds of Silence", dins I. Parker i J. Shotter (eds.) (1990), pp. 155-169.
- Shotter, John, "Qué es un ser humano", dins *Metodología*, pp. 51-65.
- Shotter, John; Gergen, Kenneth J. (1989), *Texts of Identity*, Londres, Sage.
- Shotter, John; Parker, Ian (1990), *Deconstructing Social Psychology*, Londres, Routledge.
- Silverman, Hugh J.; Welton, Donn (eds.) (1988) *Postmodernism and Continental Philosophy*, Albany, State University New York Press.
- Simondon, Gilbert (1989), *L'individuation psychique et collective*, Aubier,
- Simons, W.H. (ed.) (1990), *The Rhetorical Turn*, Xicago, The University Press.
- Smart, Barry (1990), "Modernity, Postmodernity and the Present", dins B.S. Turner (ed.), *Theories of Modernity and Postmodernity*, Londres, Sage, pp. 14-30.

Smith, Dorothy E. (1987), *The Everyday Word as Problematic. A Feminist Sociology*, Boston, Northeastern University Press.

Sousa Ribeiro, Antonio (1988), "Modernismo e pósmodernismo -o ponto da situação", dins *Revista Crítica de Ciências Sociais*, núm. 24, març de 1988.

Spears, Russell (1989), Ressenya del llibre Billing, M.; i al. (1989), *Ideological Dilemmas: A Social Psychology of Everyday Thinking*, Londres, Sage, dins (la ressenya) *British Journal of Social Psychology*, 28, 1989, pp. 283-285.

Stam, H.J.; Rogers, T.; Gergen, K. (eds.) (1989), *Child Abuse and Neglect*, Londres, The Open University.

Stefano, Christine di (1990), "Dilemmas of Difference: Feminism, Modernity, and Postmodernism", dins L.J. Nicholson (ed.) (1990), pp. 63-82.

Stengers, Isabelle; Schlanger, Judith (1988), *Les concepts scientifiques. Invention et pouvoir*, París, La Découverte.

Stolcke, Verena (1987a), *The Individual between Culture and Nature*, no publicat.

Stolcke, Verena (1987b), "¿Qué revolución feminista en la enseñanza: 'estudios de la mujer' o 'integración curricular'?", dins *Papers. Revista de Sociologia*, pp. 33-41.

Stolcke, Verena (1988), "New Reproductive Technologies: the Old Guest for Fatherhood", dins *Reproductive and Genetic Engineering*, vol. I, núm. I, pp. 5-19.

Stringer, Peter (1990), "Prefacing Social Psychology: a Textbook Example", dins I. Parker i J. Shotter (eds.) (1990), pp. 17-32.

Stubbs, M. (1983), *Análisis del discurso*, Madrid, Alianza Editorial, 2ª ed. 1987.

Subirats, Eduardo (1988), *La cultura como espectáculo*, Madrid, Fondo de Cultura Económica.

Tapia, Claude (1988), "L'individuel et le social. La notion de 'sujet' de point de vue psychosociologique", dins E. Guibert-Sledziewski i J.L. Viellard (dirs.) (1988), pp. 181-188.

Taylor, Charles (1979), "Interpretation and the Sciences of Man", dins P. Rabinow i W.M. Sullivan (eds.) (1979), pp. 33-81.

Taylor, Charles (1985), "The person", dins M. Carrithers, S. Collins i S. Lukes (eds.) (1985), pp. 257-281.

Taylor, Charles (1989), *Sources of the Self. The Making of the Modern Identity*, Cambridge, Cambridge University Press.

Thiher, Allen (1984), *Words in Reflection (Modern Language Theory and Postmodern Fiction)*, Xicago-Londres, The University Chicago Press.

Toca, Antonio; i al. (sense any), *Más allá del posmoderno. Crítica a la arquitectura reciente*, Mèxic, Gustavo Gili.

Tono, José (1986), *La polémica de la posmodernidad*, Madrid, Ediciones Libertarias.

Torregrosa, J.R. (ed.) (1984), *Estudios básicos de Psicología social*, Barcelona, Hora.

Touraine, Alain (1988), "Modernité et spécificités culturelles", dins *Riss*, 118.

Tschumi, Bernard (1988), "De-, dis-, ex-", dins B. Kruger i Ph. Mariani (eds.) (1988), pp. 259-267.

Tuana, Nancy (ed.) (1989), *Feminism & Science*, Bloomington-Indianapolis, Indiana University Press.

Tucker, Marcia (1990), "Mechanisms of Exclusion and Relation: Identity", dins R. Ferguson, W. Olanda i al. (1990)

Turner, Bryan S. (1990), "Periodization and Politics in the Postmodern", dins B.S. Turner (ed.) (1990), pp. 1-13.

Turner, Bryan S. (ed.) (1990), *Theories of Modernity and Postmodernity*, Londres, Sage.

Urdanibia, Iñaki (1990), "Lo narrativo en la posmodernidad", dins G. Vatimo i al. (1990), pp. 41-76.

- Valverde, José M. (1989), *Vida y muerte de las ideas*, Barcelona, Ariel, 2ª ed. 1990.
- Vattimo, Gianni (1980), *Las aventuras de la diferencia. Pensar después de Nietzsche y Heidegger*, Barcelona, Península, 1986.
- Vattimo, Gianni (1985), *El fin de la modernidad. Nihilismo y hermenéutica en la cultura posmoderna*, Barcelona, Gedisa, 1986.
- Vattimo, Gianni (1988), "Au-delà de la matière et du texte", dans *Matière et philosophie. Architecture, science théorie*, Paris, Centre Georges Pompidou.
- Vattimo, Gianni (1990a), *La sociedad transparente*, Barcelona, Paidós.
- Vattimo, Gianni (1990b), "Postmodernidad: ¿una sociedad transparente?.", dans G. Vattimo i al. (1990), pp. 9-20.
- Vattimo, Gianni; Rovatti, Pier Aldo (1983), *El pensamiento débil*, Madrid, Cátedra, 1988.
- Vattimo, Gianni i al. (1990), *Entorno de la posmodernidad*, Barcelona, Anthropos.
- Védrine, Hélène (1982), *Les ruses de la raison*, Paris Payot.
- Venn, Couze (1984), *The Subject of Psychology*, dans J. Henriques i al. (1984), pp. 119-152.
- Verdú, Vicente (1989), "El vacío último", dans C. Castilla del Pino (ed.) (1989), pp. 173-179.
- Veyne, Paul (1989), "Foucault et le dépassement (ou achèvement) du nihilisme", dans *Michel Foucault philosophe*, Paris, Seuil, pp. 399-404.
- Veyne, Paul; i al. (1987), *Sur l'individu*, Paris, Seuil.
- Violi, Patrizia (1990), "Sujeto lingüístico y sujeto femenino", dans G. Colaizzi (ed.) (1990), pp. 127-141.
- Violi, Patrizia (1991), *El infinito singular*, Madrid, Cátedra.
- Virilio, Paul (1988a), *Estética de la desaparición*, Barcelona, Anagrama.
- Virilio, Paul (1988b), *La machine de vision*, Paris, Galilée.

Vucht Tijssen, Lieteke van (1990), "Women between Modernity and Postmodernity", dins B.S. Turner (ed.) (1990), pp. 147-163.

Wahl Rabine, Leslie (1989), "Una política de non-identitat", dins *Memoria*, núm. 25, 1, 1989, pp. 37-56.

Walkerdine, Valerie (1984), "Developmental Psychology and the Child-centred Pedagogy: the Insertion of Piaget into Early Education", dins J. Henriques i al. (1984), pp. 153-202.

Walkerdine, Hazel (1986), "Post-estructuralist Theory and Everyday Social Practices: the Family and the School", dins S. Wilkinson (ed.) (1986), pp. 57-76.

Wallace, Ruth A. (ed.) (1989), *Feminism and Sociological Theory*, Londres, Sage Publications.

Wallis, Brian (ed.) (1984), *Art After Modernism*, Nova York, The New Museum of Contemporary Art.

Waugh, Patricia (1989), *Feminism Fictions. Revisiting the Postmodern*, Londres, Routledge.

Weinstein, Deena; Weinstein, Michael A. (1990), "Simmel and the Theory of Postmodern Society", dins B.S. Turner (ed.) (1990), pp. 75-86.

Wellmer, Albrecht (1985), "On the Dialectic of Modernism and Postmodernism", dins *Praxis internacional*, vol. 4, núm. 4, gener de 1985. Traducció castellana a J. Picó (comp.) (1988), pp. 103-140.

Wellmer, Albrecht (1988), "Razón, utopía y dialéctica de la ilustración", dins A. Guidens i al. (1988), pp. 65-110.

West, Cornel (1986), "Ethics and Action in Fredric Jameson's Marxist Hermeneutics", dins J. Arac (ed.) (1986), pp. 123-144.

West, Cornel (1988), "Black Culture and Postmodernism", dins B. Kruger i Ph. Mariani (eds.) (1988), pp. 87-96.

West, Cornel (1991), "La politique du néo-pragmatisme américain", dins J. Rajchman i C. West (eds.) (1991), pp. 385-404.

Wetherell, Margaret (1986), "Linguistic Repertoires and Literary Criticism. New Directions for a Social Psychology of Gender", dins S. Wilkinson (ed.) (1986), pp. 77-95.

Widdicombe, Sue; Wooffitt, Rob (1990), "'Being' versus 'Doing' Punk: On Achieving Authenticity as a Member", dins *Journal of Language and Social Psychology*, vol. 9, núm. 4, 1990, pp. 257-277.

Wilkinson, Sue (ed.) (1986), *Feminist Social Psychology*, Open University Press.

Williams, Linda (1988), "A Jury of their Peers: Marlene Gorri's a Question of Silence", dins A. Kaplan (ed.) (1988), pp. 107-115.

Winch, Peter (1958), *Ciencia social y filosofía*, Buenos Aires, Amorrortu, 1971.

Winch, Peter (1972), *La idea de la ciencia social y su relación con la filosofía*, Buenos Aires, Amorrortu.

Windisch, Uli (1989), "Représentations sociales, sociologie et sociolinguistique. L'exemple du raisonnement et du parler quotidiens", dins D. Jodet (ed.) (1989), pp. 169-185.

Wittgenstein, Ludwig (1983), *Investigacions filosòfiques*, Barcelona, Laia.

Wolf, Mauro (1979), *Sociologías de la vida cotidiana*, Madrid, Cátedra, 1982.

Wolff, Janet (1990), "Postmodern Theory and Feminist Art Practice", dins R. Boyne i A. Rattansi (eds.) (1990), pp. 187-208.

Yeatman, Anna (1990), "A Feminism Theory of Social Differentiation", dins L.J. Nicholson (ed.) (1990), pp. 281-299.

Yonnet, Paul (1988), *Juegos, modas y masas*, Barcelona, Gedisa.

Young, Iris Marion (1987), "Imparcialidad y lo crítico público. Algunas implicaciones de las críticas feministas a la teoría moral y política", dins S. Benhabib i D. Cornell (eds.) (1987), pp. 89-118.

Young, Iris Marion (1990), "The Ideal of Community and the Politics of Difference", dins L.J. Nicholson (ed.) (1990), pp. 300-323.

ANNEX

INDEX

Entrevista I:	Master de Psicologia Ambiental
Entrevista II:	Doctorat Antropologia
Entrevista III:	Doctorat Psicologia social
Entrevista IV:	Doctorat Belles Arts
Entrevista V:	Doctorat Filosofia
Entrevista VI:	Doctorat Sociologia
Entrevista VII:	Doctorat Filologia
Entrevista VIII:	Doctorat Geografia

Entrevista I:

MASTER DE PSICOLOGÍA AMBIENTAL

Entrevista I

LLAVORS, A VEURE, ES TRACTA DE QUE PARLEU DE COM VEIEU L'HOME I LA DONA EN AQUESTS MOMENTS.

D1: A on, aquí? En general?

D2: No ens fas cap pregunta concreta?

NO...

D1: Així, en general.

SI,

D1: En general, a tot el món, a Espanya, a Catalunya, a Barcelona,..

BUENO, EN GENERAL O SOBRE, SI VOLEU PARLAR DE VOSALTRES MATEIXOS, TAMBÉ.

D1: ÉS que en general pot ser, pot ser...

H2: Hombre, yo me imagino que lo mejor es hablar en general. Hablar de la mujer en la India...

JA, ÉS QUE, EN GENERAL EL QUE VOL DIR ÉS PARLAR SOBRE...

D1: Ya, pero hablar de la mujer en Barcelona es seguro que es diferente de la mujer en Albacete.

H2: Eso sí!

H1: Començar a parlar, parlar de vivències pròpies, no?

EL QUE VOLGUEU, O SIGUI, LA IDEA ÉS AQUESTA: SOBRE L'INDIVIDU ACTUAL, COM SE'L VEU, LLAVORS, SI VOLEU PARLAR SOBRE L'HOME I LA DONA EN AQUESTS MOMENTS EN LA SOCIETAT, DONCS, TAN DIFERENTS S'ON UNA DONA DE BARCELONA A UNA D'ALBACETE COM DINS BARCELONA UNA D'UNA ALTRA. O BÉ ÉS EN GENERAL O SI VOLEU PARLAR DE COSES QUE VOSALTRES HAGIU VISCUT TAMBÉ.

D1: Exacte. Així que no, o sigui que no poses limits, vaja.

H2: Es bastísimo el tema, es bas/.

D2: I tant

H1: Exacte, és tant general, podem començar a parlar de la indumentària

D1: Ara ja es pot fumar

H1: Del vestit, de les modes, del pentinat,...

SI, PODEU FUMAR.

PERDONEU, PERO HAURIEU DE PARLAR UNA MICA FORT.

< sorolls >

H1: O sigui que fem d'entrevistadors nosaltres i podem anar preguntant coses.

ES TRACTA DE PARLAR ENTRE VOSALTRES

H1: Sí

US PODEU TALLAR, PODEU PREGUNTAR..., SEMPRE PENSEU QUE COM QUE S'ESTA ENREGISTRANT HEU D'ANAR AMB UNA MICA DE COMPTE, PARLEU CLAR I DEIXEU ACABAR.

H1: Ah, però ens podem demanar opinions els uns als altres. És que això és fonamental, fer d'entrevistadors.

H2: Vale, haz de entrevistador.

NO ES FER D'ENTREVISTADOR SINO PARLAR SOBRE UN TEMA

H1: Ah, llavors treiem un tema, el que sigui relacionat amb l'home i la dona, i a partir d'aquí comencem a evolucionar.

O SIGUI POT SER A NIVELL DE LA SEVA RELACIO ENTRE ELLS, DEL SEU LLOC EN LA SOCIETAT,ETC.

H1: Yo lo que veo, por ejemplo, es que el lugar de la mujer en la sociedad, a mi por lo menos, nos está favoreciendo mucho a los hombres, porque hay que tener en cuenta que hoy en día la mujer, casi toda la gente joven trabaja fuera, o sea, aporta un dinero en casa y aparte hay toda una cultura, sobre ella, de trabajar en casa, o sea, yo en mi caso, yo con mi mujer, los dos trabajamos y la faena de casa, pues, es lo que dice ella "si, si, tu me ayudas con la faena de casa, pero casi siempre la hago yo". Yo prefiero ayudar y no es ella la que me ayuda a mi en la faena de casa. Y la faena que era naturalmente del hombre, que era la de traer el dinero a casa, pues ella la comparte a partes iguales prácticamente, o sea, yo creo que con todo el tema de la liberación de la mujer los que estamos saliendo más beneficiados hemos sido nosotros y estoy muy contento.

D1: Pero algo va cambiando ¿no?, cada vez se va introduciendo más esto de partir las... el trabajo/.

H2: /Si, bueno, pero/.

D3: /Si, pero hay como la plabra de eso, de ayudar, "tu me ayudas a mi.../.

H2: /Exacto. Yo, eso es lo que veo ¿no? La mujer es la que hace la faena, aunque no queramos, pero bueno, aunque no queramos (), pero vaya es una comunidad, pero nosotros somos los que la ayudamos en realidad.

H3: Bueno, culturalmente el hombre no ha utilizado ese rol, culturalmente el hombre, él nunca ha hecho las tareas de la casa y en este proceso pasa lo mismo. Poco a poco uno va colaborando más.

H2: Si, si que/.

H3: /Yo soy colombiano, llevo tres meses acá, o sea que tengo una concepción posiblemente distinta/.

H1: /¿Por qué distinta, por qué?

D1: ()

H3: Culturalmente, hay algunas diferencias. En Colombia este proceso todavía no era... A ver, no tanto entre las relaciones laborales, en las que hay todavía mucho machismo, más que acá, y la mujer todavía no tiene un rol laboral muy fuerte, en según que casos, y bueno la cultura es diferente.

H1: De todas maneras no nos engañemos porque esto, esta evolución que aquí contamos se da en según que sitios, porque en otros sitios de España no se da. Esta posición de machista que comentas continua sienso así, no ha cambiado. Eso se da en algunos sitios donde la emancipación de las mujeres se ha

desarrollado por motivos culturales y nada más. En España también se da el hecho este, quiero decir, de mucha más opresión, en este sentido, a la mujer, porque además también está asumido culturalmente, muchas veces por ellas.

H3: Si, si, por ellas, también lo veo.

H2: Yo, por ejemplo, conozco un albañil que, bueno, el hombre, estuvo un día en su casa, me comentaba la mujer, me comentaba que antes de casarse trabajaba y como era albañil, bueno, su marido dice que su nivel de vida, eso me dijo ¿no?, su nivel de vida aumenta si "tu te quedas en casa". Claro, llega a casa, tiene la comida hecha, lo tiene todo hecho. Claro, la mujer prefiere quedarse en casa y eso, hombre, de cara a la mujer lo veo bastante mal o sea. Ella depende, ella está allí para que el nivel de vida de su marido suba, suba. Es un poco fuerte.

H1: También dependerá de la propia personalidad de la mujer.

H2: Claro, a ella, a ella le interesa/·

H1: ./ () Este trabajo, bueno, lo entiendo como trabajo, como trabajo cualquiera.

H2: Si, si/· trabajo/·

H1: Y que, por tanto, le apetezca cuidar la casa, de los niños o de mil cosas así, es decir, que esto es muy aleatorio, dependerá también de la propia personalidad de la persona en cuestión.

H2: Si, si.

H3: Yo creo que hay un poco de engaño. Yo creo que en esto hay un poco de engaño cultural y es lo siguiente: o sea, la mujer en la casa controla una serie de labores, cuando la mujer cocinaba, cuidaba los niños, todo esto, aquel núcleo familiar era más cerrado que todas estas labores se empezaron a reemplazar por estamentos públicos para cuidar niños y tenerlos, en los niveles más bajos, en los jardines de infancia, toda la escolaridad donde se pierde el núcleo familiar, donde ya se pierde, bueno, toda la comida son prelistos, mientras menos cueste, se abre el mercado, la tecnología, incluso, por ejemplo...

H2: A la hora de lavar, antes tenían que ir al lavadero, echaban muchas horas, ¿no?

H3: Si, bueno, todas estas cosas, pero si considero que para la familia puede ser un poco negativo el hecho que para la mujer trabajé y que, realmente, la mujer pueda ahorrar en ciertas cosas, por ejemplo en alimentación: todos los prelistos son más costosos que habría que ver tanto se compensa eso. No estoy

en contra que la mujer adopte roles en que trabaje, que se desarrolle profesionalmente, pero es una inquietud que tengo, o sea no soy antifeminista, ni mucho menos, por decirlo.

D1: Hombre, era más beneficioso para el marido y los hijos, pero para la propia mujer no, porque si te falla, si fallaba, antes si fallaba esto fallaba todo ¿Qué hacías? Hay mujeres de cincuenta o sesenta años, pues, que a lo mejor no soportan a su marido, los hijos ya hacen su vida, pero ¿Qué van a hacer si toda la vida han estado dependiendo del marido? pues/.

H3: /Pues..., exclusivamente/.

D1: /¿Qué van a hacer ahora?

H3: Yo conozco casos patéticos de esto.

H1: Pero, evidentemente, porque esto viene en función de la propia cultura y de la evolución.

D1: De todas formas, yo también pienso que las grandes fomentadoras del machismo son las mujeres.

H3: Claro, claro, de todas formas yo pienso que () /.

D1: /Que si ha habido machismos es porque las mujeres lo han permitido/.

H3: /Debe tener la posibilidad de ser independiente/.

D1: /Claro/.

H3: /Bien puede enviudar, bien puede liarse con un marido absurdo y que se lleguen a unas relaciones extrañas... Pero, si es una cosa que se pierde con el trabajo de la mujer.

H2: Yo, hoy en día, lo único que veo es que una mujer que esté..., no es normal hoy en día tener cuatro o cinco hijos. Pocas familias jóvenes tienen cuatro o cinco hijos. Yo creo que una mujer que se quede en casa trabajando, hoy en día, yo pienso que es un trabajo más cómodo que el trabajar fuera, porque, porque por mucho que se diga de las ocho horas, no es muy fácil echar muchísimo más de ocho. En las empresas, sobretudo ssi estas trabajando en empresas privadas, echas un montón de horas, tienes que aguantar mucho más, una persona que trabaja fuera tiene que aguantar mucho más que una que esté en casa. Bueno, si estás en tu casa, tienes otros problemas, tienes otros agobios ¿no?, pero, hoy en día, pienso que es más cómodo el trabajo en casa.

Si solo, o sea, una mujer que solo se dedique a trabajar en casa, que tenga un par de críos, tiene mucho más tiempo libre que un hombre y tampoco lo veo justo/· <Tos> / Esa es la verdad.

D1: Pero tampoco tiene un sueldo, ni seguro de desempleo, ni Seguridad Social...

H2: No, no, por eso una de las cosas que estoy a favor es que la mujer salga, que se independice, y otra de las que estoy a favor es que los hombres, en vez de ayudar, llegue un momento que vayamos a medias, vaya, yo lo veo muy positivo.

H1: Prácticamente, hablando podrías hacer una división de trabajos, es decir, o sea, ¿cual es el trabajo admitido a la mujer, en el caso que admita este trabajo? Es decir, pues, "mis labores", por decirlo como se dice. Bien, este trabajo tiene logicamente una remuneración, tendría que tener () y cualquier marido o la persona o compañero, llámalo como quieras, tiene una remuneración en otro trabajo en función de que este señor trabaje bien, corbará mejor, peor o regular, será respetado en el fondo, en función que esta señora o compañera trabaje mejor o peor, sera respetada y en función de este respeto mútuo es tal vez cuando funcionen mejor las cosas, incluso sin vínculos legales que les unan, sino simplemente vínculos sentimentales. No tiene porque ser más digno este trabajo que el otro.

H2: No, no, yo no veo.../·

H1: /Ni menos digno, ni que a uno le sobren menos horas que a otro.

D1: Es que esto es utópico.

H1: Posiblemente, posiblemente, posiblemente, yo diría que el trabajo, el trabajo del hogar es más esclavo todavía que el trabajo de fuera, tiene muchas más horas de duración.

D2: Claro, porque dura, dura, todo el día.

H1: Porque a las dos o tres de la mañana darle el biberón al niño, eso, uno no va a las tres de la mañana a picar a máquina, por tanto...

H2: Depende, esto también depende de la situación.

H1: Yo creo que a la vez presenta un problema de respetos mútuos, de respeto mútuo en el sentido de psicología, o sea, yo respeto las áreas de intervención, de esto, donde acaba mi libertad, donde empieza la de la compañera, la otra compañera ¿no?. En función de esto, tal vez estos tres temas no se presentarían, digo yo, lo que pasa es que tal vez la cultura no está en esos

niveles o está llegando a esos niveles y por esto se producen estos desfases actuales. Lo que si es cierto es que hay una historia brutal de cultura que conduce a unos hechos que son los que se están dando o se dan y donde hay una cierta... llámale emancipación de la mujer. Hay muchas mujeres que, por ejemplo, antes también estaban emancipadas y las puedes llamar de muchas cosas distintas a las que las llaman ahora.

H2: Eso también que tu comentabas del reconocimiento del trabajo de una mujer, considero que a una mujer se le reconoce un sitio muy pequeño, se le reconoce en su familia. En cambio, el trabajo de un hombre, quieras o no, cuando está en su empresa tiene mucha más amplitud, tiene mucha más./.

H1:./ Pero no es la importancia de la cantidad sino de la calidad, del hecho en sí, no la cantidad y no que a mí me conozcan muchas más personas, eso...

H2: Bueno, pero... si, si, esto estaría bien... pero yo creo también que habría que hablarlo.

D1: Pero ¿quién se lo reconocería? ¿La familia? Y nadie más y cuando la familia falla, no tiene...

H2: Exacto ¿Qué pasa cuando te haces vieja, no tienes una pensión, por ejemplo, y tu marido la tiene?

H1: Bueno, es que yo parto de la base que este trabajo tendría que estar reconocido.

D1: ¿Retribuido por quién?

H1: Por este, entre, por este clan, llámale familia o lo que quieras llamarle. Es decir, ahí existen dos trabajos, hay dos núcleos de trabajo y son trabajos teóricamente en esta sociedad, en esta sociedad actual, y aportan unos ingresos, esos ingresos tienen que, vamos a decir, ir a una caja comunal donde se reparte después el dinero, el sobrante, en función de los trabajos que se desarrollan, "a ti te tocan cinco y a mí me tocan cinco".

H3: Había unas propuestas en Colombia de a las amas de casa inscribirlas en la Seguridad Social y de por ley, yo que se la forma de hacerlo, y el esposo le diera un sueldo.

H2: O sea, lo que se está buscando es que la mujer tenga Seguridad Social y un sueldo. Es que ahora esto es importante, yo lo considero...

H3: () que el marido le de una cantidad.

D1: No, pero esto no es operativo.

H3: No, no es operativo, pero...

LLAVORS, ¿FARIEU UNA DIFERENCIA ENTRE EL TREBALL QUE S'ADJUDICARIA A LA DONA I EL TIPUS DE TREBALL SE S'ADJUDICARIA A L'HOME?

H1: No.

H3: No.

H2: Yo lo que estoy de acuerdo, bueno, yo... mi opinión sería que todos tendrían que trabajar, pero que todos tendrían que trajar fuera y en casa, esta es mi opinión, y que, bueno, ni tengo hijos ni nada de eso, claro. Me imagino que tener..., hay una compañera mía que acabo la carrera de veterinaria hace pocom, tiene un crío que les nació hace nada, poco antes de montar un una clínica, y la mujer se metió, montó una clínica, el marido está trabajando fuera, aunque no es una manera de trabajar () su vida, pero vaya, yo pienso que, hoy en día, todo el mundo tendría que trabajar, no tendríamos que tener esta diferencia, además es mucho más cómodo.

D1: Hoy en día y siempre. Se tendría que haber hecho siempre.

H2: Antes pienso que no.

D1: ¿Por qué no?

H2: Antes lo veo muy difícil, antes la faena de casa era mucho más costosa. Por ejemplo, una mujer vivía en un pueblo y tenía que ir casi, casi, al campo a sacarse las verduras, que tenía que ir a lavar al lavadero con el clásico carretillo/.

H1: /La estructura social no lo ha entendido, pero se podía haber tomado así. Otra serie de consideraciones, lo que tu estás comentando me parece lógico, es decir, trabajar todos en todo, porque habrá otra señora u otro señor que

haga estos trabajos domésticos, como el de la limpieza, independientemente de la pareja y a ese señor se le pagará, por decir algo.

D1: Pero ¿quién?

H2: De todas formas/

H1: /La pareja le pagará a este señor, a otro elemento que va a limpiar, para decir algo, para hacer este trabajo, el que sea, ese es un problema de estructura social, quiero decir, ahora tienes esto ¿ahora la tendencia qual es? Pues no lo se. Evidentemente, como hay una tecnología cada vez más avanzada que antes, pues eso, se puede () el problema que tiene la mujer es que como vaya a buscar trabajo con un niño enseguida le ponen problemas.

D2: Claro.

H2: Claro, y sin niño también.

PERO ¿REDUIRIEU LA DIFERENCIA HOME-DONA, PEL QUE ESTEU PARLANT, NOMES A LA QÛESTIO DEL TREBALL?

H1: No.

H3: Yo lo que veo, pese a que la mujer ha entrado, bueno, en el mercado laboral, todavía los roles que ocupa dentro del mercado laboral también son distintos a los que ocupa el hombre. Hay carreras que parece que se les facilitan más que al hombre. Para muestra los que estamos acá: tres arquitectos y cuatro psicólogas.

D3: Jo tinc amigues arquitectes, eh?

H3: no, quiero decir..., pero...

H2: El tiene razón.

D1: Lo que pasa es que si tu miras la población universitaria, al menos la de Barcelona, es, o la de Catalunya, es mucho más alto el porcentaje de mujeres que el de hombres.

H1: En este momento sí.

H3: En este momento.

D1: Sí, entonces../.

H1:./ En mi época no.

D1: Bueno, ya, pero en este momento sí.

H3: ¿Representativamente más alto?

D1: Entonces hay facultades en las que solo hay mujeres y hay facultades en las que hay el 50%: la de Arquitectura, por ejemplo, es una de ellas.

H2: no, 50% no.

D1: Pues parecido. ¿Qué es? ¿Cuanto es?

H2: En el Vallés hay mucho más. Bastante más hombres. Por lo menos en la promoción que hice yo, que la terminé el año pasado. Mira, de los que acabamos /.

D1: ./Pero es la tendencia que va variando, va..., aumenta el porcentaje de mujeres y el de hombres no se, va quedando igual. Derecho, por ejemplo, hay/.

H2: ./Más mujeres que hombres/.

D3: Carreras como Telecomunicaciones y cosas así.

A PART D'AIXO, ¿HI HA D'ALTRES COSES QUE SE US OCORREIXEN SOBRE L'HOME I LA DONA, EN AQUESTS MOMENTS?

D3: És que jo penso que hi ha moltes diferències entre les dones de Barcelona, per exemple, i les de la resta del món anava a dir, però no les de la resta del món, sinó, vull dir, jo no sé, treballa en un poble que està a 18 km de casa meva i allò és l'Edat Mitjana, en aquest sentit. Vull dir, allà, jo tinc una amiga allà i, no sé, els problemes que té perquè és d'allà; la família del seu marit és d'allà i són uns "maxistes", però bueno, i ella pues no ho és, ella és una noia que ha estudiat i clar, s'ha mogut en altres ambients i bueno i té discussions

d'aquestes constants, del "maxisme", amb total la família i tot el barri, tot el poble és així.

H2: A mmm una...lo que si me ha chocado mucho es el papel de objeto, no? Sólo ver anuncios...para anunciar un yogurt, veinte mujeres desnudas, para anunciar un coche más mujeres/.

D2:./Pero también ahora se esta poniendo lo del hombre también, yo creo/.

D1:Sí

H1 i H2: Sí, sí.

D1: Yo esto no lo veo tanto ()

D2: Y lo de los bebés! Ahora todo el mundo es objeto.

D1: Es verdad, si tu anunciass una papilla cogeras un bebé guapo.

H2: Si, pero si anuncias un coche pues cogeras una mujeer guapa, no un tio que/.

H1:./Yo te lo enfoco desde otro punto, el que en el fondo, siempre estamos en este contexto, este, el que compra, en el fondo el que compra el objeto este, el tal coche, el que sale anunciado por la señorita, es el marido o es el compañero.

D1: Bueno...Pero podría/.

H1:./ En el fondo el que decide, entonces tal vez el anuncio esta dirigido, esto ya es un problema de psicologia de campaña publicitaria, esta dirigido al señor.

D1: O lo decide la mujer esto.

D2:Pero a lla mujer tambiénn le encanta ver mujeres bonitas y verlas en las revistas Vogue y lo que sea, siempre es la mujer que quiere,...

H2: Existen otros factores , otro tipo de factores publicitarios que hacen que los anuncios sean de este tipo más que , no sé...

D1: El yogurt usa mujeres bonitas porque son desnatados supongo.

H1: A nivell fisiològic ().

D1: Has de estar estupenda.

()

A NIVELL DE VALORS, OBJECTIUS,...

H1: De valors? En general? () així "a bote pronto" em sembla que els mateixos valors pot tenir la senyora i iguals, No deixen de ser éssers humans, vull dir són semblants, poden tenir els mateixos valors espirituals, col·lectius, de lo que sigui, un de l'altre, això sí que no veig..

D1: Jo penso que les dones en aquests moments els superen i de llarg, al menys aquí.

H1: Els superen?

AQUI, ON VOLS DIR?

D1: Aquí en Barcelona, en Madrid, San Sebastian, ciudades así.

H2: Pero, pero, como..

EN QUIN SENTIT?

D1: Superen, los superan porque creo que, a ver, antes habia la ..., no sé, el lastre de que las mujeres eran más tontas que los hombres, cosa que se ha demostrado sobradamente que no es verdad, y de alguna forma, a las mujeres, esto les era muy cómodo, esto de que son tontas y por lo tanto "no pienso y como no pienso, no me esfuerzo" y, por lo tanto, como ahora esto no pasa, pues, las mujeres tienen un componente de sensibilidad que los hombres no tienen. Entonces, la inteligencia más la sensibilidad abulta más que la inteligencia sola.

H2: ¿Sensibilidad?

D1: Yo pienso que les superan las mujeres en general. Si lo miráramos a peso, si esto se pudiera mirar a peso...

H2: Pero esta sensibilidad ¿qué quieres decir con sensibilidad?

D1: Bueno, emocional, emocional o sensible ya sea por cultura. Supongo que es por cultura, también, porque ¿no? el hombre lo tiene, es una parte como atrofiada.

H1: Y esto no puede ser sólo una parte del territorio explotado, es decir, puede que existan hombres que tengan tanta o más sensibilidad que mujeres y al revés!

D1: Sí, pero están tan acostumbrados a controlarlo que está como atrofiado ¿no?

H2: ¿Somos los duros, no?

D1: Exacto.

H2: Eso es muy relativo.

D1: Es muy duro y uno se ha de hacer el duro porque sino queda muy mal.

H1: Hay señoras muy duras también.

<Ríalles.>

D1: Mucho, es verdad, es verdad.

H1: ( )Ahora que los porcentajes por el hecho cultural están más sensibilizadas las señoras.

D2: Pero hay ma's poetas hombre, hay más pintores hombres.

H1: Esto es un problema de oportunidades/.

D2: Claro.

H1: de oportunitades.

D1: y de promociones.

H1: Pero también hay bailarinas y tal, pintoras, también hay (9 es un problema de oportunidades, creo yo, es el tema del acceso a la cultura, la ha tenido desde siempre, generacionalmente más fácil el hombre que la mujer. Ahora empieza, empieza, porque no nos engañemos, esto es empezar, y en núcleos como decíamos, estamos apuntando constantemente, núcleos muy determinados.

D1: Sí, porque por desgracia la mayoría de la población en España, parece mentira, ¿eh? pero, la mayoría de la población sigue siendo bastante machista y bastante cómoda por parte de las mujeres, y bastante no sé...

H2: Bastante, pero para tí ¿el machismo es comodidad de la mujer?

D1: No sólo es eso, claro. A veces a las mujeres no han podido hacer otra cosa y además, pero además, pienso que sí que hay bastante componente de comodidad.

D3: Però això no seria més que un problema econòmic, més que res, o del problema on es troba la persona.

D1: Sí, sí, el nivell cultural, és que és el nivell cultural i va unit a l'econòmic.

CREIEU QUE NO HI HA MASCLISME EN UN NIVELL CULTURAL...

D1: Com més alt és el nivell cultural menys "matxisme" hi ha, jo crec, vaja, n'estic convençuda, i com més alt és el nivell socio-econòmic també menys "matxisme" hi ha, no? Hi esteu d'acord? En els barris més pobres hi ha més "matxisme" que en barris més rics igual que /.

H1: ./Jo crec que és un problema més quasi personal, és a dir, que això en aquest cas es produeixi és possible, però també crec que també en un barri pobre pot haver-hi... /.

D1: ./Pot haver-hi.../.

H1: ./Pot haver-hi, però/.

D1: ./Pot haver-hi, però predomina/.

H1: ./És un índex a tenir en compte perquè potser és una manera, hi ha inquietuds allà, han sigut, bueno, dones obreres, que han sigut inquietes () n'està impregnada la història i s'han (), hi han tingut els mateixos nivells.

D3: Es que también depende de /.

D1: ./Sí, però yo hablo en general /.

D3: ./De quan cerrado o abierto es el grupo, sobretudo, ¿no?

D1: Evidentemente el grupo domina mucho, es decir, el clan está dominando, lo que dice el jefe del clan es el que realmente, el jefe, la jefa, es el que domina evidentemente, y eso es la dirección, por lo tanto, supongo que en masas, en barrios, en poblaciones, la trayectoria general domina mucho, esto está claro, es una forma de comportamiento social.

D1: Además, es que en niveles socio-económicos bajos, muy bajos, lo que pasa es que la mujer trabaja, trabaja en una fábrica y es que, además, es esclava del marido y de los hijos cuando llega a casa, esto es lo más grave de todo, porque la mayoría de casos de estos, pues yo conozco familias donde la mujer trabaja igual que el hombre o más: peor el hombre no se levanta ni a buscar un tenedor, ¿eh?

<Assentiment general>

D1: Me parece esto francamente penoso.

H2: Yo lo que pasa, lo que tu dices: tu dices que el machismo (), a mi la impresión que me da que hay machismo en general tanto de pobres y ricos, pero la mujer rica entre comillas tiene otra condición, hace otro papel, pero que no deja de ser también como un papel establecido, ¿no? que en definitiva el machismo, es decir, bueno, "tú tienes este papel" que es el que ha venido haciendo que la mujer incluso cuando se pone a trabajar en casa y fuera. En cambio la mujer rica, pues bueno, tienen un papel de mujer rica también, también hay un machismo en la mujer rica, pero /.

D3: ./Pero lo que pasa...

H2: ./lo que pasa que esto está...

D3: Esta tiene una buena educación, puede, es eso, si tienes más exposición al mundo, de conocer, otra gente, conocer, pues comparas y tienes, como, tienes.

D3: Claro, más expectativas, más posibilidades de hacer lo que quieras, más...¿no?

H1: Tristemente estamos llegando a la solución que cuando hay liberación económica por ambas partes es más fácil que la cosa funcione mejor.

D1: Sí.

D3: Claro, claro.

H1: Tristemente, digo, ¿eh?

D1: ¿Porqué tristemente?

H1: Porque no debería ser así.

H3: El problema es que cuando hay /.

D1: ./Pero es que cuando hay liberación económica /.

H3: ./la mujer es dependiente económicamente.

H1: Bueno.

H3: Pues eso es la clave para acabar con el machismo: que la mujer no sea dependiente económicamente del hombre.

H1: Bueno.

H3: Así trabaje de ama de casa, que si algún día no quiere dice: "Adiós me voy con los niños y trabajo en esto" que lo pueda hacer.

H2: Yo lo que pienso es que si luego viene ya es un problema cultural, hay un problema cultural aquí /.

D1: ./otra cosa es lo que decías tú antes, en los ambientes socio-económicos más altos y culturalmente más altos, aunque la mujer no trabaje, no esté independizada económicamente, dependa del marido económicamente pero es considerada mucho mejor, o sea, mucho más, a ver, está mucho mejor considerada y hay mucho menos machismo que en los barrios humildes.

H3: Bueno yo creo que sí, bueno, ...

D1: Pero esto, al menos, esto aquí pasa, o sea aunque la gente de nivel, que el marido gana mucho dinero y la mujer por lo que sea no trabaja, pero es considerada de una forma que no es considerada en los barrios humildes, como persona y como... y el machismo de, bueno, "la mujer en casa y con la pata quebrada" es más en barrios humildes que no barrios /.

H2: ./Sí, sí.

D1: Quizás no será independiente económicamente pero es independiente en todo lo demás. Tiene una idea de hacer lo que le da la gana y todo lo demás. En cambio las mujeres humildes no: "O si mi marido me deja" o "si mi marido no me deja" o "si mi hijo..." o tal o cual.

TOT AIXO COM HO LLIGARIEU A NIVELL DELS VALORS O OBJECTIUS QUE ES PODEN TENIR A LA VIDA, PER DIR-HO D'ALGUNA MANERA, PER EXEMPLE EN LA DEDICACIO A UN MATEIX, ...

D1: Però això ho dius en quin sentit?

DONCS EN AQUESTS MOMENTS, ARA ESTAVEM PARLANT SOBRE L'HOME I LA DONA, LLAVORS SERIA...

H1: Estas parlant d'una llista d'importancia de temes
D'IMPORTANCIA?

H1: De temes és a dir...

DE TEMES, SI HI HAURIA TEMABÉ LA QUESTIO DE LA RELACIO AMB UN MATEIX, NÓ? A PART DE LA RELACIO AMB EL M'ON DEL TREBALL QUE HEM PARLAT I DE LA RELACIO ENTRE ELLS DOS...

H1: O sigui estem parlant d'una escala de valors, de de persones...

A VEURE, DE COM VEIEU A L'INDIVIDU, HOME, DONA, DE QUINS VALORS TE, QUINS OPROJECTIUS, QUINA DEDICACIO CAP A ELL MATEIX EN AQUESTS MOMENTS, COM HO DEFINIRIEU...

H1: ÉS a dir, és a dir, quan dius cada un, vols dir, cada persona, a verue, un, cada persona,..cada persona, la persona, tenen perquè es fan durant la vida, una escala de valors, una escala de valors en el sentit de dir, bueno, lo que jo entenc per moral, lo que jo entenc oper moral, lo que jo sé... vull en aquesta vida aconseguir, a nivell econòmic, a nivell professional, etc etc. T'estas referint a això? o et refereixes a un altre tema? És a dir, cada eprsona té una escal de valors que s'ha forjat ell mateix o i en funció d'això pot dins... les persones, en aquest cas particular home-dona, tenen diferents escales de valors,

US HO PREGUNTO PER SI AIXO US FA PARLAR DE/.

H1:./Home, jo,home, des del meu punt de vista, tractant com a persona, com a ésser humà, torno a insistir les escales de valor poden ser múltiples i variades segons la personalitat de cadda un del... i en funció de les seves apetències i

tant pot tindre un tipus de, tant pot tindre ...home-dona com un home aquesta escala de valors.

TU HO ENTENDRIES COM A QÜESTIÓ MORAL?

H1: Moral o no moral..

COM MORAL QUE GUIA

H1: Com una mena d'escala de valors de dir, bueno () de ser més moral o de tenir consciència moral que no consciència econòmica. No sé si m'explico, vull dir que... a nivell d'aquest tipus, qualsevol ésser humà pot tenir tots els nivells de pautes de conductes d'escala de valors i tant si és home com dona , torno a insistir, és a dir, jo puc tenir uns requeriments professionals i ella pot tenir els mateixos requeriments professionals, serveixen aquestes apetències professionals és a dir, jo vull guanyar molts diners

PERO JO DEIA EN GENERAL, QUINS EREN ELS VALORS QUE ACTUALMENT PREDOMINEN

H1: que predominen

PER EXEMPLE A NIVELL IDEOLÒGIC, O POLITIC, O LO QUE SIGUI, O COM DEIA ABANS LA DEDICACIÓ A UN MATEIX, ETC..

D1: Jo penso que predomina l'absència de valors, en general.

ABSENCIA DE VALORS... POTS EXPLICAR

D1: L'absència de valors, en general. Predomina el desencant./

H1: ./o predomina la no l'absència de valors, sinó el valor de la millor qualitat de vida o el millor viure. És a dir, jo crec que qualsevol d'aquí el que volem nosaltres és viure bé.

D1: O sigui un mateix?

H1: Ara () un mateix, per viure un mateix bé.

D1: Un mateix.

H3: Yo entiendo por valores las cosas que una eprsona considera que es valioso. El sistema de valores lo que tu puedes llamar l'ausència de valors, es que son una serie de valors...

H2: Muy poco personales

H3: Muy poco personales, totalmente influenciados por la sociedad de consumo.

D3: Yo creo que ahora como que/.

H3:/ Eso es cierto pero yo creo que a nivel () si hay valores y hay algunas diferencias entre el sistema de valores que pueda tener la mujer y el hombre, tu lo sabras más que yo..

D1: ¿Yo lo sabré? Yo lo puedo saber desde mi punto de vista pero/.

H3: ./Cuando tu decias que la mujer tenia sensibilidad, eso son valores, más sensibilidad que el hombre.

D1: No es un valor

D3: Pero tu hablas de/.

H3:/le doy importancia a tener sensibilidad. Para ella es valioso. Tu no haces nada si no es valioso.

D1: Yo me referia al decir sensibilidad, al aspecto emocional del ser humano, no.. a ver que entiendes tu por sensibilidad, no es un valor la sensibilidad.

H3: No?

D1: No. Es una característica de las personas

H3: No..

H2: Es algo que se puede valorar

H3: Pero yo parto de la base de que tu no haces nada gratuito todo lo que haces tu lo valoras.

D1: ¿Todo lo que hago lo valoro? Todo lo que hago lo valoro

H3: Pues lo haces porque quieres, si no quieres..

D1: No, no esto no es así. No todo lo que hago, o uno hace lo valora, vaya.

H3: Bueno, uno comete errores, pero cuando los esta haciendo cree que eso es valido

D1: Pero se hacen muchas cosas que no se valoran ¿no? A ver, yo cuando vengo aquí pues tengo que aguantar el tráfico te aseguro que no lo valoro. Lo hago porque no tengo más remedio.

H1: Pero la voluntad...

H3: ¿Tu quieres venir acá?

A VEURE, ERA MÉS EN EL SENTIT DE COM DEFINIRIEU A L'HOME I ALA DONA, ARA...EN EL SENTIT QUE DELA, ACTUALMENT

H3: Ahora, para mí, la diferencia de sistema de valores que puede tener la mujer del hombre, claro que eso tiene muchas variaciones culturales, tal vez estamos...

H1: Pero tu crees que hay diferencias en la escala de valores? Para un hombre y una mujer, según sea el tipo una mujer o hombre...

H2: Yo creo que aquí...

H3: Sería globalizarlo y sería muy difícil globalizar porque hay muchas diferencias de acuerdo a los estratos económicos, yo pienso que en unos estratos medios o altos son muy parejos()mujer sus escalas de valores, pero cuando nos remitimos a casos ya más aislados, mucho más pequeños omás pobres, muchos suceden esos hechos de machismo donde realmente el hombre tiene un sistema de valores distinto del de la mujer

H1: Pero, abstractamente, esta cultura, esta sociedad nos ha dado una escala de valores. Hoy por hoy prima la economista, es decir, el dinero: ganas más, vales más, pero antiguamente no era así.

D1:()

H1:No, exacto. Yo entiendo que hay ahí una cultura que ha ofrecido una escala de valores que están ahí, a los cuales el ser humano accede, mujer o hombre, es igual, pero puede acceder a esa escala para,... lo ha vivido porque es la sociedad misma donde ha nacido que se lo brinda. Cualquier oportunidad, , cualquier () colectivamente tiene eso y individualmente puede acceder, según su carácter especial a esa escala de valores, las pondrá, primero uno lo pondra, la escala de valores, no sé, el uno lo pondra en el tres, tu lo pondras en el tres, yo lo pondre en el uno, ()ella lo pondra en el uno, no se, y a veces coincidiremos y sera el uno, el dos, y coincidiremos. hay una escala de valores que vendra en función de la cultura, la religions, del etc, etc. El señor que ha vivido ebn un mundo religioso pues tendra una escala en su priemr termino sera la religiosidad, el otro que ha vivido en un mundo financiero por decir ejemplos absurdos, y tal vez tontos, pues tendra como meta el

PERO PER VOSALTRES QUINS US SEMBLA QUE SON ELS VALORS QUE ACTUALMENT IMPEREN

H1: Actualment

D1: Que imperen?

H1: Que imperen en aquests moments?

D3: Pues el dinero ¿no? el dinero

D1: Quizás si uno impera es ese.

H3: Todo lo que se pueda comprar con dinero, una casa, un coche bonito, un buen viaje, un buen... todo lo que se pueda...

PERQUE SOBRE AIXO ALTRE QUE US DEIA, PER EXEMPLE A PART DEL TREBALL, QUE US SEMBLA A NIVELL PERSONAL, DE LES RELACIONS ENTRE HOME-DONA O DE LA DEDICACIO A UN MATEIX, QUINA FORAM TINDRIA , COM HO VEIEU AIXO?

D1: Dedicació a un mateix...

H1: Quan dius dedicació a un mateix, a qui et refereixes, potser al culte...

D1: Potser en general ens dediquem tots més a nosaltres mateixos que fa vint anys.

H1: ¿El "culto a la imagen"?

PER EXEMPLE

D1: A la imagen , a sí mismo.

h1: A si mismo, és a dir, el que tu creguis que has de perfeccionar-te- És a dir, d'alguna manera, a la imatge, a alguna cosa, a estudiar

POT SER A LA IMATGE, POT SER A LA SALUT, POT SER AL TEMPS LLIURE, HOBBIES, ETC

D3: Lo máximo ahora es el tiempo libre, el ocio, belleza, somos (), tanto el hombre como la mujer.

D1: Pienso que somos más egocentristas que antes, que hace 20 años, por ejemplo, o no sé.

D3: Mucho más egocentristas.

D1: Mucho más, en general.

I AIXO, EN QUIN SENTIT HO DIRIEU?

D1: Ai! A veure, que no t'entenc.

DIUS QUE ET SEMBLA QUE SOM...

D1: Que som, que tothom és més egocentrista que abans.

PER QUE?

D1: El perquè? Potser una mica per l'absència de valors. Abans hi havia uns ideals, un món que canviar, que d'alguna manera ara ja està canviant i ara que tothom es queixa que si fan això, que si fan això, que si fan lo altre, però bueno la veritat és que es viu molt més bé que fa 50 anys, per exemple o que fa 30, no sé.

H1: Bueno, en el fons, és una qüestió de millor qualitat de vida. Si millor qualitat l'aconsegueixes assolint uns millors termes econòmics, tothom tendria a canviar.

D1: Però un canvi d'ideologia i un canvi del... de política/.

H1: ./D'ideologia...

D1: De crítica.

H1: A l'última revolució industrial...

H3: Un cambio de valores.

H1: Un corrimiento a buscar..

H3: Un cambio de valores.

D1: Bueno, però la gente antes era mucho más idealista que ahora.

H1: No.

D3: Yo creo que sí, que tenía unos ideales, como unos ideales... como que ahora son a corto tiempo.

D1: Ahora es más...

H1: Bueno esto es otro tema... la revolución, el cambio, tal vez produce que los tiempos se acorten, evidentemente. Las evoluciones de lo griego, lo romano, tardaban la tira, por decir algo, y ahora las evoluciones por la tecnología, por el mundo que estamos viviendo se producen de un día para el día siguiente. En el ramo de los ordenadores te sale un PC... te sale un tipo de ordenadores y al mes te sale otro.

H2: Yo noto...

H1: ¿Pero esto qué significa? () porque el tema del ordenador te puede interesar o la informática, en general. Te está apeteciendo conseguir el ordenador número 3, del mes 3, porque te facilita esto, es un/.

./TU QUE VOLIES DIR? (EM DIRIGEIXO A D3)

D3: Nada, que yo pienso que antes había como grandes ideales, tu..., me parece como cuando habla mi padre, me decía: "Pero es que nosotros queríamos ser -entre sus amigos- como grandes psicólogos, grandes arquitectos"; y hablando con nosotros, nosotros lo que queremos es como el pasar bien cada día, como que era..., la escala de luchar por algo, era como mucho al día de mañana, como que era (), la semana que viene, no como eso de mirar el futuro, eso de aquí a diez años o a veinte, sino que era... es mucho más corto.

<tots parlen>

D1: Es mucho más corto, sí.

H2: Ahora mismo se vive más rápido que antes. Para que vas a estar pensando en diez años si de una día para otro una cosa te cambia mucho.

H3: Yo veo una diferencia muy sustancial respecto a esto entre lo que pueda ser Bogotá y Barcelona. En Bogotá, las necesidades básicas no están solucionadas para parte de la población, pues la gente tiene muchas más inquietudes y entonces se preocupa por una serie de cosas y es mucho más fácil; pues un caso que lo pueda ejemplificar: tengo un amigo español que empezó a estudiar Derecho en Bogotá, y él me decía: "A la segunda clase nos conocíamos entre todos nosotros; a la segunda clase estábamos en la cafetería todo el mundo discutiendo de derecho. Pasó dos o tres años en Colombia y vino aquí, a Madrid, y me decía, bueno ha seguido estudiando la carrera, me decía que nunca ha tenido una discusión de Derecho con sus compañeros que fuera más allá de si tienes o no los apuntes.

H1: Pero eso es problema de densidad de población. ES evidente que hay, aquí en Cataluña, tu pueblo, se conoce.../.

D1:./ no es mi pueblo, afortunadamente no es mi pueblo.

H1: Donde trabajas se conocen todos, eso es evidente

H3: Te refieres a la población de Barcelona?

H1: Bien, cuanta gente, que tanto por ciento hay de estudiantes

D1: De estudiantes?

H3: Calro es más reducido

H1: Estamos hablando de densidad de población en el ámbito específico

H3: No, esto también

H1: Yo no me quiero ir ni a Bogotá ni aquí, ni al pueblo de allado, me voy más cerca, en Fuerteventura, Fuerteventura mismo, bueno pues yo me conozco la gente que vive en Fuerteventura, es decir, estoy hablando de toda una isla, ya no del sitio donde estoy prácticamente localizado, yo voy ahí a la cofradía de pescadores a jugar a las cartas y me conocen y tal y tal porque la densidad es otra. Calro el tamaño también es importante. Allí me sobra tiempo aquí me falta siempre tiempo, pero bueno esto es...

H3: Pero yo voy a una serie de actitudes por todos los aspectos que rigen la sociedad. Pienso, ¿en que sentido cambian? Por ejemplo, hablar con alguien que domina un tema sobre otros. Tal vez nosotros somos arquitectos que es una disciplina que maneja muchas variables sociales, técnicas, pero gente como ingenieros, personas que realmente no les interesa mucho lo que esta pasando más allá, si tienen sus necesidades básicas completas...

H1: Evidentemente.

H3: Cuando tu no las tienes hay toda una serie de inquietudes de ver como se puede solucionar tu problema y de proponer y todo esto... social. Si, lo que sea: las izquierdas y las derechas... todo esto mucho más fuerte.

H1: Evidentemente, evidentemente.

H3: Donde hay una conciencia política mayor.

H1: No es que allí sea mayor. No, no, es que las (), como tu decías, valores mínimos de esa política. O niveles de esa política no se han alcanzado y hay que alcanzarlos. Aquí, en la época de la Dictadura, pues nos poníamos de acuerdo todas las facultades, pero inmediatamente de acuerdo, eh. Hasta que llego el cambio, o llámalo como quieras, no se si es un cambio o no, y se alcanzó ese nivel y bueno, hay otros niveles y después ¿qué se hacía? pues se, si ese nivel político esta ahora supongamos superado... pues habrá niveles de

inquietud profesional, por un lado, en que se juntaran, 4,5,10,23, arquitectos y habrá y montaran una conferencia o montaran tal o com o ha salido este master, porque ha habido un grupo de señores, sociólogos, arquitectos, lo que sea, abogados, que se han reunido porque han tenido una inquietud "x" y han hecho esto posible. Esto es a nivel, en función de los niveles que vas consiguiendo, esto también se aparta del tema que estamos hablando pero bueno

H3: No, a mi lo que me da la impresión es bueno, según decía él, la escala de valores que ellos utilizan en Bogotá, o que utilizan, debe ser apreciada a lo que había aquí hace tiempo, cuando había una recuperación política, eso quiere decir que a lo mejor lo que va a ocurrir en Bogotá es que, al cabo de..., cuando pase unos ciertos años, pasara como aquí, que hay unos valores económicos...

H1: No, no, perdón, había una actitud política...

PERO LLAVORS, LA SITUACIO ACTUAL D'AQUI LA TROBEU IDEAL?

H1: No, NO

D1: NO

H1: Mai es pot dir que una situació sigui ideal no?, sempre serà millorable.

LLAVORTS, COM

D1: Es massa, penso que es massa, sobretot aquí, la gent és massa individualista, en general

H3: Bueno, yo creo también, Es que la situación aquí, la situación que tenemos aquí...

D1: Hi ha molta falta de comunicació.

H1: O sea aquí podemos

PERDO HAURIES DE REPETIR PERQUE US HEU..

H1: Que la situación que tenemos aquí, la suerte que tenemos aquí es que en parte la podemos elegir nosotros. Una persona que esta pasando hambre no puede elegir su situación, entonces, podemos vivir todo lo bien que queramos,

o todo lo mal que queramos, es la ventaja de este sistema Si hemos elegido vivir más o menos

AQUEST SISTEMA EL TROBES LLIURE? A NIVELL DE...

H2: Hombre, libre entre comillas.

H1: No, no, lliure

H2: Entre comillas, tienen un cierto grado de libertad. Si yo quisiera trabajar menos horas de las que estoy trabajando y tener más tiempo libre, podría hacerlo, podría buscarme otro trabajo ¿no?, sobretodo ahora que hay más movilidad para

H1: Pero el capitalismo que existe en este momento en nuestra sociedad no es tan bestia como el que existía hace 20 años. El capitalismo tiene unas ventajas y tiene unos inconvenientes y nos vamos a términos que no tienen nada que ver con esto pero evidentemente este capitalismo no es tan brutal como y esto permite que () llegue a más, a más gente por lo tanto van adquiriendo más niveles de comodidad y mejor vivir y permite más desahogo. Siempre vamos al mismo parámetro: el dinero.

H2: sí.

H1:

H2: Sí. Lo que pasa que tu el dinero lo puedes tener como meta, es decir; "mi meta este mes es conseguir mucho dinero" o tener el dinero como un medio; yo utilizo el dinero para vivir bien, que es otra cosa. Entonces, a parte, tengo que tener la vida resuelta, tengo que ganar una cierta cantidad al mes y luego, pues bueno, pues tener tiempo libre, puedo hacer,...

H1: En esto quizás yodiria que existe una cierta falacia. Es decir: utilizo el dinero como medio

D1: Todo el mundo lo utiliza como medio.

H2: Bueno, como medio o como objetivo ganar mucho dinero.

D1: para obtener cosas

H1: Esto es una contraprestación: "Yo te doy el excedente de cereales y tu me das la vasija que has hecho".

H2: Bueno, pero

H1: Mi propósito es la vasija pero utiliza el medio. Tengo el proposito de tener dinero o la vasija para cambiarlo.

H2: Si, pero bueno, tu puedes

H1: Es decir

H2: Yo tengo bastante con mi vasija o no, no, me voy a dedicar a hacer 80 vasijas, que es lo que pasa: veo mucha gente que cobra un montón de horas y esta obsesionada con ganar mucho dinero para poderse comprar esto, eso y lo otro y a lo mejor no le hace falta para vivir, entonces, yo lo que digo es que ahora tenemos las dos posibilidades: o podemos hacer muchas horas o

H1: esto si.

H2:...para comprar aquello o podemos

H1: Esto si que nos da pie para esta valoración que yo comentaba: que niveles de vivencia tiene un hombre o una mujer o ambos, es decir, que necesidades esta sociedad, porque claro, si nos movemos en los terrenos utopicos no vamos a ningún sitio, en esta sociedad en la que estamos ahora, ¿qué niveles de vivir bien entiende la mujer o que niveles entiende de vivir bien el hombre? Ahí sería tal vez uno de los puntos

D1: yo no pienso que se diferencien mucho

H2: ¿Si? ¿No piensas que se diferencian mucho, dices?

D1: Por el sexo, se diferencia en todo caso por otras cosas, pero por el sexo no.

H1: es decir,...

D1: No, por el hecho de ser hombre o mujer no se diferencian

H1: Ah ¿no? ah, bien

D1: en todo caso se diferenciara por el nivel socio-cultural, por el nivel socio-económico,...

BE, SE US OCORREIX ALGUNA ALTRA COSA PER DEFINIR L'INDIVIDU ACTUAL

D1: Jo penso que el fet que tinguem tants problemes per definir-lo i per trobar-li els valors que té ja és molt significatiu, ¿no?

H2: Bueno, entonces como definirías al hombre de la edad media. Es que es muy difícil definir un individuo o es difficilísimo, es una categoría muy amplia

D1: Es más fácil definir el hombre de la Edad Media que el actual.

H1: Si, porque ha pasado

D1: Creo yo

H2: Si ¿porqué ha pasado?

D1: De entrada por eso, porque lo ves a distancia y porque era mucho más característico y mucho más delimitado

H1: Evidentemente

D1: El hombre de la Edad Media que el de ahora

H1: Evidentemente

D1: Además que todos los hombres pensaban lo mismo, la mayoría. Ahí sí que podías definir, pero ahora

H1: la complejidad de factores que intervienen en esa en aquella cultura o que intervienen en esta no tienen nada que ver

D1: Exacto

H1: Es decir, esto está clarísimo

ES POT PARLAR DE CARACTERISTIQUES O COSES QUE PASSEN COM HEU ANAT FENT NO?

D3: El otro día estaba leyendo algo interesante que decía que, que el individuo actualmente sentía una apatía pero muy grande hacia el dolor, que no lo soportaba

D1: ¿Apatía al dolor?

H1: ¿O miedo al dolor?

D3: Era como

D1: ¿Apatía?

H2: Apatía es pasar

D1: Si, apatía es que pasas, que no te importa

D3: Ah, bueno, pues que no lo soporta comparado con

D1: la intolerancia hacia el dolor

D3: Exactamente, la intolerancia hacia el dolor, que comparado con la gente de antes, bueno, la Edad Media es muy duro un caso ejemplar ¿no? de cuanto el dolor se soportaba, pero nosotros no podemos no soportar ninguno. A mi me pareció interesante, me dejó pensando si sí o si no, no sé

H2: Yo pienso que uno de los objetivos de la evolución es precisamente quitar el dolor, pienso yo, lo que pasa es que luego ha degenerado mucho. Por ejemplo, cuando se inventó la dinamita, la pólvora, era para que los mineros no sufrieran tanto, luego se ha utilizado para hacer más daño, pero en principio el objetivo era que el minero no tuviera tanto dolor. Por eso, es que la evolución una de las cosas que la guía es precisamente quitar el dolor i una vida sin dolor pienso no sé.

COM CREIEU QUE AFECTA A CADASCUN AIXO, LES NOVES TECNOLOGIES I TOT AIXO.

H2: Les noves tecnologies; bueno, yo pienso que siempre tienen las dos vertientes hay una parte buena y una parte mala.

D3: Yo creo que algo que vemos bastante escépticos como que pasamos mucho de las cosas, también tiene que ver como estamos constantemente rodeados de información por la televisión, por las radios, por el periódico, por lo que te hablan en la calle, como que la gente está ya tan cargada de información, de información que...

H2: De desinformación.

D3: De desinformación que desinforma ¿no? que al final están como que pasan de todo, con lo del golfo Pérsico, lees estas noticias, después otras que no tienen nada que ver con esta, la opinión de este y del otro pero no puedes contextualizar, porque está tan y tan... ya es tanta que la gente como que pasa de eso.

H3: Nunca te cuentan lo realmente importante.

D3: Claro.

H3: Eso nunca lo cuentan.

D1: Yo creo que la gente lo que tiene más en cuenta es si sube la gasolina, si baja...

D3: Claro.

H1: Lo cotidiano.

H2: Lo cotidiano.

H1: Lo cotidiano porque es la esfera que más controla en el fondo.

H2: También hay una cosa de los valores lo que hablábamos antes, el tema de la muerte o de la violencia como se lleva en general, la televisión es increíble, cada 2x3 ves muerte cuerpos destrozados y no sé, yo pienso que en ese aspecto un valor que se podría tener, la sensibilidad como decías tú, en según que cosas se está perdiendo mucho. Es muy fácil ahora... yo recuerdo un telediario que se da a las 2 1/2 o las 3 de la tarde se vio como acuchillaban al entrenador de un equipo africano. Estaba el tío entrenando, perdió su equipio salió unos cuantos individuos, menos mal que era un tío muy gordo y no le pudieron hacer mucha cosa y no le llegaron a ningún órgano vital, pero lo estaban acuchillando y lo veías allí en la tele comiendo y decías Hostia!

D1: Es que yo, la sensibilidad para mí no es un valor, pero tu tienes la opción de apagar la tele, yo no sé,...yo pienso

H2: A mí me parece bien, es lo que decíamos antes, siempre tienes opciones, pero

D3: Yo creo que lo que pasa con los medios de comunicación que siempre están diciendo de que le comen a uno la cabeza a la gente. Yo creo que los medios de comunicación lo que dicen que es lo que vas a pasar sino que ellos como que te organizan la agenda del día ¿no? Tu pasa por donde venden los periodicos y ves el titular entonces ya es como algo importante que ha pasado ya Te dan la genda de lo que esta sucediendo ¿no? Pero que igual esta sucediendo otra cosa y no...

H1: De todas maneras, un buen medio de información lo que tiene que hacer es informar, escuetamente informar, después hay otros medios de información que dan su opinión y hay otros medios de información que la tergiversan evidentemente por intereses de otro tipo ¿no?

D3: Pero es que yo no estoy diciendo lo contrario

H3: No si toda información es parcializada

H1: Ahundando en ello

H3: Toda información es parcializada. Tu lo hablabas no hace mucho cuando decías que si se llegan a hacer todas las líneas de metro según los criterios de Muntañola o sea siempre que interviene una persona al escribir algo está parcializado, ahora yo veo pues que tanto los periódicos, el problema no es si se informa bien o mal, el problema central está en todo lo que es la publicidad. Para mí, yo creo que la publicidad está inculcando una serie de valores extraños. Casi toda la publicidad tiene sus asociaciones sexuales ¿sí?

H1: Sí, un gran número

H3: ¿qué ocurre, qué ocurre con todas esas asociaciones sexuales en la vida de pareja? ¿uno está bombardeado todo el día de cosas sexuales y no veas ahora en la calle la campaña de los condones, eso es lo de menos ¿el resto? ¿qué ocurre en la vida de pareja? Aquí se ha hablado del trabajo, de valores, de economía

H1: La pareja tal vez desearía estar llegando a eso que te están anunciando

< riales >

H3: No se ha hablado de una relación de pareja sana.

D3: Yo creo que sí. Es algo súper esencial para todo el mundo.

D1: Yo creo que es más sano ahora que no antes

H3: No se ha hablado

H1: las cosas se dicen más abiertamente ¿no?

H3: Se ha desmitificado totalmente, esto está bien, me parece bien.

H2: Yo creo que uno de los aspectos sexual, de las relaciones sexuales que has dicho tú antes yo oigo hablar a mi madre y no tiene nada que ver con lo que ahora se habla.

H1: Lo que pasa es que existen círculos en todo eso ahora viene la relación contraria.

H2: Sí bueno con el Papa que tenemos no me extrañaría

D1: Sí pero nadie le hace caso. Tú crees? Bueno sí que hay gente que le hace caso. pero vaya dice auténticas barbaridades.

Riures

H1: Bueno, hay una cantidad de gente que piensa lo contrario, aquí en esta ciudad

D1: Si, si, no ya, por desgracia

H1: Es decir que todo esto es cierto, es cíclico, es decir, que en la época, el tema sexual es cíclico o no es cíclico o por lo menos evoluciona siempre tiene que evolucionar, más o menos, pero se repite, hay unos ciertos elementos que se repiten, es decir, la apertura del sexo en esta universidad se produjo en los años sesenta al sesenta y pico, setenta no se qué, con gente que había venido de colegios normalmente...

D1: Religiosos

H1: Reliigosos...

D1: Porqué no había otra cosa

H1: Porqué no había otra cosa o porqué tocaba eso

D1: No había otra cosa

H1: Algunas cosas si que había, depende de que sitio vivieras, entonces que ocurre, entonces se produce una evolución, pero es que ahora yo me estoy dando cuenta, percibo a través de la familia de que esa evolución que antes era abierta ahora se vuelve a cerrar otra vez en la universidad, en las promociones que entran, hace dos años o tres hasta aquí. Se está tomando el valor de la mujer, en el caso particular de la mujer, en este caso particular es siempre la que domina en este caso, quien tiene la última palabra, yo lo entiendo así, es la que tiene la última palabra, porqué se esta valorando lo que teóricamente en aquellos momentos, la época hippy y demás que coincidía con los años sesenta, pues no se daba importancia al tema concreto de la virginidad, por decir algo.

D1: ¿Y ahora tu crees que se le vuelve a dar?

D1: Se está volviendo a reproducir

H2: Yo veo esto, por ejemplo, con las bodas ¿no? Que ahora se cas mucha gente joven cosa que en los años sesenta me imagino que no se llevaría mucho el casarse por la iglesia...

D3: Lo que pasa que se casan por la sociedad de consumo que vivimos, que la boda se vende bien ¿No? Y es que además, fijate lo que viene después, el regalo,...

H2: Si, esto es otra cosa.

D3: Pero eso la gente lo hace más ¿No?

H2: Yo, de todas formas, lo que tu decías de que puede haber una recesión, yo no...

H1: No, no es una recesión. Yo entiendo que en cualquier cultura no hay recesiones relativas, quiero decir. Cualquier cultura evoluciona y evoluciona más, para mi, como antes hablaba el otro día Racionero, para mi es mucho más intenso el arte romano que no el arte griego, con todos() que tiene el uno y otro, pero para mi es mucho más evolucionado el arte romano que no el arte griego, y no le quito valor ni mérito, es decir que evoluciona siempre, en el caso este evoluciona, y no quiero decir que la recesión es poner encima una escala de valores, esa escala de valores, la virginidad estaba, en el momento de este que comentábamos, de esa evolución, a más, se bajó del 1 al 3, y ahora dese 3 está en el 2.

D1: Yo no lo creo así.

D2: Donde vivo no, no es así.

D1: Yo no lo creo así esto. Para que aquí, más bien pienso que como hubo tanta represión durante tantos años, que después fue un desmadre y una degeneración, que tampoco pienso que sea positiva, y ahora se esta estabilizando, pero estabilizandose no quiere decir volver al punto de partida.

H1: No digo eso, no digo..., he dicho que no es igual, no es, me habré expresado mal, cíclico, quiero decir..., he apuntado que cualquiera evolución, o sea la cultura, día a día va subiendo la evolución.

D2: Yo lo que creo que si es que mucha más gente está viviendo sola, que no hay tantas parejas como formalizadas. No sé como está aquí, pero allá, en Puerto Rico, se ve mucho de que gente como que... parejas que viven siempre en casa diferentes.

H2: ¿Ah si?

D3: Siendo parejas: "Yo tengo mi casa y tu la tuya". Muchos hacen eso.

H2: Es curioso, eso.

H1: ¿Eso, no será un problema económico?

H3: No, porque es más barato tener una sola casa.

D3: Claro.

D1: Claro.

D3: Es más barato usar la lavadora una sola vez.

H1: ¡Ahi ¡Ahi Perdón, entendía..., había entendido que vivían en la casa familiar.

D2: No, no.

H1: Uno y otro. ¡Ahi Uno en su propia casa y otro... Ah si, pero esto me parece muy bien.

D2: Ah si, pero mucha gente.

H1: Esto me parece perfecto, es correctísimo, tienes libertad, tienen libertad, ah, pues, tienen libertad...

H3: Ah también puedes tener, no es la misma libertad, pero también puedes tenerla viviendo con otra persona en una casa. Depende de como se entienda la libertad.

H1: Entiendo que hay unos reductos, en cada persona hay unos reductos de intimidad que no son accesibles a otra segunda persona por mucha relación que tu tengas.

D2: Yo comparto eso.

H2: Yo pienso que si, pero...

H1: Yo no se, ni comparto ni dejo de compartir. Yo creo, aprecio que hay reductos en eso que hablábamos.

D1: Si, yo también pienso así.

H3: Depende de cada dos personas.

D1: Si.

H1: Evidentemente.

H3: Las personas actuales () mantener la distancia con cualquier persona, con unos más con otros menos.

H1: Sí, entonces..., ya a niveles, ya personales íntimos, siempre hay un cierto contexto, vuelvo a insistir que eso es inaccesible a otra persona, por muy unida que estes ¿eh?.

D3: Sí.

QUÈ ENTRARIA EN AQUEST CONTEXT? HO PODRIES DIR?

H1: pues no se, yo diría, no se, records, histories, memòria que no es compartida, episodis de la pròpia història, de la teva pròpia vida que no comparteixes perquè son teus, pel motiu noja simplement d'elements, de coses, de la quotidianitat, del cabarret, del secador , d'elements físics, sino d'elements de la teva pròpia història

D1: Però això els pots tenir igual, encara que tinguis una persona al costat

H1: Però no deixaras l'accés, no deixes l'accés, és a dir, no comparteixes

D1: Pots conviure amb una altra persona i pensar el que vulguis i nodir-li.

H1: Com?

D1: Pots tenir una persona al costat i tu tenir aquest reducte i no dir-li.

H1: I no dir-li. No, es que el que stic afirmant que hi ha reductes que no són penetrables, per a un altre, que no hi ha una obertura total

D1: Però per això no és necessari viure sol, per mantenir això

H1: No, evidentment, no, pots ciure en parella i en grup i tenir aquests reductes, per suposat que sí/per suposat que sí
sínd seria una claustrofòbia més que una altra cosa. Aquí hi ha zones, jo els hi dic històries, que no són transcendibles a segones persones directament.

H3: Puede ser significativo de una serie de hechos culturales para que dos personas, que las parejas vivan en casa separadas pienso yo

H3:una serie de hechos culturales , no se

H2: Hombre, a mi, la verdad es que no conozco ningún amigo ninguna persona que viva en apreja que viva encasas separadas a no ser que sea una relación eventual, No? durante un tiempo

D1: Claro, es que es eso

H2: Realmente me suena muy raro eso. Me suena un poco extraño

SI VOLEU DIR ALGUNA COSA MÉS

H1: És un tema molt ampli.

D1: És que és un tema molt ampli.